

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ
ΚΑΙ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Πολιτικής

3
Κωνσταντίνος Ι' Παύλος

42115

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία καὶ ὁ Χριστιανισμὸς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ μαθηταὶ του, οἱ Ἀπόστολοι, ἐπορεύθησαν ἀμέσως εἰς διαφόρους λαοὺς διὰ νὰ διαδώσουν τὴν νέαν θρησκείαν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ Χριστιανισμὸς ἀπέκτησεν ὁπαδοὺς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤκμαζεν ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Ἦτο ἓν ἀπέραντον κράτος γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην.

Οἱ Αὐτοκράτορες, ἐπειδὴ ἤθελον νὰ προστατεύσουν τὴν εἰδωλολατρίαν, ἔκαμαν μεγάλους διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ὁ Χριστιανισμὸς ἐπάλαιεν ἐναντίον τῶν εἰδώλων. Ἐπὶ τέλους ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον εἰς μέγας Αὐτοκράτωρ, ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν βοήθειαν τῶν χριστιανῶν στρατιωτῶν ἐνίκησεν ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του. Τότε, κατὰ τὸ 325

μ. Χ. ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐξετέλεσε δύο μεγάλας πράξεις :

1. Ἐπροστάτευσεν τὸν Χριστιανισμόν.

2. Ἐκάμε πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολὴν μίαν νέαν πόλιν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Κωνσταντινούπολις.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Βυζαντινὴ Αυτοκρατορία. — Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας ἀπετελεῖτο ἀπὸ χώρας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐντελῶς Ἑλληνικαί. Ἐκτὸς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Συρία, ἡ Αἴγυπτος εἶχον γίνει Ἑλληνικαὶ χῶραι ἀπὸ τοὺς χρόνους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχε κατακτήσει αὐτάς. ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς οἱ ἄνθρωποι ἔζων κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, ὠμίλουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν αἱ πλέον πολιτισμέναι χῶραι τοῦ κόσμου,

Μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἀπέραντον Ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλα τμήματα, εἰς τὸ Δυτικὸν καὶ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος. Τὸ Δυτικὸν κράτος περιελάμβανε τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἀνατολικὸν κράτος περιελάμβανε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οἱ βάρβαροι λαοί, ἰδίως οἱ Γερμανοί, ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Κράτος. Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, οἱ Βάρβαροι κατέστρεψαν τὸ κράτος τῆς Δύσεως. Τὸ Ἀνατολικὸν δὲ κράτος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ καταστρέψουν, διότι εἶχε μεγάλη πλοῦτη καὶ εἶχε κάμει ἰσχυρὸν στρατόν. Οἱ ὑπήκοοι δὲ τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους διότι εἶχον κοινὸν

πολιτισμὸν τὸν Ἑλληνικὸν καὶ βαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν.

Πρωτεύουσα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ πόλις Βυζάντιον. Διὰ τοῦτο τὸ νέον κράτος, τὸ ὁποῖον ἰδρῦθη τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὀνομάζεται εἰς τὴν Ἱστορίαν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία καὶ εἶναι Ἑλληνικὸν κράτος.

Ἡ Ἐκκλησία.— Μεγάλῃ δύναμει τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος συνεκάλεσε μίαν μεγάλην συνέλευσιν ἐπισκόπων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Νίκαιαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ συνέλευσις αὕτη, ἡ ὁποία λέγεται ἡ ἐν Νικαίᾳ Ἁγία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, καθώρισε τὸ Ὁρθὸν δόγμα.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἰδίως κατόπιν, ἀνεδείχθησαν μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπίσκοποι καὶ πατριάρχαι. Τοιοῦτοι ἄνδρες ὑπῆρξαν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Οἱ δύο τελευταῖοι ἔγιναν καὶ πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἦσαν σπουδαιότατοι ἱεροκήρυκες, ἐδίδασκον καὶ καθωδήγουν τὸν λαὸν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἐγραψαν θαυμάσια ἔργα εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα ἐλάμπουναν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Διὰ τοῦτο λέγονται Τρεῖς μεγάλοι Ἱεράρχαι καὶ μεγάλοι Διδάσκαλοι. Ἔως σήμερον τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἱερὰν μνήμην αὐτῶν (31 Ἰανουαρίου).

Ὁ Ἰουστινιανός.— Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐβασίλευσαν μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον πολλοὶ ἄξιοι Αὐτοκράτορες. Ὁ μεγαλύτερος ὑπῆρξε κατὰ τὸν

6ον αἰῶνα ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565). Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος ὠνειρεύθη ν' ἀναδείξῃ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν παγκόσμιον κράτος. Διὰ τοῦτο ἔκαμε μεγάλους πολέμους καὶ ἀνέκτησεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Ἔγινε δὲ ὀνομαστὸς εἰς τὴν Ἱστορίαν, διότι ἐξετέλεσεν ἀθάνατα ἔργα διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑπηκόων του.

Λαμπρότατον ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἡ ἀνεγερσις τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν (τοῦ Θεοῦ). Ἄλλο ἀθάνατον ἔργον αὐτοῦ ἦτο ὅτι διέταξε νὰ συλλεχθοῦν εἰς βιβλία ὅλοι οἱ παλαιοὶ νόμοι διὰ νὰ εἶναι εὐκόλος ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ Ἡράκλειος.— Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μεγάλοι ἐχθροὶ τοῦ Κράτους ἦσαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ Πέρσαι. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἔκαμε νικηφόρους ἐκστρατείας εἰς τὴν Περσίαν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ἀπληλευθέρωσε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀνέκτησε δὲ τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον εἶχον πάρεϊ οἱ Πέρσαι.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς βάρβαρος λαὸς, οἱ Ἄβαραι, συνεμάχησαν μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ στρατὸς καὶ οἱ κάτοικοι ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔσωσαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Χριστιανισμοῦ (626).

Οἱ Ἀραβες.— Μετ' ὀλίγον χρόνον ἀνεφάνη εἰς νέος ἐχθρὸς, οἱ Ἀραβες, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν χειρσόνησον τῆς Ἀραβίας. Εἰς πτωχὸς Ἀραβ, ὁ Μωάμεθ, ἐκήρυσεν εἰς αὐτοὺς ὅτι εἰς Θεὸς μόνον ὑπάρχει, ὁ Ἄλλάχ, καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ προφήτης τοῦ Ἄλλάχ.

Ὁ Μωάμεθ εἶχε νύμφην αἰτομένην τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ ὅτι

φος τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ἐξώρισαν λοιπὸν οἱ Ἄραβες μὲ στρατοὺς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη ἔκαμαν μεγάλας κατακτήσεις. Ἐκυρίευσαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἔκυρίευσαν ὅλην τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν. Συγχρόνως ἐπροχώρησαν πρὸς Λυσμάς, ἔκυρίευσαν τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἰδρυσαν ἐν ἀπέραντεν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνεται ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν ἕως τὰς Ἰνδίας. Οἱ Ἄραβες ἐδημιούργησαν σπουδαῖον πολιτισμόν, διότι ἔκαμαν μεγάλας προόδους καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Συγχρόνως οἱ Ἄραβες ἐξεστράτευσαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταστρέψουν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Μὲ μεγάλους στρατοὺς καὶ στόλους ἐπολιορκήσαν δύο φορές τὴν Κωνσταντινούπολιν (περὶ τὸ 675 καὶ τὸ 717). Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο πολιορκίαι ἀπεκρούσθησαν γενναϊότατα καὶ οἱ Ἄραβες ἔπαθαν μεγάλας καταστροφάς.

Ἡ Εἰκονομαχία.— Οἱ Αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι λέγονται Ἰσαυροὶ, ἐπροσπάθησαν κατὰ τὸν 8^{ον} αἰῶνα νὰ κάμουν μίαν μεγάλην μεταρρύθμισιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἡθέλησαν νὰ καταργήσουν τὰς ἀγίας εἰκόνας, διότι ἐνόμιζαν ὅτι ἡ προσκύνησις αὐτῶν ἦτο εἰδωλολατρία. Ὁ διωγμὸς οὗτος τῶν εἰκόνων ἐξηκολούθησεν ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον καὶ ἔφερε μεγάλας ταραχὰς εἰς τὸ Κράτος. Τέλος ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐπανέφερε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων (843).

Ὁ Βασίλειος Β΄ καὶ οἱ Βούλγαροι.— Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἔμεινεν οὔτε στιγμὴν ἡσυχος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Διαρκῶς οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐπολέμουν ἐναντίον τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸν 9^{ον} καὶ 10^{ον}

αἰῶνα οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνῆκον εἰς τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν, καὶ ἦσαν ὅλοι σχεδὸν ἥρωες καὶ ἰκανώτατοι κυβερνηταί.

Κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ Βούλγαροι. Ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Β΄ ἔκαμε σκληρὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ 40 ἔτη. Ἐπὶ τέλους τὸ 1018 ὁ Βασίλειος ὁ Β΄ κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Βασίλειος Β΄ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὰ κατορθώματά του Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας (κατὰ τὸ 1000) ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἦτο τὸ ἰσχυρότατον καὶ τὸ ἐνδοξότατον κράτος τοῦ κόσμου. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχε φθάσει κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς μεγίστην τελειότητα. Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεδίδοντο εἰς τὸν κόσμον τὰ φῶτα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ Σταυροφορίαι.— Εἰς βάρβαρος λαός, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, οἱ Τοῦρκοι, ἐκυρίευσαν πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ. Ἀπὸ τότε οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ πηγαίνουν νὰ προσκυνήσουν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, διότι οἱ Τοῦρκοι κατεδίωκον αὐτούς. Διὰ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἔκαμαν μεγάλας ἐκστρατείας, αἱ ὁποῖαι λέγονται Σταυροφορίαι, διὰ νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους.

Κατὰ τὴν πρώτην Σταυροφορίαν οἱ χριστιανοὶ πολεμισταὶ ἐκυρίευσαν τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἵδρυσαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἓν Χριστιανικὸν βασίλειον (1099). Αὐτοκράτωρ ἦτο τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ

Ἄλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός, γενναῖος καὶ συνετὸς Ἀυτοκράτωρ. Ὁ Ἄλέξιος Α΄ ἐβοήθησε τοὺς Σταυροφόρους εἰς τὴν ἐκστρατείαν των, ἀλλ' οὗτοι ἔκαμαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κατὰ τὴν τετάρτην Σταυροφορίαν οἱ Σταυροφόροι, ἀντὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, διηυθύνθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὴν (1204). Τότε οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὀνομάζεται Φραγκοκρατία, διότι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐλέγοντο μὲ ἓν κοινὸν ὄνομα Φράγκοι.

Οἱ Ἀυτοκράτορες Παλαιολόγοι.— Καὶ οἱ Ἕλληνες ὅμως ἴδρυσαν εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἑλληνικὰ κράτη. Τὸ σπουδαιότατον ἦτο ἡ Ἀυτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἡ ὁποία διεδέχθη τὴν παλαιὰν Βυζαντινὴν Ἀυτοκρατορίαν. Εἰς ἀπὸ τοὺς Ἀυτοκράτορας τῆς Νικαίας, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀνέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ ἴδρυσε πάλιν τὴν Βυζαντινὴν Ἀυτοκρατορίαν (1261).

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ Ἀυτοκρατορία δὲν εἶχε τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς, διότι πολλὰς χώρας εἶχον κυριεύσει οἱ Φράγκοι. Εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν εἶχεν ἀναφανῆ εἰς νέος ἐχθρός, οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ ἦσαν Μωαμεθανοί. Οἱ Τοῦρκοι καθυπέταξαν ὁλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔπειτα ἐπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ καθυπέταξαν πολλὰς χώρας αὐτῆς.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐβασίλευον τότε οἱ Ἀυτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Καὶ οὗτοι ἔκαμαν μεγάλους ἀγῶνας διὰ νὰ σώσουν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος καὶ τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ διήρκεσαν σχεδὸν ἐπὶ δύο αἰῶνας. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι

Ὅθωμανοὶ ἦσαν ἰσχυροί. Μὲ τοὺς στρατοὺς των ὑπεδούλωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὄλα τὰ Χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, τὴν Σερβίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Δὲν ἦτο ἐλευθέρα πλέον παρὰ μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Ἐπὶ τέλους ὁ Σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ Β' ἐπολιόρκησε μὲ στρατὸν 300.000 ἄνδρων τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παλαιολόγος εἶχε μόνον 7.000 ἄνδρας διὰ νὰ υπερασπισθῇ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔγινε πολιορκία σχεδὸν δύο μηνῶν, οἱ Τούρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἐφανεύθη ὡς ἥρωος πολεμῶν μὲ τοὺς ἄλλους στρατιώτας (29 Μαΐου 1453).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ

Ἡ Ἀναγέννησις τῆς Εὐρώπης.— Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (1453), ἐτελείωσεν ἡ μεγάλη ἱστορικὴ περίοδος, ἡ ὁποία λέγεται Μεσαίων, καὶ ἤρχισαν οἱ Νέοι χρόνοι. Ἴδου ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν:

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωτος ἔγιναν μεγάλαι ἐφευρέσεις. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνεκάλυψαν τὴν πυξίδα ἡ ὁποία εἶναι μαγνητισμένη βελόνη στρεφομένη πάντοτε πρὸς Βορρᾶν. Ἐπίσης ἀνεκάλυψαν τὴν ἀπειροθέτη ἀκτὴν μὲ τὴν

ὅποιαν γεμίζονται τὰ ὄπλα καὶ τὰ κανόνια. Αἱ δύο αὐταὶ ἐφευρέσεις εἶχον μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης. Μὲ τὴν βοήθειαν τῆς πυξίδος ἀνεκάλυψαν Πορτογάλοι καὶ Ἴσπανοὶ ναυτικοὶ νέας ἀγνώστους χώρας, διὰ δὲ τῆς πυρίτιδος ἐτελειοποιήθη ἡ τέχνη τοῦ πολέμου.

Συγχρόνως τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἀνεπτύχθη περισσότερο καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ γνῶσις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι μετενάστευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔκαμαν γνωστὰ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων συνετέλεσε τότε καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας.

Προσέτι οἱ καλλιτέχναι τῆς Ἰταλίας ἐπρόσεξαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ἔλαβον μαθήματα. Τοιοῦτοτρόπως ἐπῆλθεν ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία ἀργότερα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὅλη αὐτὴ ἡ νέα κίνησις δεικνύει ὅτι ἀρχίζει νέα περίοδος εἰς τὴν ἱστορίαν, οἱ Νέοι Χρόνοι. Ἡ Εὐρώπη, ἡ ὁποία ἦτο βυθισμένη εἰς τὴν ἀμάθειαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἀρχίζει ἀπὸ τώρα νὰ γίνεται περισσότερο πολιτισμένη.

Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. — Αἱ χῶραι τῆς Δύσεως κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦσαν μοιρασμέναι εἰς πολλοὺς αὐθέντας. Μὲ τὰ κάστρα, εἰς τὰ ὁποῖα διέμενον οἱ αὐθένται, καὶ μὲ τὸ βαρὺ ἵππικὸν αὐτῶν εἶχον εἰς ὑποταγὴν τὰς μικρὰς περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν κυρίαρχοι. Οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχον μεγάλην δύναμιν, διότι οἱ αὐθένται δὲν ὑπήκουον πάντοτε εἰς αὐτούς.

Ἀπὸ τὸν χρόνον ὅμως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀνεκαλύφθη ἡ πυρῖτις, οἱ βασιλεῖς ἀπέκτησαν ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Τὸ πεζικὸν εἶχε τουφέκια καὶ ἔγινεν ἰσχυρότερον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἰππότες. Μὲ τὰ κανόνια κατεστρέφοντο εὐκόλως τὰ κάστρα. Μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν λοιπὸν τῶν πυροβόλων ὄπλων αἱ αὐθένται ἔχασαν τὴν δύναμιν των εἰς τὸν πόλεμον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ βασιλεῖς ἀπέκτησαν δύναμιν καὶ ἔγιναν ἀληθινοὶ κυρίαρχοι εἰς τὸ βασίλειόν των.

Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦνται τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἰσπανία, ἡ ὁποία εἶχε κατακτηθῆ πρὸ αἰῶνων ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, ἔγινε πάλιν Χριστιανικὴ καὶ οἱ Ἀραβες ἐξεδιώχθησαν, οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδος καὶ Ἰσαβέλλα συνήνωσαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτῶν ὁλόκληρον τὴν Ἰσπανίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον Ἴσπανοὶ θαλασσοπόροι ἀνεκάλυψαν τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἡ Ἰσπανία ἀπέκτησε μεγάλας καὶ πλουσίας ἀποικίας. Ἐγινε λοιπὸν πολὺ ἰσχυρὸν κράτος. Ἐπίσης εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν οἱ βασιλεῖς κατώρθωσαν νὰ καθυποτάξουν τοὺς ἰππότες. Εἰς τὴν Δυτικὴν λοιπὸν Εὐρώπην ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωρος τρία μεγάλα βασίλεια, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰσπανία. Τουναντίον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ χώρα ἔμεινεν ἀκόμη διηρημένη εἰς πολλοὺς μικροὺς ἡγεμόνας. Αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἡ Σουηδία, ἡ Νορβηγία, δὲν ἐφάνησαν ἀκόμη εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ Ρωσία εἶχε κατακτηθῆ ἀπὸ τοὺς Μογγόλους καὶ ἦτο ἀκόμη βάρβαρος χώρα. Ἀργότερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἡ Ρωσία ἔγινε πολὺ μεγάλη καὶ συνεδέθη στενῶς μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἡ Θεορηκευτικὴ Μεταρρύθμισις. — Καθ' ὅλον τὸν

Μεσαίωνα οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἦσαν Καθολικοί, εἶχον δηλαδή ὅλοι τὴν ἰδίαν πίστιν καὶ ἀνεγνώριζον ὡς πνευματικὸν ἀρχηγὸν τὸ πάπαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα πολλοὶ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἔβλεπον ὅτι ὁ κληρὸς εἶχε μεγάλα ἐλαττώματα. Πολλοὶ μοναχοὶ καὶ ἐπίσκοποι ἦσαν ὑπέρπλουτοι, ὁ δὲ πάπας ἐξώδευε πολλὰ χρήματα. Ἐλεγον ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ μεταρρυθμισθῆ, δηλαδή νὰ μεταβληθῆ εἰς τὸ καλύτερον. Ἡ Μεταρρυθμισις ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Εἰς γερμανὸς μοναχός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Λούθηρος, ἐκήρυξε τὴν ἀνάγκην τῆς Μεταρρυθμίσεως (κατὰ τὸ 1520).

Οἱ Χριστιανοί, ἔλεγεν ὁ Λούθηρος, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν πάπαν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ὅλη ἡ Γερμανία ἐδέχθη τὴν Μεταρρυθμισιν, ἔπειτα αἱ Βόρειαι χῶραι τῆς Εὐρώπης (αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Νορβηγία, ἡ Σουηδία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἀγγλία). Οἱ Χριστιανοὶ λοιπὸν τῆς Δύσεως, οἱ ὁποῖοι πρωτύτερα ἦσαν ἠνωμένοι, τώρα ἐχωρίσθησαν. Ὅσοι θεωροῦν τὸν πάπαν ὡς ἀρχηγὸν τῶν λέγονται Καθολικοί, οἱ ἄλλοι ὅσοι ἠκολούθησαν τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου, λέγονται Διαμαρτυρόμενοι.

Ἡ Μεταρρυθμισις ἐγένεν ἀφορμὴ νὰ γίνουν πολλοὶ καὶ μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν, καὶ εἰς τὰ κράτη πολλοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Διότι οἱ Χριστιανοὶ εἶχον διαιρεθῆ εἰς δύο ἐχθρικά στρατόπεδα. Ἀλλ' ἐπὶ τέλος οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ἐνόησαν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φονεύωνται ἀναμεταξύ των καὶ ὅτι ὁ καθεὶς ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξῃ τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε καλύτεραν. Τοῦτο λέγεται ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως.

Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία.— Ἡ Ἰσπανία, ἡ ὁποία

εἶχε γίνει πολὺ ἰσχυρὰ μὲ τὰς ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν, παρήκμασε κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα. Τὸ πρῶτον κράτος τῆς Εὐρώπης ἔγινεν ἡ Γαλλία, διότι οἱ βασιλεῖς αὐτῆς καθυπέταξαν ἐντελῶς τοὺς αὐθέντας καὶ ἔγιναν πανίσχυροι. Ἡ τοιαύτη βασιλεία λέγεται ἀπόλυτος μοναρχία. Ὁ μεγαλύτερος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης ἦτο κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' (1650—1700). Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ Γαλλία ἦτο τὸ ἰσχυρότερον καὶ τὸ πλέον πεπολιτισμένον κράτος τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα, τὸν 18^{ον}, τὸ μεγαλύτερον κράτος τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξεν ἡ Ἀγγλία. Οἱ Ἀγγλοὶ ἀπέκτησαν μεγάλας ἀποικίας, ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἐδημιούργησαν τὴν μεγάλην Ἀγγλικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Αἱ πρόοδοι εἰς τὴν Εὐρώπην.— Κατὰ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργοῦντο μεγάλα κράτη εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ λαοὶ αὐτῆς ἐπετέλεσαν μεγάλας προόδους. Ἡ ἀναγέννησις διεδόθη ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνεφάνησαν μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι. Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθησαν καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, ἰδίως ἡ φυσικὴ, ἡ ἰατρικὴ. Μὲ τὰς ἀποικίας οἱ Εὐρωπαῖοι ἐγνώρισαν ὅλον τὸν κόσμον, τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων ηὔξηθησαν εἰς μέγαν βαθμόν. Ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας ἤλλαξεν, ἔγινε πολὺ καλύτερα ἀπὸ πρῖν. Ὁ πλοῦτος διεδόθη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ ζοῦν καλύτερα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρεσκευάσθη ὁ νεώτερος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Τούρκων. — Κατὰ τοὺς χρό-
νους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι ἔκαμναν μεγάλας
προόδους εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατο-
λῆς ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων. Οἱ Ἕλληνες,
οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἦσαν κυρίαρχοι εἰς τὰς χώρας τῆς
Ἀνατολῆς, ἔζων τώρα εἰς μεγάλην δυστυχίαν. Εἰς τὰς
πλουσίας καὶ πολιτισμένας χώρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐ-
τοκρατορίας τώρα ἔχει ἀπλωθῆ ἡ βαρβαρότης τῶν
Τούρκων.

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἔγιναν πολὺ ἰσχυροὶ κυρίαρ-
χοι. Ὄταν ἐκυρίευσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μωά-
μεθ, δὲν ἀνεπαύθη, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὰς κατακτήσεις
αὐτοῦ. Καθυπέταξε τὴν Βλαχίαν (Ρουμανίαν) καὶ ἔκαμε
κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὄταν ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ
ὁ Β', εἶχε κατακτήσει δώδεκα βασιλεία καὶ εἶχε κυριεύ-
σει 200 Χριστιανικὰς πόλεις.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ ἐξηκολούθησαν τὰς κατα-
κτήσεις. Ὁ μεγαλύτερος ὑπῆρξεν ὁ Σουλεῖμὰν ὁ
Μεγαλοπρεπὴς (ἤκμασε κατὰ τὸ 1550). Κατὰ τοὺς
χρόνους αὐτοὺς (τὸν 16^{ον} αἰῶνα) ἡ Τουρκία ἔφθασεν
εἰς τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν αὐτῆς. Ὁ Τουρκικὸς
στρατὸς ἦτο ὁ ἰσχυρότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς Εὐρωπαϊ-
κοὺς. Ἡ Εὐρώπη ἐφοβεῖτο τὴν Τουρκίαν καὶ οἱ βασι-
λεῖς αὐτῆς ἐζήτουν τὴν φιλίαν τῶν Τούρκων Σουλ-
τάνων.

Αἱ νέαι Σταυροφορίαι. — Μόλις ἐγνώσθη εἰς τὴν

Δύσιν ἢ καταστροφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅλοι κατετρόμαξαν, διότι ἐφοβήθησαν μήπως οἱ Τούρκοι προχωρήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ πάπας καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἔκαμαν πολλὰ σχέδια ἐκστρατείας

Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος (τὸν καιρὸν τῆς μεγαλυτέρας δυνάμεως).

ἐναντίον τῶν Τούρκων, αἱ ὁποῖοι θὰ ἦσαν ὡς νέαι Σταυροφορίαι, ὅπως αἱ παλαιαὶ Σταυροφορίαι τῶν ἵπποτῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων Τόπων.

Ἀπὸ ὅλα ὁμως αὐτὰ τὰ σχέδια δὲν ἐπραγματοποιήθη παρὰ μόνον μία ναυτικὴ ἐκστρατεία ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῆς Ἑνετίας. Εἰς τὴν Ναύπακτον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου συνήφθη μεγάλη ναυμαχία μεταξὺ τοῦ Τούρκικοῦ στόλου καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν

ἐνικήθησαν κατὰ κράτος οἱ Τοῦρκοι (1571). Εἰς τὸν Χριστιανικὸν στόλον ἐμάχοντο πολλοὶ Ἕλληνες ναυτικοὶ καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν ὀφείλεται ἡ μεγάλη νίκη. Οἱ Χριστιανοὶ ὁμως δὲν ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὴν νίκην αὐτῶν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθησαν τὰς κατακτήσεις των.

Οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι.—Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου δὲν ἔκαμαν πλέον οἱ Εὐρωπαῖοι ἄλλον πόλεμον διὰ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν τόσον ἰσχυροὶ, ὥστε ἔφθασαν δύο φορὰς ἕως τὴν Βιέννην καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν. Ἐπὶ τέλους οἱ Τοῦρκοι ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ περιορίσθησαν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὁποία ἀντεστάθη εἰς τοὺς Τούρκους ἦτο ἡ Ἑνετία. Γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἑνετοὶ κατεῖχον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας πολλὰς νήσους καὶ παραλίους πόλεις. Ἀπὸ τὰς κτήσεις αὐτὰς ἡ Ἑνετία εἶχε πολλὰ συμφέροντα διὰ τὸ ἐμπόριόν της καὶ τὰς ὑπερησπίσθη μὲ μέγα πείσμα. Ἐγιναν λοιπὸν εἰς τὴν Ἀνατολήν μεγάλοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18^{ου} αἰῶνος οἱ Τοῦρκοι κατέκτησαν ὅλας τὰς Ἑνετικὰς ἀποικίας καὶ ἐξεδιώξαν τοὺς Ἑνετοὺς ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία.—Ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ πρῶτοι διάδοχοι αὐτοῦ ἴδρυσαν εἰς τὴν Ἀνατολήν ἓν ἀπέραντον κράτος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Περιελάμβανεν ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατεῖχεν ἄλλοτε ἡ μεγάλη Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, καὶ προσέτι τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ καὶ πολλὰς χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν. Διηρῆτο εἰς δύο

μέρη, τὸ ἐν περιελάμβανε τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον καὶ ἐλέγετο Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, τὸ ἄλλο τὴν Ἀσίαν καὶ ἐλέγετο Ἀσιατικὴ Τουρκία.

Οἱ ὑπῆκοοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν Μουσουλμᾶνοι καὶ Χριστιανοί. Οἱ Μουσουλμᾶνοι, δηλαδή οἱ πιστοί, εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα. Οἱ νικημένοι ἦσαν οἱ Χριστιανοί, γκριασούρηδες, ἄπιστοι. Ἦσαν οἱ δοῦλοι, δὲν ἐθεωροῦντο ὡς ἄνθρωποι, ἀλλ' ὡς ποίμνιον, ραγιαῖδες, περιφρονημένοι, χωρὶς καμμίαν ἀξίαν.

Ὁ ἀπόλυτος μονάρχης ὄλων αὐτῶν τῶν χωρῶν ἐλέγετο Σουλτᾶνος (μέγας αὐθέντης). Ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως ἦτο ὁ Βεζύρης, πρωθυπουργός, ἃς εἴπωμεν. Ὁλη ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐλέγετο Ὑψηλὴ Πύλη. Εἰς τὰς μεγάλας ἐπαρχίας διοικητὴς ἦτο ὁ πασᾶς, εἰς τὰς μικρὰς ὁ βέης, καὶ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις ὁ ἀγᾶς.

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν δοῦλοι εἰς τοὺς Τούρκους, ἦσαν οἱ Ἕλληνες. Ἐμειναν σχεδὸν 4 αἰῶνας εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων καὶ ὑπέφεραν μεγάλα δυστυχήματα· ἡ λυπηρὰ αὕτη ἐποχὴ διὰ τὸν Ἕλληνισμὸν ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Τουρκοκρατία.

Ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Ὅταν ὁ Μωάμεθ Β' ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἠθέλησε νὰ τὴν κἀνῃ πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἡ πόλις εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῶν Τούρκων καὶ ἡ κάτοικοι εἶχον φύγει. Ὁ Σουλτᾶνος λοιπὸν προσεκάλεσεν ὄχι μόνον Τούρκους κατοίκους, ἀλλὰ καὶ Χριστιανοὺς, Ἕλληνας, Σέρβους, Βουλγάρους, ἀπὸ τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχε κατακτήσει. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγινε πάλιν μεγάλη πρωτεύουσα, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον πόλις Ἑλληνικὴ καὶ Χριστιανικὴ, ἦτο πόλις Μουσουλμανικὴ.

Ὁ Μωάμεθ Β΄ ἀπεφάσισε νὰ ἀφήσῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸν θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν των. Διὰ τοῦτο διέταξε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκλέξουν, ὅπως καὶ πρωτύτερα, τὸν πατριάρχην των, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο ὁ πατριάρχης ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐξέλεξαν τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Γεννάδιος. Ὁ νέος πατριάρχης ἔλαβε μεγάλας τιμὰς. Ὁ Σουλτάνος ἔκαμεν εἰς αὐτὸν πολυτελεῖς γεῦμα καὶ ἔπειτα τὸν συνώδευσεν ἕως τὴν αὐλὴν τοῦ παλατιοῦ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὠραῖον ἵππον διὰ νὰ ἰπεύσῃ καὶ διέταξε τοὺς ἀνωτάτους μεγιστᾶνας αὐτοῦ νὰ τὸν συνοδεύσουν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Ὁ Μωάμεθ ἔδωκεν ἐγγράφως ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅλα τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Αἱ παλαιαὶ μεγάλαι ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πρώτη ἡ Ἁγία Σοφία, μετετράπησαν εἰς τζαμιά. Ἄφησαν ὅμως οἱ Τοῦρκοι μερικὰς ἐκκλησίας εἰς τοὺς Χριστιανούς, καὶ οἱ δοῦλοι ἠδύναντο νὰ κάμνουν εἰς αὐτὰς τὰς λειτουργίας των. Ἐπίσης ἄφησαν εἰς τοὺς Χριστιανούς μερικὰ μοναστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν οἱ Ὁρθόδοξοι καλόγηροι. Τὰ μεγάλα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους διετήρησαν τὰ προνόμιά των.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Μωάμεθ Β΄ ἔδωκεν εἰς τοὺς Χριστιανούς μερικὰς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔχουν τὸν πατριάρχην αὐτῶν. Διότι ἤθελε νὰ εἶναι ὁ πατριάρχης ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν ὑποδούλων, ἔχων ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν παλαιῶν Αὐτοκρατόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΙ ΣΥΜΦΟΡΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ θρησκεία καὶ ὁ ἐθνισμός. — Οἱ Ἕλληνες λοιπόν, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ὑπόδουλοι Χριστιανικοὶ λαοί, διετήρησαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἐθνισμὸν των. Ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ κατέστρεψε τὰ Χριστιανικὰ κράτη καὶ ἰδίως τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, κατέστρεψε δηλαδὴ τὴν δύναμιν των. Δὲν ὑπῆρχε πλέον Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, δὲν ὑπῆρχε Σερβικὸν καὶ Βουλγαρικὸν βασίλειον. Ὑπῆρχον ὅμως οἱ λαοί, Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Βλάχοι (Ρουμάνοι). Διότι ὁ Κατακτητὴς δὲν ἠθέλησε νὰ καταστρέψῃ τοὺς λαοὺς, διὰ τοῦτο μάλιστα ἀφῆκε νὰ ὑπάρχῃ πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο ἔκαμεν ὁ Μωάμεθ Β΄ ὅχι διότι ἐλυπήθη τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ διότι ἠθέλε νὰ τοὺς ἔχῃ δούλους καὶ νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ ζοῦν οἱ Τούρκοι. Διὰ νὰ εἶναι δὲ ἀσφαλῆς ὅτι δὲν θὰ ἔκαμνον ἐπανάστασιν, διὰ τοῦτο τοὺς ἀφῆκε τὸν πατριάρχην ὡς ἀρχηγόν των. Ἐχοντες οἱ Σουλτᾶνοι ὑποχείριον τὸν πατριάρχην, δὲν θὰ ἐφοβοῦντο συνεννόησιν τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν μὲ τὸν πάπαν, ὥστε νὰ γίνῃ νέα Σταυροφορία. Ἐν γένει ὁ πατριάρχης, ὡς ἀρχηγὸς τῶν ὑποδούλων, θὰ ἦτο ὑπόλογος ἀπέναντι τῶν Σουλτάνων διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν ὁμοεθνῶν του.

Οἱ φόροι καὶ αἱ καταπιέσεις. — Ἡ τακτικὴ μεγάλη συμφορὰ, τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο οἱ Ἕλληνες ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἦτο ἡ ὑποχρέωσίς των νὰ δίδουν φόρους. Ἐκαστος ὑπόδουλος, διὰ νὰ ἔχῃ δικαίωμα νὰ ζῆσῃ, ὤφειλε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ζωὴν του μὲ χρήματα. Ὁ

φόρος αὐτός, τὸν ὅποιον ἐπλήρωνε κάθε Χριστιανὸς ραγιαῶς, ἦτο ὁ κεφαλικὸς φόρος καὶ ἐλέγετο χαράτσι. Ἐκτὸς τοῦ τακτικοῦ φόρου αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι εἶχον πάρεϊ ἀπὸ τοὺς δούλους τὰ μεγαλύτερα καὶ ὠραιότερα κτήματα. Εἰς τοὺς ραγιαῶδες ἀφῆκαν τὰ πτωχότερα. Ἀπὸ τὰς ἐσοδείας τῶν κτημάτων αὐτῶν ὤφειλον οἱ δοῦλοι νὰ πληρώνουν καὶ ἄλλον φόρον. Τὰ Ἑλληνικὰ μοναστήρια καὶ ἰδίως τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ δίδουν πολλὰ χρήματα διὰ νὰ ἔχουν τὰ προνόμια των. Οἱ χριστιανοὶ λοιπὸν ἔζων καὶ εἰργάζοντο ὡς ἀληθινοὶ σκλάβοι διὰ νὰ πληρώνουν διαφόρων εἰδῶν φόρους εἰς τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἦσαν τόσον πλούσιαι, ἐπῆλθε τώρα πτωχεία καὶ δυστυχία.

Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο ἀνυπόφορος. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἰσέπραττον ἀπὸ αὐτοὺς μόνον πολλὰ χρήματα, ἀλλὰ τοὺς ἐπέβαλλον καὶ ἄλλους ἐξευτελισμοὺς καὶ βάσανα. Ὁ Τοῦρκος δικαστής, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Καδῆς, ἔδιδε πάντοτε δίκαιον εἰς τοὺς ἰδικούς του καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὗρουν δικαιοσύνην. Εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐπήγαιναν μὲ ἡσυχίαν καὶ μὲ φόβον διὰ ν' ἀκούσουν τὴν θεϊὰν λειτουργίαν. Δὲν εἶχον μάλιστα τὸ δικαίωμα νὰ φοροῦν πολυτελεῖ ἑνδύματα. Ἐν γένει οἱ Τοῦρκοι διοικηταί, οἱ πασαῶδες καὶ οἱ βέηδες ἐζήτουν συχνὰ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἄλλα χρήματα, πλὴν τῶν συνηθισμένων φόρων. Διέτασσον συχνὰ τοὺς δούλους νὰ κάμνουν διάφορα θελήματα καὶ ἀγγαρείας. Κάθε δηλαδὴ πολύτιμον πράγμα πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωὴν του ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων, καὶ ἡ περιουσία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ζωὴ των. Ἡ μεγαλύτερα δὲ δυστυχία τῶν Ἑλλήνων

ἦτο ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔκλεισαν τὰ σχολεῖα, διότι δὲν ἤθελον νὰ μορφώνωνται οἱ δοῦλοι.

Τὸ παιδομάζωμα.—Μία ἀπὸ τὰς σκληροτέρας δυστυχίας τῶν Χριστιανῶν ἦτο τὸ παιδομάζωμα. Ἀπὸ τὰ παιδιά δηλαδὴ τῶν Χριστιανῶν οἱ Τοῦρκοι συνέλεγον στρατιώτας. Κάθε χρόνον ἐπήγαινε εἰς ὄρισμένους τόπους εἰς Τοῦρκος ἀξιοματικὸς μὲ φιρμάνι, δηλαδὴ μὲ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἐκαστος πατὴρ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δηλώσῃ πόσους υἱοὺς εἶχε καὶ μάλιστα νὰ παρουσιάσῃ αὐτοὺς πρὸς ἐξέτασιν. Ὁ ἀξιοματικὸς ἐδιάλεγε τὸν πλέον εὖρωστον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς, ἕνα ἢ καὶ περισσοτέρους ἀπὸ τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν. Οἱ δυστυχεῖς γονεῖς ἔβλεπον μὲ τρόμον νὰ ἔρχωνται οἱ ἀξιοματικοὶ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὸ παιδομάζωμα. Ἦτο τόσον μεγάλη ἡ συμφορὰ, ὥστε πολλαὶ μητέρες ἀνέτεινον τὰς χεῖρας εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἠῤῥχοντο νὰ πάρῃ ὁ Ὑψιστος πλησίον του τὰ παιδιά των διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων.

Μὲ τοὺς παῖδας τῶν Χριστιανῶν κατήριζον οἱ Τοῦρκοι τὰ ἀνδρειότερα τάγματα τοῦ στρατοῦ των, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν οἱ Γενίτσαροι. Ἦτο μεγάλη πικρία εἰς τοὺς δούλους Χριστιανοὺς νὰ βλέπουν ὅτι οἱ Γενίτσαροι, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ Χριστιανοὺς γονεῖς, ἔκαμναν τὰς μεγαλυτέρας ἀγριότητας εἰς τοὺς Χριστιανοὺς.

Ἡ δυστυχία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.—Ἡ πρώτη καταστροφή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποδοῦλωσιν, ἦτο ὅτι ὀλιγόστευσεν εἰς μέγιστον βαθμὸν ὁ πληθυσμὸς καὶ ἐξηκολούθει ὀλονὲν νὰ ὀλιγοστεύῃ. Κατὰ τοὺς πολέμους μὲ τοὺς Τούρκους ἐχάθησαν ἄπειροι Ἕλληνες καὶ γὰρ ἄλλαν τὴν Τουρκοκρατίαν δὲν ἔπαυ-

σαν αἱ σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χιλιάδες Ἑλλήνων ἔφυγαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου εὕρισκον ἄσυλον καὶ μάλιστα περιποίησιν. Τέλος μὲ τὸ φοβερὸν παιδομάζωμα τὸ Χριστιανικὸν αἷμα μετεβάλλετο εἰς Τουρκικόν.

Ὅσοι Ἕλληνες εἶχον μείνει εἰς τὸν τόπον ἦσαν πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς. Διὰ τὰ λάβωμεν μίαν μικρὰν ἰδέαν τῆς δυστυχίας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν εἰς ποίαν κατάστασιν ἔπεσαν τότε αἱ Ἑλληνικαὶ γῶραι. Δὲν ὁμοιάζον καθόλου μὲ τὰς σημερινάς, οὔτε καὶ μὲ τὰς παλαιὰς Βυζαντινὰς χώρας. Οὔτε δρόμοι ὑπῆρχον, οὔτε συγκοινωνία, τὰ δάση καὶ τὰ χωράφια ἦσαν κατεστραμμένα ἀπὸ τοὺς πολέμους. Πόλεις δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον μικρὰ καὶ πτωχικὰ χωρία. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν βάρβαρος λαὸς καὶ εἶχον ἐγκαταλείψει ὅλας τὰς χώρας εἰς τὴν τύχην των. Αὐτοὶ δὲν ἐνδιεφέροντο παρὰ μόνον νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Οἱ πασᾶδες καὶ οἱ βέηδες δὲν εἶχον καμμίαν ἐπίβλεψιν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἔκαμνον ὅ,τι ἤθελον εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν διοικηταί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις.— Κατὰ τὴν μακρὰν ἐποχὴν τῆς δουλείας οἱ Ἕλληνες ἠσθάνθησαν ὅτι τοὺς ἥνωνον κοινὰ αἰσθήματα. Εἶχε μείνει ἀλησμόνητος εἰς ὅλους ἡ μεγάλη καταστροφή τῆς Αὐτοκρατορίας των. Ὅλοι εἶχον τὰς ἰδίας παραδόσεις καὶ τὰς ἰδίας ἐλπίδας ὅτι ἡ Πόλις πάλιν θὰ γίνῃ ἰδική των καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθῇ καὶ πάλιν ἡ παλαιὰ δόξα αὐτῶν. Εἰς τὴν στενὴν συνένωσιν τῶν Ἑλλήνων συνετέλεσαν τὰ παθήματα αὐτῶν κατὰ τὴν δουλείαν. Ἡ παρηγορία των ἦτο ἡ θερμὴ πίστις αὐτῶν εἰς τὴν θρησκείαν των. Ἐνόησαν λοιπὸν ὅτι ἀποτελοῦν ὅλοι μαζί ἓν ἔθνος, ὅτι εἶχον ὅλοι τὴν ἰδίαν καταγωγὴν, τὰς ἰδίας ἐλπίδας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεπτύχθη ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἡ ἰδέα ὅτι ἀπετέλουν ὅλοι μαζί τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Ἐνόησαν ὅτι εἶχον καθῆκον νὰ ἐργασθοῦν διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, τὴν ἀνάστασιν τοῦ γένους.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου σκοποῦ εἰργάσθησαν ὅλοι μαζί οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ ἀνώτεροι καὶ οἱ ταπεινότεροι. Μὲ ὄλας τὰς δυστυχίας, τὰς ὁποίας εἶχον, κατώρθωσαν νὰ κανονίσουν τὸν τρόπον τοῦ βίου αὐτῶν, κατώρθωσαν ν' ἀναπτυχθοῦν εἰς τὰ γράμματα. Ἡ προκοπὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆ των Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐστερέωσε περισσότερον τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν αὐτῶν. Εἰς αὐτὴν ὀφείλουν οἱ Ἕλληνες ὅτι μὲ ὄλας τὰς συμφοράς των κατὰ τὴν δουλείαν διετήρησαν τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἐθνικὸν ἀνάστασιν τοῦ γένους.

Ἡ Ἐκκλησία. — Πολὺ μεγάλην εὐεργεσίαν ἔκαμεν εἰς τὸ γένος ἡ Ἐκκλησία. Τὰ ὀλίγα θρησκευτικὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ δοῦλοι, ὠφέλησαν πολὺ εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐνότης μεταξὺ αὐτῶν. Τὸ ἔθνος εἶχεν ἕνα πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας του, τὸν πατριάρχην. Ἀπέκτησε δὲ ὁ πατριάρχης πολὺ μεγάλην δύναμιν. Ἦτο ὁ ἀρχηγὸς ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν Χριστιανῶν. Ἀπὸ τὸν πατριάρχην διωρίζοντο οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας, καὶ ὅλοι σχεδὸν ἦσαν Ἕλληνες.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς ἦσαν οἱ ὀδηγοὶ καὶ οἱ προστάται τῶν δούλων. Ἀκόμη καὶ οἱ Τοῦρκοι πασάδες ἐσέβοντο αὐτούς. Εἰς τὰ μοναστήρια οἱ καλόγηροι ἐκαλλιέργουν τὰ γράμματα καὶ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας. Διότι ἡ Ὁρθοδοξία πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους συνδέεται στενώτατα μὲ τὸν Ἑλληνισμόν. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ λοιπὸν προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον λάβει οἱ Ἕλληνες, τὰ μετεχειρίσθησαν μὲ μεγάλην σύνεσιν καὶ ἐπέτυχον μὲ αὐτὰ μέγα καλὸν διὰ τὴν πατρίδα των.

Οἱ Φαναριῶται. — Εἰς τὸ Φανάριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τὸ πατριαρχεῖον καὶ πέριξ αὐτοῦ συνηθροίσθησαν πολλαὶ Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι. Οἱ Ἕλληνες τοῦ Φαναρίου εἰργάσθησαν καὶ ἔγιναν πλούσιοι. Ἐπήγαινον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐμάνθανον ξένας γλώσσας καὶ πολλὰ γράμματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμορφώθη ἡ ἀνωτέρα τάξις τοῦ ἔθνους, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ παιδείαν. Καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦλθον ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἕλληνες. Τὸ Φανάριον ὁμῶς ἔγινε συνοικία ἀποκλειστικῶς Ἑλληνική. Ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας

ιδίως ἐξελέγοντο οἱ ἀνώτατοι κληρικοί. Τότε ἀνεδείχθησαν πατριάρχαι καὶ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ ὅποιοι εἶχον μεγάλην παιδείαν καὶ ἰκανότητα. Ἡ πατριαρχικὴ αὐλὴ τοῦ Φαναρίου ἦτο ὡς τὸ ἐθνικὸν κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες. — Ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ἐπίσης ἐξέλεγεν ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους αὐτῆς. Ἐν γένει, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀπαιδευτοί, πλεῖστοι ὑπάλληλοι τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἦσαν Ἕλληνες.

Ἀφ' οὗτου ἐγκατεστάθησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦλθον εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαούς. Οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι καὶ ἄλλοι ἔστελλον ἰδικούς των πρέσβεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι καὶ οἱ Τοῦρκοι νὰ στέλλουν εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας. Διὰ νὰ συνεννοοῦνται μὲ τοὺς ξένους οἱ Σουλτᾶνοι εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ διερμηνεῖς. Μόνον οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ Φανάριον, οἱ Φαναριῶται, ὠμίλουν ξένας γλώσσας καὶ ἐγνώριζον τὰ Εὐρωπαϊκὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο ἠναγκάζοντο οἱ Σουλτᾶνοι νὰ στέλλουν ὡς πρέσβεις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ἔχουν πλησίον των ὡς διερμηνεῖς Φαναριώτας. Ὁ ἀνώτατος ἐλέγετο Μέγας διερμηνεὺς καὶ ἡ θέσις αὕτη ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας. Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν πλησίον τῶν Σουλτάνων καὶ ἐφάνησαν πολὺ χρήσιμοι εἰς τὸ ἔθνος των.

Ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ἐπίσης ἐξελέγοντο οἱ ἡγεμόνες τῶν χωρῶν πλησίον τοῦ Δουνάβεως, τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας (τῆς σημερινῆς Ρουμανίας). Αἱ χωραὶ αὗται ἀπετέλουν τὰς ἡγεμονίας τοῦ Δουνάβεως, ὅπως ἐλέγετο. Οἱ Φαναριῶται ἐκείνην ἡγεμονίαν ἐπρο-

στάτευον τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Ρουμανίαν. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Σοῦτσοι κλπ., οἱ ὅποιοι μάλιστα ἴδρυσαν σπουδαῖα Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐφρόντισαν νὰ διαδώσουν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλην τὴν Ρουμανίαν, καὶ αἱ ἡγεμονίαι ἐκεῖνα ἦσαν ὡς μία μεγάλη Ἑλλάς, ὅπως ἄλλοτε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἦτο ἡ Ἰταλία.

Α.Φ.

Οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐπαρχίας.—

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον

καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκανονίσθη καλύτερον ὁ βίος τῶν δούλων. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ διὰ διοίκησιν, ἄφηναν τοὺς Ἕλληνας νὰ κανονίζουσιν μόνοι τὰς ὑποθέσεις των. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων συνηνώθησαν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀπετέλεσαν μίαν κοινότητα ἀπὸ τοὺς κατοίκους δύο ἢ τοῖων γειτονικῶν χωρίων ἢ

ἀπὸ τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλεως. Οἱ ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνων τὰς κοινότητας, ἐλέγοντο δημογέροντες ἢ προεστοί. Οἱ δημογέροντες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φροντίζουν διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς κοινότητος, διὰ τὰς ἐκκλησίας, διὰ τὰ σχολεῖα, διὰ τὴν τάξιν εἰς τὸ χωρίον. Ἡ σπουδαιότερα ὑποχρέωσις των ἦτο νὰ συλλέγουν τοὺς φόρους διὰ νὰ τοὺς δίδουν εἰς τὸν Τοῦρκον εἰσπράκτορα. Αἱ Ἑλληνικαὶ κοινότητες ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀνεδείχθησαν πολὺ ὠφέλιμοι εἰς τὸ ἔθνος.

Μὲ τὰς ὀλίγας αὐτὰς ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας ἀπέκτησαν οἱ Ἕλληνες, ἀνεπτύχθη εἰς σπουδαῖον βαθμὸν ὁ κοινωνικὸς βίος αὐτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας.

Αἱ ἐλεύθεραι χῶραι. — Εἰς μερικὰ μάλιστα ὄρεινὰ μέρη οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν καθόλου καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἦσαν σχεδὸν ἐλεύθερα. Εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Κρήτης, εἰς τὸν Ὀλυμπον, εἰς τὸν Ταῦγετον οἱ Ἕλληνες διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Εἰς τὰ βουνὰ τῆς Βορείου Ἡπείρου εἶχον καταφύγει μερικαὶ Ἡπειρωτικαὶ οἰκογένειαι διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους. Ἐκτίσαν εἰς ἀποκρήμους βράχους πολλὰ χωρία, τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ Σοῦλι, καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὠνομάσθησαν Σουλιῶται.

Οἱ Σουλιῶται ἔζων ὅλον τὸν βίον των ὡς στρατιῶται καὶ ἦσαν πολὺ πτωχοί, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται. Τὸ μόνον πρᾶγμα ποὺ τοὺς ηὔχαριστεί ἦτο νὰ μεταχειρίζονται τὰ ὄπλα. Ἦσαν δὲ ἄνδρες εὖσωμοι καὶ ρωμαλέοι. Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀνδρεῖαι ὡς αἱ ἀρχαῖαι Σπαρτιάτισσαι, καὶ πολλὰς φορὰς ἐκράτουν καὶ αὐταὶ τὰ ὄπλα μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρας. «Κανένας καμμίαν τέχνην ἢ πραγματείαν δὲν μετεχειρίζετο, παρὰ ὅλη τους ἡ γύμνασις παιδιόθεν εἶνα τὸ ἴδιον τὸ ἔργον. Με αὐτὰ τραγοῦν,

μὲ αὐτὰ κοιμοῦνται καὶ μὲ αὐτὰ ἐξυπνοῦν» (Περραιβός).

Ἄνεξάρτητοι ἔμειναν καὶ οἱ Μανιάται, οἱ ὁποῖοι κατόκουν εἰς τὴν ἄγονον χώραν Μάνην, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Ταυγέτου. Κάθε χωρίον εἶχε τὸν ἀρχηγόν του, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Καπετᾶνος, ὅλα δὲ τὰ χωρία ὑπῆκουν εἰς ἓνα κοινὸν ἀρχηγόν, τὸν ὁποῖον ἀνεγνώριζε καὶ ὁ Σουλτᾶνος καὶ τοῦ ἔδιδε τὸν τίτλον μπέης.

Ἐπίσης ἐλεύθεροι ἔμειναν οἱ Σφακιανοὶ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης. Καὶ εἰς ἄλλα ὄρεινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠμπόρεσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς κατοίκους. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐκυβερνῶντο ἀπὸ ἰδικούς των ἄρχοντας. Μόνον κάθε ἔτος εἰς Τοῦρκος ναύαρχος ἐγύριζε μὲ τὸν στόλον του τὰς νήσους καὶ συνήθριζε τοὺς φόρους. Μερικαὶ δὲ νῆσοι, ἰδίως αἱ περὶ φημοὶ τρεῖς νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, ἔμειναν ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι.

Αἱ πλούσιαι Ἑλληνικαὶ κοινότητες. — Μερικαὶ Ἑλληνικαὶ κοινότητες ἔγιναν πολὺ πλούσιαι μὲ τὸ ἐμπόριον ὅπως ἡ κοινότης τῶν Ἀμπελακίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου ἔγιναν πλούσιοι μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν των. Ὅλοι εἰργάζοντο ὄχι μόνον οἱ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Αἱ γυναῖκες ἔκλωθον τὸν βάμβακα, οἱ ἄνδρες τὸν ἔβαπτον εἰς ἰδιαίτερα βαφεῖα. Οἱ Ἀμπελακιῶται ἔστελλον τὰ βαμμένα βαμβάκιά των εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἔκαμαν μέγα ἐμπόριον. Τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα συνήθριζοντο, ἐμοιράζοντο εἰς ὅλους ἀναλόγως τοῦ κόπου των.

Καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶχον συγκροτηθῆναι κοινότητες, ὅπως εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου παρὰ τὸν Βόλον, καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Ἡπείρου. Αἱ κοινότητες αὗται, αἱ ὁποῖαι ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰ χωρία,

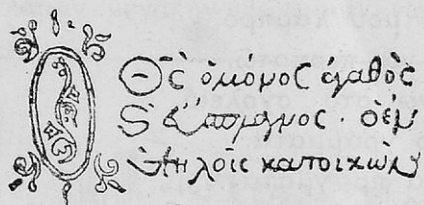
ἔφθασαν εἰς μεγάλην εὐπορίαν μὲ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ ἐμπορίον των.

Πολλὰ ἀπὸ τὰς κοινότητας αὐτὰς ἐσύστησαν ἐμπορικὸς οἶκους εἰς τὴν Εὐρώπην. Τοιοῦτοι ἐμπορικοὶ οἶκοι ἰδρύθησαν κυρίως ἀπὸ ἐμπόρους τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν Ἑνετίαν καὶ εἰς τὴν Μόσχαν. Πλούσιοι Ἕλληνες ἐμποροὶ ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Ὀδησσόν, εἰς τὴν Τεργέστην καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης.

Οἱ Ἕλληνες εἰργάζοντο ἀδιάκοπα διὰ νὰ καλυτερεύσουν τὴν θέσιν των κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας. Δύο πρὸ παντὸς ἐπιθυμίας εἶχον, νὰ μανθάνουν γράμματα καὶ νὰ γίνουν πλούσιοι. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ αὐτοὶ θὰ ἔζων καλύτερα, καὶ τὸ σπουδαιότερον θὰ ἠδύναντο νὰ ὠφελήσουν τὴν πατρίδα μὲ τὰ φῶτα καὶ μὲ τὰ χρήματά των. Εἰργάσθησαν λοιπὸν χωρὶς κούρασιν καὶ ὁ καθεὶς χωριστὰ καὶ πολλοὶ μαζὶ συνηνωμένοι. Ὅλοι οἱ μικροὶ ἐμποροὶ ἦσαν Ἕλληνες, ὄχι μόνον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε χώραν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Εἰς κάθε χωρίον τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας ὑπῆρχεν ὁ Ἕλληνας πακάλης. Τόσον πολλοὶ Ἕλληνες διέμενον ἢ ἐταξίδευον τότε εἰς ὅλας τὰς χώρας, ὥστε ὁ πολιτισμὸς των, ὁ Βυζαντινὸς δηλαδή πολιτισμὸς, εἶχε μεγάλως διαδοθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας εἰς ὅλας τὰς Βαλκανικὰς χώρας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ καὶ τὸ πατριαρχεῖον καὶ οἱ Ἕλληνες παπάδες.

Τὰ κρυφὰ σχολεῖα. — Οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας ἐνόησαν ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον ὁ πλοῦτος διὰ νὰ βελτιώσουν τὴν τύχην των, ἀλλ' ὅτι μεγάλη δύναμις εἶναι ἰδίως ἡ παιδεία. Εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς

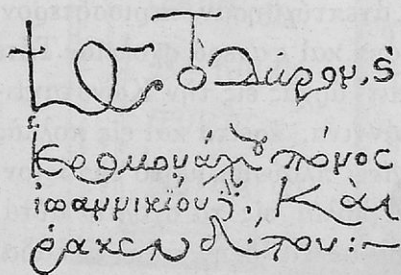
Ἑλληνικῆς ἱστορίας βλέπομεν μὲ πόσον ζῆλον ἠσχολοῦντο οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ γράμματα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς Τουρκοκρατίας ἐπεδόθησαν μ' ἐνθουσιασμὸν εἰς τὰ γράμματα, διότι ἤξευραν ὅτι ὅσον περισσότερο εἶναι μορφωμένοι μὲ παιδεῖαν, τόσον καλύτερα ἤμποροῦν νὰ διασώσουν τὸν ἐθνισμὸν των καὶ νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ γένους των.

Θὸς ὁ μόνος ἀγαθὸς
ὁ ἕσπερος· ὁ ἐν
ὑψηλοῖς κατοικῶν.

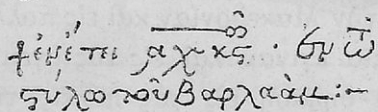
«Ὁ Θεὸς ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ εὐσπλαχνος, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν».

Δεῖγμα γραφῆς ἀπὸ χειρόγραφον ἐπὶ Τουρκοκρατίας

† Θεοῦ τὸ δῶρον, καὶ
ἱερομονάχου πόνος
Ἰωαννικίου δέ, καὶ
ῥακενδύτου.

† Θεοῦ τὸ δῶρον, καὶ
ἱερομονάχου πόνος,
Ἰωαννικίου δέ, καὶ
ῥακενδύτου.

† ἐν ἔτει ἀχκς· ἐν τῷ
στύλῳ τοῦ Βαρλαάμ.

† ἐν ἔτει ἀχκς· ἐν τῷ
στύλῳ τοῦ Βαρλαάμ.

Δεῖγμα γραφῆς 16ου αἰῶνος

Αὐτὸ ἐγνώριζον καὶ οἱ Τοῦρκοι, διὰ τοῦτο ἐπροσπάθουν νὰ ἐμποδίζουσαν τὴν μόρφωσιν τῶν δούλων. Εἶχον λοιπὸν ἀπαγορεύσει εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν σχολεῖα. Οἱ μόνον διδάσκαλοι ἦσαν ὁ παπᾶς καὶ ὁ ψάλτης, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὰ παιδιά τὸ Ἀλφάβητον, ἔπειτα τὸ

Ψαλτῆρι, τὸ Εὐαγγέλιον, τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Εἰς τὸ σπῖτι τοῦ παπᾶ ἐπήγαιναν κρυφὰ τὰ παιδιὰ καὶ ἐκεῖ ἐμάνθανον ὀλίγα γράμματα. Ὁ παπᾶς τοὺς ἔλεγεν ἐπίσης πόσῃν δόξαν εἶχον ἀποκτήσει οἱ πρόγονοί των, πόσον μεγάλη ἦτο ἄλλοτε ἢ πατρίς των.

Ὅλα τὰ παιδιὰ τῶν δούλων ἔτρεχον μὲ χαρὰν εἰς τὸ κρυφὸν αὐτὸ σχολεῖον καὶ ἔψαλλον :

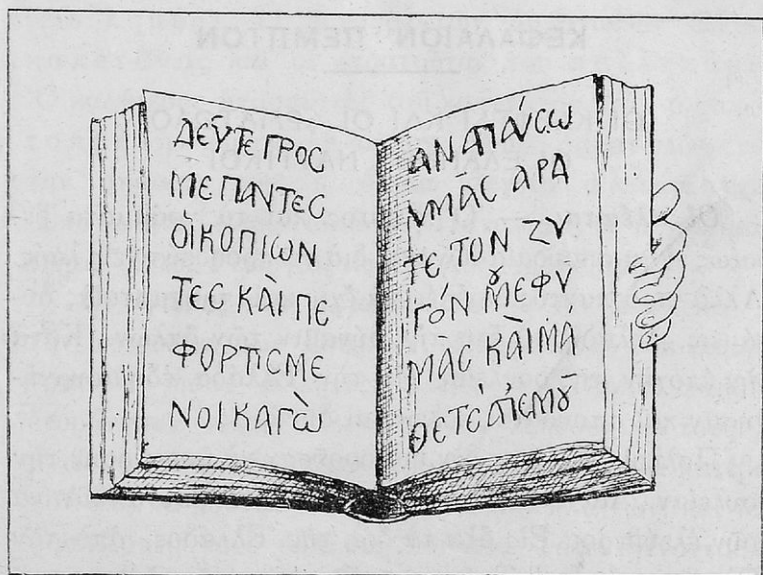
«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
Φέγγε μου νὰ περπατῶ,
Νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο,
Νὰ μαθαίνω γράμματα,
Τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα».

Τὰ μεγάλα σχολεῖα. — Ἀργότερα, κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἀνεπτύχθησαν περισσότερο, ἐπῆραν τὴν ἄδειαν νὰ κάμουν καὶ φανερὰ σχολεῖα. Τότε ἴδρυσαν μεγάλα σχολεῖα κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔπειτα καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις. Ὅσοι εἶχον γίνεαι πλούσιοι μὲ τὸ ἐμπόριον, ἔδιδον χρήματα, ἔστελλον βιβλία εἰς τὰ σχολεῖα αὐτά. Ἐσυστήθησαν λοιπὸν σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη. Μεγάλα σχολεῖα ἔγιναν καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας παρὰ τὸν Δούναβιν, δηλαδὴ εἰς τὰς πόλεις τῆς Ρουμανίας καὶ ἰδίως εἰς τὰς πρωτευούσας, εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ παιδεία διεδόθη ἀρκετὰ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἰδίως κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα. Μερικὰ ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἔγιναν πολὺ σπουδαῖα, ὅπως αἱ σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ αἱ σχολαί, οἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἐν γένει

τὰ σπουδαιότερα κέντρα εἰς τὰ ὁποῖα διετηρήθη ἡ παιδεία, ἦσαν τὰ μοναστήρια.

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Εἰς τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα ἐδίδασκον πολλοὶ πεπαιδευμένοι ἄνδρες. Μερικοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοῦ ἦσαν τόσον σπουδαῖοι, ὥστε ἔτρεχαν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπὸ ἄλλας χώρας νὰ τοὺς ἀκούσουν καὶ νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὴν σοφίαν των. Οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι ἔκαμαν μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὸ ἔθνος των καὶ διὰ

Δεῖγμα γραφῆς ἀπὸ Εὐαγγέλιον ζωγραφισμένον εἰς τοιχογραφίαν.

τοῦτο ὀνομάζονται διδάσκαλοι τοῦ γένους. Διέπρεψαν ἰδίως ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος καὶ ἄλλοι πολλοί.

Οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες δὲν περιορίσθησαν μόνον

εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἔγραψαν καὶ πολλὰ βιβλία διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνεγινώσκοντο μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν. Ὁ σπουδαιότερος Ἕλληνας, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὰ σοφώτερα βιβλία, εἶναι ὅπως θὰ ἴδωμεν, ὁ Ἀδαμάντιος Κοροαῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΟΙ ΚΛΕΦΤΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

Οἱ κλέφται. — Ὁ πλοῦτος καὶ τὰ γράμματα βεβαίως εἶναι σπουδαία δύναμις διὰ νὰ προοδεύσῃ εἰς λαός. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἔχη καὶ πραγματικὰς δυνάμεις, δηλαδὴ νὰ ἔχη τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδημιουργήθησαν καὶ σπουδαῖαι πολεμικαὶ δυνάμεις.

Πολλοὶ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν δουλείαν. Διὰ τοῦτο κατέφευγον εἰς τὰ βουνὰ διὰ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι. Εἰς ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον ἕως τὸ Ταίναρον, ἔζων γενναῖοι ἄνδρες καὶ φιλοπόλεμοι. Ἀπὸ τὰ βουνὰ κατέβαινον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἔκλεπτον τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθησαν κλέφται.

Εἰς ἓν ποίημα τοῦ λαοῦ βλέπομεν πόσον πόθον εἶχον τότε πολλοὶ Ἕλληνες νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι.

«Μάνα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στὶς ψηλὰς ραγοῦλες».

Οἱ ἀρματωλοί. — Οἱ κλέφται ἠνώχλουν πολὺ τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ συμφωνίαν μὲ αὐτούς. Τοὺς προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διὰ νὰ καταδιώκουν τοὺς ληστιάς. Εἰς πολλὰ λοιπὸν μέρη συνεκροτήθησαν ἀπὸ Ἑλληνας ἐξωπλισμένα σώματα, ἐν εἶδος μικροῦ στρατοῦ. Οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὰ σώματα αὐτὰ ἐλέγοντο ἀρματωλοί, διότι ἔφερον ἄρματα, δηλαδὴ ὄπλα.

Τὸ στρατόπεδον τῶν ἀρματωλῶν εἰς τὰ βουνὰ ἐλέγετο λημέρι. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀρματωλῶν ἐλέγετο καπετᾶνος καὶ οἱ στρατιῶται του παλληκάρια. Ὁ καλύτερος ὑπασπιστῆς τοῦ καπετάνου ἦτο τὸ πρωτοπαλλήκαρον. Ἐκαστον σῶμα ἀρματωλῶν εἶχε τὴν σημαίαν του, ἡ ὁποία ἐλέγετο φλάμπουρο. Ἐπάνω ἦτο ζωγραφισμένη ἡ Παναγία ἢ οἱ μεγαλομάστυρες Ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Δημήτριος.

Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀρματωλῶν. — Ἄν καὶ ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων, οἱ ἀρματωλοὶ δὲν ἐλησμόνουν ὅτι ἦσαν Ἑλληνες. Ὅταν οἱ Τούρκοι πασᾶδες ἐτυράννουν τοὺς Ἑλληνας, ὅταν ἐζήτουν νὰ τοὺς γυμνώσουν ἀπὸ τὰ κτήματά των, οἱ ἀρματωλοὶ κατέβαινον ἀπὸ τὰ βουνά, ὅπου εἶχον τὰ λημέρια των, καὶ ὑπερησπίζοντο τοὺς ἀόπλους δούλους. Τότε ἐγίνοντο καὶ αὐτοὶ κλέφται καὶ ἐπολέμουν μὲ ἀνδρείαν ἐναντίον τῶν τυράννων. Τοὺς κατεδίωκον, τοὺς ἔσφαζον καὶ ἀπελευθέρωνον τὰ χωρία ἀπὸ τὴν τυραννίαν των. Τὰ λημέρια τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν ἦσαν ἰδίως εἰς τὰ Ἄγραφα καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον. Εἰς κλέφτης καυχᾶται εἰς τὸ τραγοῦδι :

«Ἐξήντα ἀγάδες σκότωσα κι' ἔκαψα τὰ χωριά τους,
Κι' ὄσους στὸν τόπο ἄφησα καὶ Τούρκους κι' Ἀρβανίτες
Εἶναι πολλοὶ πουλάκι μου καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν».

Ὁ βίος των. — Οἱ ἄρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφται ἐφόρουσαν τὴν φουστανέλλαν. Τὸ ἐπανωφόρι των ἦτο ἡ κάπα καὶ τὰ ὑποδήματά των τὰ τσαρούχια. Τὸ ἑλαφρὸν αὐτὸ ἔνδυμα τοὺς ἔδιδε μεγαλυτέραν εὐκινησίαν.

Ὅλην τὴν ἡμέραν δὲν εἶχον ἄλλην ἐνασχόλησιν παρὰ μόνον μὲ τὰ ἄρματά των. Αἱ ἀσκήσεις ἦσαν δι'

Κλέφται καὶ Ἄρματωλοί.

αὐτοὺς ἡ χαρὰ καὶ ἡ διασκέδασίς των. Ἐγυμνάζοντο, ὅπως καὶ οἱ ἄρχαῖοι, εἰς τὸ νὰ πηδοῦν, νὰ τρέχουν καὶ νὰ ρίπτουν τὸ λιθάρι. Ἦσαν ἀξιοθαύμαστοι εἰς ὅλα τὰ ἀγωνίσματα αὐτά. Ἰδίως ἔρριπτον στὸ σημάδι μὲ ἀκρίβειαν, ἡ ὁποία ἐπροκάλει τὸν θαυμασμόν. Ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀντοχὴ των διεγείρουν τὴν ἐκπληξίν μας. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ὑπέφεραν τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐνόμιζον ὅτι οἱ ἄρματωλοὶ ἦσαν τόσο ἐξηντλημένοι, ὥστε θὰ τοὺς συνελάμβανον, αἰφνι-

δίως ὅμως ἀνέκτων τὰς δυνάμεις των, ἐφόρμων ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ τοὺς ἔτρεπον εἰς φυγὴν.

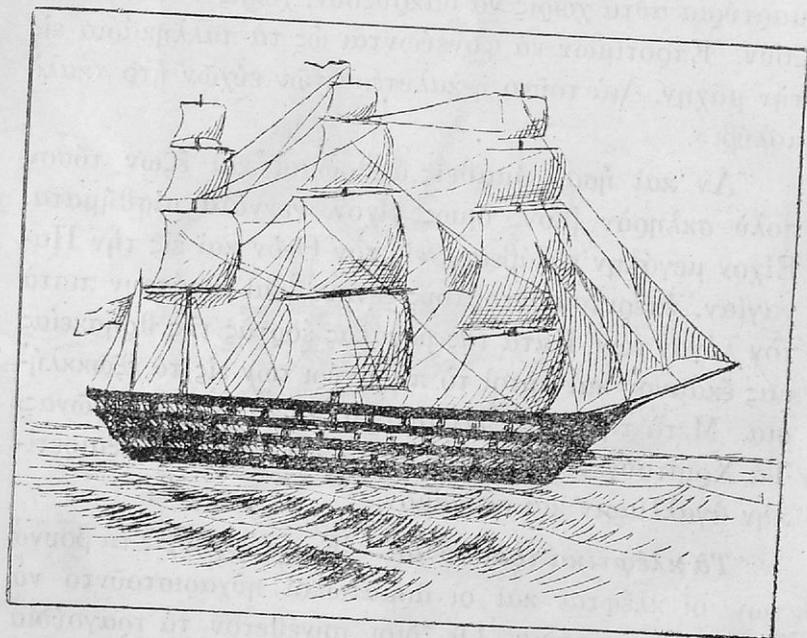
Ὅταν ὅμως τοὺς συνελάμβανον οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐφόνευον μὲ φοβερὰ βασανιστήρια. Τοὺς ἐγδαιρναν, τοὺς ἐσοῦβλιζαν καὶ τοὺς ἔψηναν ζωντανούς. Ἄλλ' εἶχον τόσῃν μεγάλῃν γενναιότητα, ὥστε ὑπέφερον τὰ μαρτύρια αὐτὰ χωρὶς νὰ δακρῦζουσιν, χωρὶς ν' ἀναστενάξουσιν. Ἐπροτίμων νὰ φονεύωνται ὡς τὰ παλληκάρια εἰς τὴν μάχην. Διὰ τοῦτο ἡ καλύτερα τῶν εὐχῶν ἦτο «καλὸ μολύβι».

Ἄν καὶ ἦσαν ἀμαθεῖς ἀνθρώποι καὶ ἔζων τόσον πολὺ σκληρὸν βίον, ὅμως εἶχον γενναῖα αἰσθήματα. Εἶχον μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν Παναγίαν, ἐπεριποιῶντο τοὺς ξένους, καὶ ἐκράτουν πιστὰ τὸν λόγον των. Κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τῆς θρησκείας μας ἔκαμνον καὶ αὐτοὶ τὸ πανηγύρι των εἰς τὰ ἐξωκκλήσια. Μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἤρχιζαν τοὺς ἀγῶνας. Τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα ἐώρταζον μὲ ἐξαιρετικὴν ἀγαλλίασιν καὶ σεβασμὸν.

Τὰ κλέφτικα τραγούδια.— Ἐκεῖ ὑψηλὰ εἰς τὰ βουνά των οἱ κλέφται καὶ οἱ ἀρματωλοὶ ἠγάριστοῦντο νὰ ψάλλουν τραγούδια. Οἱ ἴδιοι συνέθετον τὰ τραγούδια αὐτὰ καὶ οἱ ἴδιοι τοὺς ἔκαμναν τὴν μελωδίαν (τὸν σκοπὸν). Εἰς τὰ τραγούδια των ἔψαλλον τὸν πόνον των διὰ τὴν δουλείαν, τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ λαὸς μας ἐδημιούργησεν ὑπέροχα ἄσματα, τὰ ὁποῖα μετεδίδοντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἔφθασαν ἕως τὴν ἐποχὴν μας. Ἡ ποίησις αὕτη τοῦ λαοῦ μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς ἐνθουσιάζει. Εἶναι περίφημα τὰ δημῶδη τρα-

γούδια, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον οἱ κλέφται καὶ διὰ τοῦτο λέγονται «κλέφτικα τραγούδια».

✕ **Τὰ πλοῖα τῶν νήσων.** — Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν περὶ τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀπετέλουν οἱ κλέφται καὶ οἱ ἀρματολοί, οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν καὶ ναυτικὴν δύναμιν. Εἶχον στόλους μικροῦς, ἀλλὰ πολὺ ἰσχυροῦς, διότι τοὺς ἐκυβέρνων ἀτρόμητοι ναυτικοί.

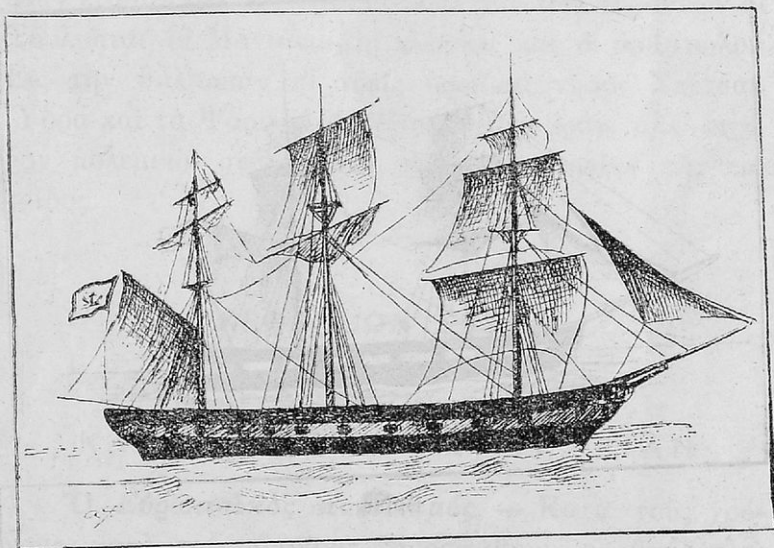

Τρίκροτον

Ἐν πλοῖον τῆς γραμμῆς κατὰ τὸ 1800. Εἶχε μῆκος 50 μέτρων καὶ 100 τηλεβόλα.

Ὅλαι σχεδὸν αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι εἶχον πλοῖα διὰ τὸ ἐμπόριόν των. Κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα ἡ ναυτιλία τῶν Ἑλλήνων ἀνεπτύχθη εἰς μέγαν βαθμόν. Μὲ τὰ πλοῖα των συνήθροισον πλοῦτον καὶ ὅσον ἐγένοντο πλουσιώτεροι ἔκαμνον μεγαλύτερα. Οἱ ναυτικοὶ μας ἐταξίδευον ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὸ Γιβραλτάρ, Περσικὸν

νον ἔμπορεύματα ἀπὸ τὴν μίαν χώραν, τὰ μετέφερον εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐκέρδιζον πολλὰ χρήματα. Ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Ρωσίας ἐφόρτωναν σίτον, τὸν ὅποιον ἐπώλουν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης, μετέφερον δὲ εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ εὐρωπαϊκὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας, ὑφάσματα, οἰκιακὰ σκεύη κλπ.

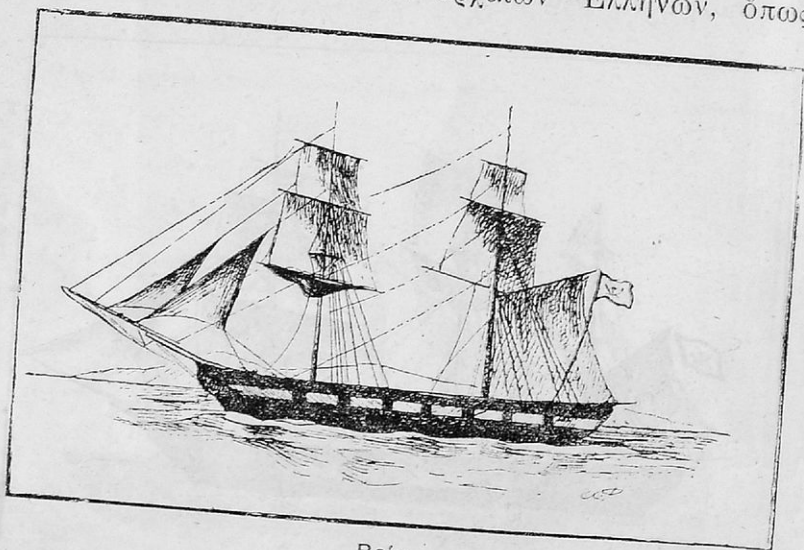
Γολέττα.

Αἱ σπουδαιότεραι νῆσοι διὰ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἦσαν ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά. Οἱ Ὑδραῖοι, οἱ Σπετσιῶται καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἔγιναν ἐνδοξότατοι ναυτικοὶ καὶ ἐφημίσθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν μικρὰ ἱστιοφόρα καὶ ἐλέγοντο βρῖκια. Κάθε πλοῖον εἶχε περίπου 100 ἄνδρας. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τὰ πλοῖα διέτρεχον μεγάλους κινδύνους ἀπὸ τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατὰς, τοὺς κουρσάρους, ὅπως τοὺς ἔλεγον. Διὰ τοῦτο εἶχον κανόνια (περίπου 10).

καὶ οἱ Ἕλληνες πολλὰς φορὰς ἔκαμον ναυμαχίας με-
 τοὺς πειρατάς.

Οἱ ναυτικοὶ μας ἦσαν μεγαλόσωμοι καὶ εἶχον
 ἥρωικά αἰσθήματα. Ἐθαύμαζον πολὺ τὰ κατορθώματα
 τῶν ἀρχαίων προγόνων. Διὰ τοῦτο ἔδιδον εἰς τὰ πλοῖα
 τῶν ἑνδοξα ὀνόματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπως

Βρίκι.

Ἡρακλῆς, Ἀχιλλεύς, Λεωνίδας, Θεμιστοκλῆς κλπ.
 Ἦθελον νὰ μιμηθοῦν τὰ παλαιὰ κατορθώματα, καί,
 ὅπως θὰ ἴδωμεν, κατώρθωσαν καὶ τὰ ἔφθασαν καὶ ἐδό-
 ξασαν τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Ὅλοι οἱ ξένοι ἐθαύμαζον τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν
 ἀταραξίαν των. Εἷς ξένος ἱστορικός λέγει με θαυμασμόν
 τὰ ἔξις διὰ τοὺς ἀνδρείους θαλασσινοὺς μας :

«Τίποτε δὲν ἦτο περισσότερο εὐκίνητον, τολμηρὸν
 καὶ ἀκούραστον ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖνο ναυτικόν. Οἱ
 πατέρες ἔπαιρναν μαζί τὰ παιδιά των ἀπὸ τὴν τρυφε-
 ρὰν ἡλικίαν καὶ τὰ ἐδίδασκον νὰ συνηθίζουσι τὴν θά-
 ψηφιποίηθη ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λασσαν, νὰ γνωρίζουν τὰ ἄστρα, τὰς ἀκτῆς. Μὲ τοιαῦτα μαθήματα ὁ μικρὸς Ἕλλην ἐμάνθανε νὰ παίζη μὲ τὴν θάλασσαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρεσκευάσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας αἱ πεζικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἔθνους. Εἰς τὴν ξηρὰν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον τῶν τυράννων οἱ Σουλιῶται, οἱ Μανιάται, οἱ κλέφται καὶ οἱ ἀρματοῦλοι. Εἰς τὴν θάλασσαν αἱ τρεῖς ἡρωϊκαὶ νῆσοι Σπέτσαι, Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρὰ εἶχον ἐξοπλίσει μικρὸν, ἀλλ' ἰσχυρὸν πολεμικὸν στόλον διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΝ

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς. — Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπροσπάθουν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες ν' ἀναπτυχθοῦν, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπροχώρουν ταχέως εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ ταχεῖα αὕτη πρόοδος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν υποδοῦλων Ἑλλήνων.

Κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ἐμπόριον μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν διεδόθη ὁ πλοῦτος καὶ ἐκαλυτέρευσε ὁ βίος. Ἡ βιομηχανία ἤρχισε νὰ λαμβάνη μεγάλην ἀνάπτυξιν. Αἱ ἐφευρέσεις εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας, ὅπως εἰς τὴν φυσικὴν, εἰς τὴν ἰατρικὴν κ.λ.π. ἐβελτίωσαν τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων. Μεγάλοι καλλιτέχνη καὶ συγγραφεῖς ἀνεφάνησαν εἰς ὅλους τοὺς

λαούς καὶ ἡ παιδεία ἔλαβε μεγίστην διάδοσιν. Πολυάριθμα Πανεπιστήμια ιδρύθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νέα ἰδέα περὶ ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσωνται.

Οἱ λαοὶ ἰδίως, οἱ ὁποῖοι ἐπροχώρησαν ταχύτερον εἰς τὸν πολιτισμόν, ἦσαν οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοί.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις. — Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας εἶχον πολὺ μεγάλην δύναμιν καὶ ἐξώδεον περισσότερα χρήματα ἀπὸ ὅσα εἰσέπραττον. Διὰ νὰ ἐξοικονομήσουν δὲ χρήματα ἐπέβαλον φόρους εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν εἰς δυστυχίαν. Τότε ὁ λαὸς ἔκαμεν ἐπανάστασιν (τὸ 1789), διὰ νὰ καταργήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως καὶ τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι συνῆλθον καὶ ἀπετέλεσαν ἔθνοςυνέλευσιν, ἀνέλαβον εἰς χεῖράς των ὅλην τὴν ἐξουσίαν. Ἡ ἐθνοςυνέλευσις ἠθέλησε νὰ διακηρύξῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ σέβωνται αἱ κυβερνήσεις. Ἐπήφισε λοιπὸν τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ σπουδαιότεραι διατάξεις εἶναι αἱ ἑξῆς :

1. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἔχουν ὅλοι τὰ ἴδια δικαιώματα.

2. Ὁ νόμος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος δι' ὅλους. Κάθε πολίτης δύναται ν' ἀνυψωθῇ μὲ τὴν ἀξίαν του, ὄχι διότι εἶναι εὐγενῆς ἢ πλούσιος.

3. Τὸ ἔθνος εἶναι ὁ κυρίαρχος. Ἀπὸ τὸν λαὸν προέρχεται πᾶσα ἐξουσία.

Αἱ μεγάλα αὗται ἰδέαι συνοψίζονται εἰς τρεῖς πο-

λυτίμους λέξεις: Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης.

Κατόπιν ἀνεκηρύχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς πολίτευμα ἡ Δημοκρατία. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ΙΓ' ἔφερεν ἐμπόδια εἰς τὴν ἐπανάστασιν, συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον.

Ὁ Ναπολέων. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη συνεμάχησαν ἐναντίον αὐτῆς. Ἐπικολούθησαν πόλεμοι τῆς Γαλλίας ἐναντίον τῶν ἄλλων κρατῶν, καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἐκείνους διεκρίθη εἰς νεαρῶτατος ἀξιωματικός, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Ναπολέων Βοναπάρτης. Ὁ Βοναπάρτης ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ἔγινεν Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων μὲ τὸ ὄνομα Ναπολέων ὁ Α'. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ρωσία, ἔκαμαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ὁ Ναπολέων ἐνίκησεν ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ ἦτο κυρίαρχος τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ἡ μεγάλη φιλοδοξία αὐτοῦ ἔφερε τὴν καταστροφὴν του. Ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος κατεστράφη εἰς τὸ Βαρελῶ τοῦ Βελγίου (1815) καὶ ὁ πανίσχυρος ἄλλοτε Αὐτοκράτωρ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ ἐστάλη εἰς ἔξοριαν. Τότε ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βιέννην διὰ νὰ κανονίσουν τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης ἐφάνη ὅτι τὰ μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα ἐκανόνιζον τὰ ζητήματα, ἦσαν ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Γερμανία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία. Τὰ πέντε ταῦτα ἰσχυρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης ὠνομάσθησαν Μεγάλαι δυνάμεις.

Ἡ Ρωσία. — Ὅτε ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις

ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ἡγεμόνες τῆς Ρωσίας ἔγιναν οἱ προστάται τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Οἱ Ρῶσοι εἶχον παραλάβει τὸν Χριστιανισμόν, ὡς γνωρίζομεν, ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, οἱ Αὐτοκράτορες των, οἱ ὁποῖοι

Ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη καὶ ἡ Ρωσία.

ἔλεγοντο Τσάροι ἐμμοῦντο τοὺς Ἑλληνας Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχον πολλὰ ἑκατομμύρια ὑπηκόους καὶ ἀπέραντον κράτος. Ἐπὶ πολλοὺς ὅμως αἰῶνας ἡ Ρωσία ἔμεινε πολὺ ὀπίσω εἰς τὸν πολιτισμόν. Οἱ Ρῶσοι ἤρχισαν νὰ γίνωνται μεγάλοι, ὅταν ἔγινεν τσάρος αὐτῶν ὁ Πέτρος ὁ Μικρὸς (κατὰ τὸ

1700), ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ διαδώσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ἔως τότε οἱ Ρῶσοι εἶχον πρωτεύουσαν τὴν Μόσχαν, ὁ Πέτρος ὁ Μέγας ἔκτισε πλησίον εἰς τὴν Βαλτικὴν νέαν πρωτεύουσαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του Πετρούπολις. Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσία ἤρχισε νὰ γίνεται μεγάλη καὶ ἰσχυρά.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων. — Καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἦσαν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων, δὲν ἔπαυσαν νὰ κάμνουν ἐπαναστάσεις διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἡ σκληρότης καὶ ἡ ἀπανθρωπία τῶν Τούρκων ἠνάγκαζε συχνὰ τοὺς δούλους νὰ λαμβάνουν τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ἄλλ' αἱ ἐπαναστάσεις αὐταὶ ἐγίνοντο μόνον εἰς τὴν μίαν· ἢ τὴν ἄλλην ἐπαρχίαν καὶ χωρὶς σχέδιον. Διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι εὐκόλως κατέπνιγον αὐτὰς καὶ εὐρισκὸν ἀφορμὴν νὰ σφάζουν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ νὰ κάμνουν πολλὰς καταστροφάς.

Αἱ μεγάλαι ὁμως προόδου καὶ τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέβαινον κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔδιδον περισσότερον θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐπῆγαν νὰ ζήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τὸ ἐμπόριόν των ἢ διὰ τὴν μόρφωσίν των. Οἱ μορφωμένοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες εἶδον τὰς μεγάλας προόδους τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔγιναν τολμηρότεροι. Ἐνόησαν ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἦτο τρομερὰ δύναμις καὶ ὅτι ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Εἰς πολλοὺς δὲ πολέμους οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ περιώρισαν τὴν δυνάμιν των. Συγχρόνως καὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔμενον ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων ἤρχισαν, ὡς γνωρίζομεν, νὰ προοδεύουν, νὰ μορφώνονται εἰς τὰ σχολεῖα καὶ νὰ γίνονται

πλούσιοι μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος οἱ κληρικοὶ μὲ τὰ κηρύγματα καὶ τὴν διδασκαλίαν των, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ διαρκεῖς ἀγῶνες τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν, διετήρουν ζοηρὸν τὸ φρόνημα καὶ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα 50 ἔτη πρὶν γίνῃ ἡ μεγάλη Ἐπανάστασις, ὅλοι οἱ Ἕλληνες, μεγάλοι καὶ μικροί, πλούσιοι καὶ πτωχοί, εἰργάζοντο μὲ ἐνθουσιασμόν διὰ τὸν μέγαν ἀγῶνα.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770.— Ἡ μεγαλυτέρα ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἔγινε τὸ 1770 μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ρώσων. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν εὐκολόπιστοι εἰς τὰς δυστυχίας καὶ ἠλπίζον πάντοτε ὅτι οἱ Ρῶσοι θὰ κατέβαινον ἀπὸ τὸν Βορρῶν ν' ἀπελευθερώσουν αὐτούς.

Ὅταν ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β' ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἠλπισαν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ γίνουν ἐλεύθεροι. Ἡ φιλόδοξος ἐκείνη τσαρίνα ἐσχεδίαζε νὰ ἰδρῦσῃ καὶ πάλιν τὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔστειλε λοιπὸν ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ὑποκινήσουν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ κάτοικοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ἐπαναστατήσουν, ὅταν ἤκουσαν ὅτι θὰ ἤρχοντο οἱ Ρῶσοι μὲ ὅπλα, πλοῖα καὶ μὲ στρατόν. Πραγματικῶς μερικὰ Ρωσικὰ πλοῖα μὲ τὸν ναύαρχον Ὁρλώφ ἦλθον εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Καὶ τότε ἀμέσως οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Μανιάται ἐσηκώθησαν εἰς τὰ ὅπλα. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες εἰς μάτην ἐπερίμεναν Ρωσικὸν στρατόν, εἰς τὸ τέλος δὲ ἀνεχώρησαν καὶ τὰ Ρωσικὰ πλοῖα. Τότε οἱ πασάδες ἔστειλαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἄγρια στίφη Ἀλβανῶν διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Ἀλβα-

νοὶ ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους, ἐληλάτησαν τὴν χώραν καὶ ἔκαυσαν τὰ χωρία. Ἡ Πελοπόννησος ἐκολύμβησεν εἰς τὸ αἷμα καὶ μετεβλήθη εἰς μίαν φοικτὴν ἔρημον.

Μανιάτης.

Λάμπρος Κατσώνης. — Μετ' ὀλίγα ἔτη ἡ Ρωσία ἤρχισε καὶ πάλιν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (1790) ἔκαμαν μεγάλα κατορθώματα οἱ ναυτικοὶ μας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ ἄρματατοὶ εἰς ξηράν.

Τότε ανεφάνη εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους θαλασσι-
νοὺς τοῦ κόσμου, ὁ Ἕλλην Λάμπρος Κατσώνης, ὁ
ὁποῖος ἦτο ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατόν. Ἕλ-
ληνες ἔμποροι ἔδωκαν χρήματα εἰς τὸν Κατσώνην καὶ
κατήρτισεν ἓνα μικρὸν στόλον. Ὁ Κατσώνης εἶχε δέκα
περίπου μικρὰ πλοῖα. Μὲ τὰ ὀλίγα καὶ μικρὰ αὐτὰ
πλοῖα ἔκαμε πολλὰς ναυμαχίας ἐναντίον τοῦ ἰσχυροῦ
Ὀθωμανικοῦ στόλου καὶ τὸν ἔτρεψε πολλὰς φορὰς εἰς
φυγὴν. Ἐπὶ δύο ἔτη ὁ Λάμπρος ἦτο κυρίαρχος εἰς τὴν
θάλασσαν καὶ Τουρκικὸν πλοῖον δὲν ἐτόλμα νὰ ἐμφανι-
σθῆ. Ὁ Σουλτάνος ἐτρόμαξε καὶ ἐζήτησε νὰ περιποιηθῆ
τὸν Κατσώνην. Τὸν ὠνόμασεν «ἀνδρειότατον ἦρωα»
καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τὸν κάμῃ ἡγεμόνα εἰς μίαν νῆσον.
Ἄλλ' ὁ Κατσώνης δὲν ἐδέχθη καὶ ἐξηκολούθησε τὸν
πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Μεγάλα κατορθώματα ἀνδρείας ἔκαμεν ὁ Κατσώνης
καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ναυτικοὶ εἰς μίαν ναυμαχίαν πλη-
σίον τῆς Ἄνδρου. Μὲ ἑπτὰ μόνον πλοῖα ἐτόλμησε νὰ
ἐπιτεθῆ ἐναντίον μεγάλου Τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος
ἀπετελεῖτο ἀπὸ 30 ἰσχυρὰ πλοῖα. Τότε συνήφθη γιγάν-
τιος ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπο-
λέμησαν μὲ μεγάλην γενναίότητα ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως
τὴν νύκτα. Ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐφονεύθησαν 3.000 καὶ
μόνον 650 ἄνδρας ἔχασεν ὁ Κατσώνης.

Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν ὁ θαυμάσιος
ἦρως δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἐξα-
κολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα. Δὲν εὔρεν ὅμως καμμίαν βοή-
θειαν, τὸν ἐγκατέλειπε καὶ αὐτὴ ἡ Αὐτοκρατορία Αἰκα-
τερίνη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν
Ρωσίαν.

Ἐπιτομή τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Β. — Ὁ Κατσώνης εἶχε

συνεννοηθῆ με τοὺς ἀρματολούς καὶ εἶχε παραλάβει εἰς τὰ πλοῖα αὐτοῦ 500 κλέφτας. Ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν ἦτο ὁ ἀρματολὸς τῆς Ρούμελης Γεώργιος Ἀνδροῦτσος. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν πλησίον τῆς Ἄνδρου εἶχον ὑπά-

Ὁ ἀρματολὸς Ἀνδροῦτσος.

γει καὶ οἱ δύο, καὶ ὁ Ἀνδροῦτσος καὶ ὁ Κατσώνης, εἰς τὴν Μάνην διὰ νὰ ὑποκινήσουν ἐπανάστασιν. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατεδίωξαν, ἐκεῖνοι ἐπολέμησαν γενναϊότατα. Δὲν ἦτο ὅμως δυνατὸν νὰ κατορθώσουν τὸν σκοπόν των, διότι κανεὶς δὲν τοὺς ἐβοήθησεν.

Τότε, ἀφοῦ ὁ Λάμπρος ἔφυγεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐξή-
τησε καὶ ὁ Ἀνδρουῦτσος νὰ σωθῆ. Μὲ τοὺς ὀλίγους
κλέφτας, οἱ ὁποῖοι εἶχον μείνει, ἀπεφάσισε νὰ περάσῃ
ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τὴν Μάνην ἐπῆγε εἰς
Ἄρκαδιαν. Ἐπὶ 40 ἡμέρας κατεδιώκετο ἀπὸ 6.000
Τούρκους. Εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν καταδίωξιν ὁ Ἀν-
δρουῦτσος καὶ οἱ κλέφται του ἐφόνευσαν 1.500 ἐχθρούς,
αὐτοὶ ἔχασαν μόνον 97 ἄνδρας. Ὁ Ἀνδρουῦτσος κατώρ-
θωσε νὰ διαφύγῃ, ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ τὸν συνέλαβον καὶ
τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ γενναῖος ἦρως
ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς καὶ εὔρεν οἰκτρὸν θάνατον
ἀφοῦ ὑπέστη τρομερὰ βασανιστήρια.

Οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς. — Κατὰ τὴν
ἰδίαν ἐποχὴν συνέβησαν καὶ ἄλλα ἡρωϊκώτατα γεγονότα
εἰς τὴν Ἡπειρον. Οἱ ἄνδρεῖοι Σουλιῶται ἔκαμαν θαύ-
ματα ἀδρείας ἐναντίον ἐνὸς πανισχύρου πασᾶ. Ὁ Ἀλῆ
πασᾶς κατήγετο ἀπὸ ἐν χωρίον τῆς Ἀλβανίας, ἦτο γεν-
ναῖος, ἀλλ' ἀπάνθρωπος καὶ παμπόνηρος. Μὲ σκληρό-
τητα καὶ μὲ πονηρίαν ἐκυρίευε τὰ χωρία τῆς Ἡπείρου,
ἐφόνευε τοὺς ἄρχοντας καὶ ἤρπαζε τὰ πλούτη αὐτῶν.
Μὲ τὰς ἀρπαγὰς συνήθροισεν ἄπειρα πλούτη, ἐγκατε-
στάθη εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὰ περίφημα Γιάννινα, καὶ εἶ-
χεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὅλην τὴν Ἡπειρον. Ἐπειτα
κατέλαβε μέρη ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ
τὴν Ἀχαρνανίαν. Ἦτο τόσο ἰσχυρός, ὥς νὰ ἦτο βασι-
λεὺς ἐνὸς ἀληθινοῦ κράτους.

Ὁ Ἀλῆς ὅμως, ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος τύραννος, ἐτα-
πεινώθη ἐμπρὸς εἰς τοὺς μικροὺς καὶ πτωχοὺς Σουλιώ-
τας. Ἐκαμε δύο μεγάλας ἐκστρατείας ἐναντίον αὐτῶν.
Οἱ ἄνδρεῖοι στρατιῶται του Ἀλβανοὶ ἐτρόπησαν εἰς
φυγὴν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας. Ἐπειτα συνήλθαν σε περισ-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Ἑρεῖας

σότερον στρατὸν καὶ ἐπροσποιήθη ὅτι ἔκαμνεν ἄλλην ἐκστρατείαν. Ἐζήτησε μάλιστα βοήθειαν ἀπὸ τοῦ Σουλιώτας καὶ ὑπεσχέθη μεγάλους μισθοὺς. Εἰς ἀπὸ τοῦ

Σουλιώτης.

Σουλιώτας ἀρχηγούς, ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας, ἦλθεν εἰς τὸν Ἄλῆν μὲ πολλοὺς Σουλιώτας καὶ μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον. Ὁ Ἄλῆς τοὺς συνέλαβεν αἰχμαλώτους καὶ αἰφ-

νιδίως ἤλλαξε δρόμον καὶ διηυθύνθη εἰς τὸ Σοῦλι διὰ νὰ ἐπιτεθῇ ὁ ἴδιος ἐναντίον αὐτοῦ.

Τότε ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας ἠναγκάσθη τὰ μεταχειρισθῆ καὶ αὐτὸς πονηρίαν. Ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀλῆν, ὅτι θὰ τοῦ παραδώσῃ αὐτὸς τὸ Σοῦλι, ἂν τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως ἤξευρεν. Ὁ Τζαβέλλας ἀφῆκεν εἰς τὸν Ἀλῆν ὡς ὄμηρον τὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον. Ὅταν ὁ Τζαβέλλας ἔφθασεν εἰς τὸ Σοῦλι ἔγραψεν ἀπὸ ἐκεῖ ἐν ἡρωϊκὸν γράμμα :

« Ἀλῆ πασᾶ, χαίρομαι πὺ ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω ἐκδικήσῃ αὐτὸν πρὶν ἀποθάνω. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μείνῃ εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσῃ ».

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς κατελήφθη ἀπὸ μανίαν. Ἐφώναξε τὰ στρατεύματά του καὶ τοὺς εἶπεν : « Ἐγὼ μὲ τὴν δύναμίν σας κατετρόπωσα ὅλους τοὺς ἐχθρούς. Καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπή μας μιὰ χουῖφτα γιδοκλέφτες νὰ μᾶς κρατοῦν ἔξω ἀπὸ τίς πόρτες μας μὲ τὸσον φόβον καὶ τρόμον ; ».

Ἐπειτα ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ 20.000 ἄνδρας. Οἱ Σουλιῶται μὲν ἦσαν 1.300, ἀλλ' ἦσαν ἥρωες. Ἀπέκρουσαν μὲ ἡρωϊσμόν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ καὶ ἠνάγκασαν τὸν ἀπάνθρωπον πασᾶν νὰ φύγῃ μὲ τρόμον εἰς τὰ Γιάννινα. Ἀκόμη καὶ αἱ γενναῖαι Σουλιώτισσαι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς μάχας. Ἀρχηγός των ἦτο ἡ ἀνδρεία σύζυγος τοῦ Τζαβέλλα Μόσχω.

Ἡ ἐνδοξος καταστροφή. — Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἤρχισε πάλιν συστηματικὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τρία ἔτη (1800

ἕως 1803). Μὲ στρατὸν 10.000 φανατικούς Ἀλβανούς ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Σουλιῶ ἀπὸ διαφόρους διευθύνσεις. Οἱ ὀλίγοι Σουλιῶται ἔκαμαν λαμπρὰ κατορθώματα. Ὁ Ἀλῆς κατέφυγεν εἰς πολλὰς πανουργίας, ἐπροσπάθησε νὰ δωροδοκῆσῃ μερικούς ἀρχηγούς τῶν Σουλιωτῶν. Ἐκεῖνοι τοῦ ἀπήντησαν : «Τιμὲς καὶ δόξες δὲν μᾶς χρειάζονται, γιὰτὶ πλοῦτος, δόξες καὶ τιμὲς εἶναι τὰ ἄρματα μας, ὅπου μὲ ἐκεῖνα φυλάττομεν τὴν πατρίδα μας, τὰς ἐλευθερίας μας καὶ τὰ παιδιὰ μας».

Ἄνεκδιήγητα εἶναι τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ὑπέφεραν οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν κούρασιν. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔμενον νηστικοὶ καὶ διψασμένοι, ἔκαμον τὴν νύκτα ἡρωϊκὰς ἐξόδους διὰ νὰ εὔρουν τροφάς. Ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶν εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀναχωρήσουν ἀνενόχλητοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ των, ὅπου ἤθελον.

Ὁ Ἀλῆς παρέβη τὰς συμφωνίας, ὅπως συνήθιζε πάντοτε, καὶ κατεδίωξε τοὺς Σουλιώτας μὲ λύσσαν. Ἐκεῖνοι ἐμάχοντο ὡς γίγαντες καὶ ὑπεχώρουν. Ὅλοι σχεδὸν ἐξωλοθρεύθησαν. Ἄλλοι πάλιν, ὅπως ὁ περίφημος καλόγηρος Σαμουήλ καὶ ἡ Σουλιώτισσα Δέσπω μὲ τὰς θυγατέρας της καὶ τὰς ἐγγονάς της ἔμειναν εἰς τοὺς πύργους των, καί, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Τοῦρκοι, ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰ βαρέλια τῆς πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Πολλὰ δὲ γυναῖκες εἶχον καταφύγει μὲ τὰ βρέφη των εἰς ἓνα ἀποκρημνότατον βράχον τοῦ ὄρους Ζαλόγγου. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν των, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ, ἐπιάσθησαν ἀπὸ τὸ χέρι, ἤρχισαν νὰ χορεύουν καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βράθρου μία μία ἕως τὴν τελευταίαν ἔροιπτεν εἰς τὸ βράθρον

τὸ παιδί της καὶ ἔπειτα ἐπήδα καὶ ἡ ἰδία. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρωτάκουστος ἡρωϊκὴ θυσία, ἡ ὁποία ἐδοξάσθη μὲ τὸ ὄνομα χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

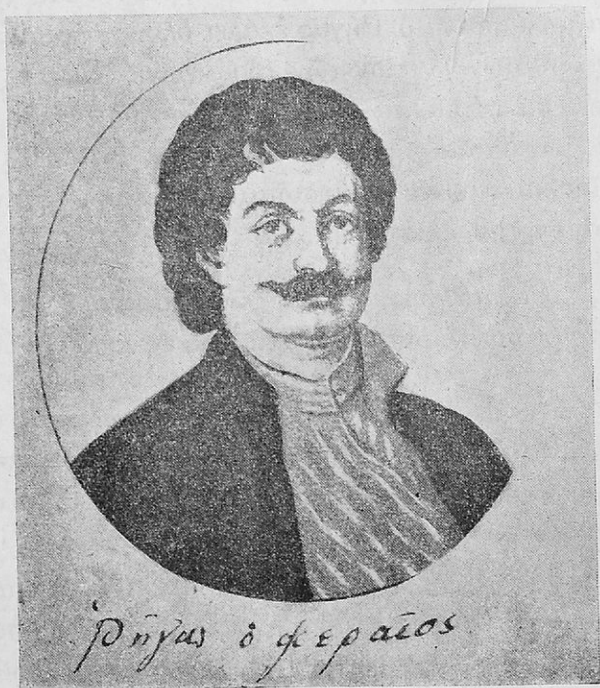
ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Αἱ πρόοδοι τῶν Ἑλλήνων. — Τοιαῦτα μεγάλα κατορθώματα ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἡρώας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηράν. Εἰς τὰ ὠραῖα δημοτικὰ τραγούδια ἔψαλεν ὁ λαὸς μας τοὺς ἡρωϊσμοὺς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ ἡρωϊκοὶ ἐκεῖνοι ἀγῶνες ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς δούλους διὰ τὸν Μέγαν καὶ Ἱερὸν Ἀγῶνα.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἐνθουσιασμένοι μὲ τὰς ιδέας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία εἶχε κηρύξει εἰς τὸν κόσμον τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνθρωποι εἶχον κάμει προόδους. Οἱ Ἕλληνες πλέον δὲν ἦσαν οἱ τρομοκρατημένοι δούλοι τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν εἶχον γίνει πλούσιοι μὲ τὸ ἐμπόριον, πολλοὶ εἶχον ἀποκτήσει μὀρφωσιν. Οἱ Ἕλληνες ἔμποροι ἦσαν οἱ καλύτεροι ἔμποροι τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐταξίδευσον εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον, ὡς νὰ ἦτο αὕτη Ἑλληνικὴ θάλασσα, ὅπως ἦτο κατὰ τοὺς ἐνδόξους Βυζαντινοὺς χρόνους. Ὅλοι δὲ ἦσαν ἐνθουσιασμένοι μὲ τὴν ιδέαν τῆς Ἐλευθερίας. Ὅλα λοιπὸν τὰ σημεῖα ἐδείκνυον ὅτι ἤρχιζε μίᾳ νέᾳ ἐποχῇ διὰ τὸ ἔθνος. Πολλοὶ ἀνε-

φάνησαν μερικοί σπουδαῖοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ ἀληθινοὶ πρόδρομοὶ τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ρήγας Φεραῖος. — Ὁ μέγας οὔτος μάρτυς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας (τὸ ὅποιον εἶναι αἱ ἀρχαῖαι Φεραί, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Φεραῖος). Ἀπὸ νεαρὰν ἡλικίαν δὲν εἶχεν ἄλλην

Ὁ Ρήγας Φεραῖος.

σκέψιν παρὰ μόνον πῶς θ' ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του. Αὐτὴ ἡ σκέψις τὸν ἐβατάνιζεν ἡμέραν καὶ νύκτα. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐγένετο ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις. Ὁ Ρήγας ἐνεθουσιάσθη μὲ τὰς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας. Ἐπροσπάθησε νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ τὸν Ναπολέοντα διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν Ἑλλάδα.

20

Ὁ Ρήγας ἐπῆγε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βιέννην. Ἀπὸ ἐκεῖ εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ ὄλους τοὺς ἐξέχοντας Ἕλληνας, ἐμπόρους, διδασκάλους, ἐπισκόπους. Συγχρότως ἤρχιζε νὰ ἐκδίδῃ χάριν τῶν συμπατριωτῶν του διάφορα βιβλία. Ἐτύπωσε ἓνα χάρτην μιᾶς μεγάλης Ἑλλάδος. Ἔκαμεν ἄσματα, τὰ ὅποια ἐψάλλοντο παντοῦ, εἰς τὰ σπίτια, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ βουνά. Μὲ τὰ πολεμικὰ αὐτὰ ἄσματα ὁ Ρήγας ἐκάλει ὄλους τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον τῶν τυράννων. Ἐπρεπε νὰ πάρουν εἰς τὰ χέρια τὰ ἄρματα οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ Μαυιάται, οἱ ὅποιοι ἦσαν λεοντάρια ξακουστά, οἱ ἀνδρεῖοι Μακεδόνες, οἱ νησιῶται, οἱ ὅποιοι ἦσαν δελφίνια τῆς θαλάσσης.

«Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
Μονάχοι σὰν λιοντάρια, στὶς ράχες στὰ βουνά.»

Αἱ ἐνέργεια ὅμως αὐταὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀνησύχησαν τὴν Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν. Ὁ Ρήγας συνελήφθη καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐστραγγάλισαν κρυφίως (1798).

Ἀδαμάντιος Κοραῆς. — Ὁ βίος τοῦ Κοραῆ ἦτο διάφορος ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ρήγα Φεραίου (ἤχημασε κατὰ τὸ 1800) Ὁ Κοραῆς δὲν ἦτο ἄνθρωπος τῆς δράσεως, ἦτο εἰς σοφός, ὁ ὅποιος ἐπέρασε ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του μέσα εἰς τὴν βιβλιοθήκην του. Ὁ Κοραῆς κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον, ἐπῆγεν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ καταγίνῃ μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἄλλ' ὁ πόθος τῆς παιδείας ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα. Διὰ τοῦτο ἀφῆκε τὸ ἐμπόριον καὶ ἤρχιζε νὰ μελετᾷ. Ἐσπούδασε ἱατρικὴν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Παρίσι. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἐσπούδαζεν ἡμέραν καὶ νύ-

κα, καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοῦ ἐνέπνευσαν τὰς μεγάλας ἰδέας τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Κοραῆς εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τῶν Ἑλλήνων θὰ ἦτο ἡ παιδεία καὶ ἡ γνῶσις τῆς σοφίας τῶν ἐνδόξων προγόνων. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Τοῦ ἔδιδον τὰ ἔξοδα πλούσιοι Ἕλληνες καὶ πρῶτοι οἱ Ζωσιμάδαι. Ὁ Κοραῆς ἦτο γέρον, ὅταν ἐξεργάγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Δὲν κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. Εἶχεν ὡς ξίφος τὴν πένναν του, καὶ ὠφέλησεν ὅσον καὶ οἱ μεγάλοι πολεμισταί. Διότι μὲ τὰ βιβλία του ἦναπτε φλόγας πατριωτισμοῦ εἰς τὰ στήθη τῶν νέων Ἑλλήνων.

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἔγινεν ἐλευθέρα, ἔστησε τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Φεραίου καὶ τοῦ Κοραῆ ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Διότι καὶ οἱ δύο μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία. — Τὸν ἴδιον καιρὸν ἐ συστήθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν μία μυστικὴ

ένωσις, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ εἶχε σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἰδρυτὴς αὐτῆς ἦτο ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἄρτης, ὁ ὁποῖος διέμενεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ὁ Σκουφᾶς ἤρχισεν (ἀπὸ τὸ 1816) νὰ διαδίδῃ εἰς πολὺ ὀλίγους τὸν μέγαν σκοπὸν του. Ὅσοι ἐγίνοντο Φιλικοὶ ἔδιδον γονατιστοὶ ὄρκον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου «νὰ μείνουν πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα, νὰ συντρέχουν μετ' ὅλας τὰς δυνάμεις των εἰς τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς καὶ νὰ μὴ φανερώνουν τὰ μυστικά τῆς Ἐταιρείας».

Εἰς ὀλίγα ἔτη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἐξηπλώθη ὄχι μόνον εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον Ἕλληνες, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἔγιναν δὲ Φιλικοὶ διάφοροι κληρικοὶ, Φαναριῶται, προὔχοντες, λόγιοι, ἔμποροι, ναυτικοὶ, κλέφται, δηλαδὴ Ἕλληνες ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τοῦ ἔθνους.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. — Κατὰ τὸ ἔτος 1820 ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐφλέγοντο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπιτύχουν ταχέως τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἦσαν ἀνυπόμονοι, ἐπερίμενον ὅτι κάτι τι σπουδαῖον ἔμελλε νὰ συμβῆ γρήγορα, διότι ἐγνώριζον τὰς ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὅλοι ἐνόμιζον ὅτι ὑπῆρχε κάποιος μέγας ἀρχηγὸς καὶ ὅτι τοῦ ἔδιδε βοήθειαν ἢ πανίσχυρος Ρωσία.

Τότε οἱ Φιλικοὶ εἶδον ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουν, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέξουν ταχέως ἓνα ἀρχηγόν. Ὑπασιστής τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας ἦτο τότε εἰς ἐπιφανῆς Ἕλληνας, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν Φαναριωτῶν. Ὁ Τσάρος ἠγάπα πολὺ τὸν Ὑψηλάντην, διότι ἦτο ἀν-

δρεῖος, εἰς μίαν μάχην μάλιστα εἶχε χάσει τὸν δεξιὸν βραχίονά του. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη μ' ἐνθουσιασμόν τὴν παράκλησιν τῶν Φιλικῶν νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸ ὄνομά του θὰ ἔδιδε μεγάλας ἐλπίδας εἰς τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἔχῃ καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔλαβεν ἄδειαν ἀπουσίας ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 εἰσῆλθε μὲ στρατὸν εἰς τὴν Μολδαβίαν διὰ ν' ἀρχίσῃ τὴν Ἐπανάστασιν ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς Μολδοβλαχίαν. — Ὁ Ὑψηλάντης ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ὅπου ὑπῆρχον πολλοὶ Ἕλληνες. Ἐπειτα θὰ κατέβαινε μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Μὲ τὰς ἐλπίδας αὐτὰς εἰσῆλθεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὴν Μολδαβίαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821. Ἐδημοσίευσεν μίαν προκήρυξιν γεμάτην ἐνθουσιασμόν :

« Ἄς πολεμήσωμεν, ἔλεγεν, εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς τὰς Θεομοπύλας ».

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν μ' ἐνθουσιασμόν τὸν Ὑψηλάντην, διότι ἐνόμιζον ὅτι εἶχε τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας. Οἱ Ἕλληνες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των πολλοὺς ἀρματωλοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ γενναῖοι ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος, ὁ Φαρμάκης καὶ ἄλλοι, ἔτρεξαν μὲ τοὺς ἄνδρας αὐτῶν εἰς τὸν Ὑψηλάντην. Ἐπειτα ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τῆς πατρίδος πολλοὶ νέοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐσπούδαζον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα

τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Μολδοβλαχίας καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης.

Οἱ νέοι αὐτοὶ ἐσημείωσαν ἐν ἰδιαίτερον σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ἱερὸς Λόγος. Ὁρκίσθησαν ἢ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα των ἢ νὰ ἀποθάνουν εἰς τὴν θέσιν των κατὰ τὴν μάχην, ὅπως εἶχον κάμει ἄλλοτε εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν οἱ νέοι εὐγενεῖς τῶν Θηβῶν.

Τρεῖς πασᾶδες μὲ πολλὰ στρατεύματα ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ὑψηλάντης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας. Εἰς τὸ Δραγατσάνι ἔγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ ἀπελπισίαν. Οἱ Ἱερολοχίται, ἂν καὶ ἦσαν πολὺ νέοι, ἂν καὶ εἶχον ἀπέναντί των ὀκταπλασίους ἐχθρούς, ἔκαμαν θαύματα ἀνδρείας. Πολλοὶ ὀλίγοι ἐσώθησαν, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐφονεύθησαν εἰς τὴν θέσιν των. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπηλπίσθη καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἐκεῖ τὸν συνέλαβον οἱ Αὐστριακοὶ καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ἔμεινε πολλὰ ἔτη. Ἀπέθανε τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο ἐλευθέρη (1828).

Οἱ ὄπλαρχηγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον μείνει, ἐξηκολούθησαν ἡρωϊκώτατα τὸν ἀγῶνα. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης ἐκλείσθησαν εἰς ἓν μοναστήριον, ὅπου ἐπολιορκήθησαν ἀπὸ πολυαρίθμους Τούρκους. Ὁ Γεωργάκης, διὰ νὰ μὴ πέσῃ ζωντανὸς εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, τὴν στιγμὴν ποὺ ἐπλησίαζον οἱ ἐχθροὶ ἔβαλε φωτιὰν εἰς ἓν βαρέλιον πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μαζὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς. Ὁ Φαρμάκης, ἀφοῦ ἀντεστάθη ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, τέλος συνελήφθη καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξεδάρη ζωντανός.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ πρῶτα ἡρωϊκὰ θύματα τοῦ Ἱεροῦ

Ἄγωνος. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἔσβησε ταχέως, ἦναψεν ὅμως τὴν πυρκαϊάν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ὡς ἡμέραν ἐθνικῆς ἐορτῆς διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἱεροῦ Ἄγωνος ἐορτάζομεν πάντοτε τὴν 25ην Μαρτίου. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ ἐπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὰς Πάτρας, τὸ σεβάσμιον λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας. Ὁ ἐπίσκοπος Γερμανὸς καὶ ὁ Ἄνδρέας Ζαΐμης ἐξέδωκαν ἀπὸ τὰς Πάτρας προκηρῦξεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὰς ὁποίας ἔλεγον;

«Ἡμεῖς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι οἱ Ὄθωμανοὶ σκοπεύουν τὸν ὄλεθρόν μας, ἀπεφασίσαμεν ν' ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν».

Ἀμέσως ἡ Ἐπανάστασις ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτος ὁ μπέης τῆς Μάνης Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐπῆγε μὲ τοὺς Μανιάτας εἰς τὴν Καλαμάταν καὶ ἐκυρίευσε τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι ἐφοβήθησαν, καὶ εἰς ὅλας τὰς πόλεις ἔφευγον καὶ ἐπήγαιναν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ κάστρα. Ἐπειτα ἐξηγέρθησαν καὶ αἱ νῆσοι. Πρῶται αἱ τρεῖς ἡρωϊκαὶ νῆσοι, ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά. Οἱ Ὑδραῖοι ἐξέδωκαν πολὺν ὄραϊάν προκήρυξιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγον:

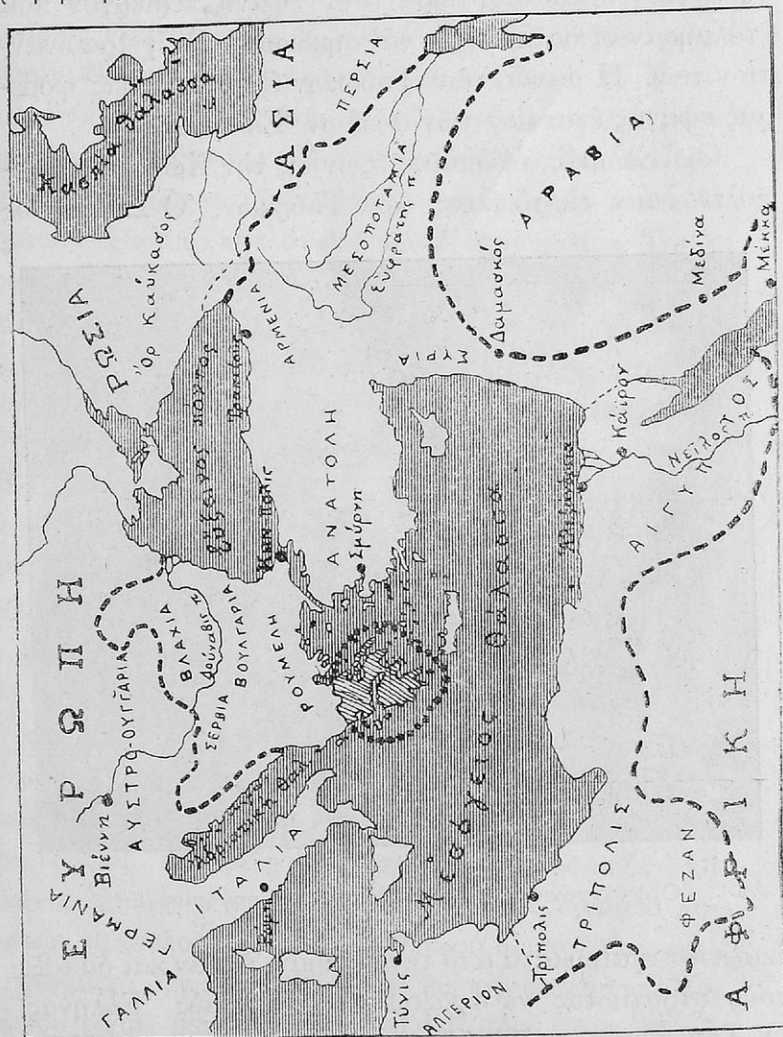
«Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος. Τὸ Ἑλλη-
νητικὸν ἔθνος τρέχει μὲ ὄρμην εἰς τὰ ὄπλα διὰ νὰ κα-

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς εὐλογεῖ τὴν σημαίαν τῆς
Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν

τασυντρίψη τὰς ἀλύσεις τῶν βαρβάρων Μωσμεθανῶν.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἡ Ἐπαναστατήσασα Ἑλλάς

Αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων. — Μεγάλῃν ἐκπληξιν καὶ μανίαν ἐπροκάλεσεν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ ἐξέγερσις
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῶν δούλων. Ἦσαν συνηθισμένοι νὰ εἶναι κύριοι καὶ τύραννοι ἐπὶ αἰῶνας, τώρα τοὺς ἐφάνη περίεργον πῶς ἐτόλμησαν οἱ δοῦλοι τῶν νὰ σηκώσουν τὴν χεῖρα ἐναντίον τῶν. Ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐξέσπασεν εἰς φοβερὰς σφαγὰς ἐναντίον τῶν ἀόπλων Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων. Ὁ Σουλτάνος

Ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄.

ἐκάλεσε στρατεύματα ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ σφάξουν ἀλύπητα τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τούρκοι στρατιῶται περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς καὶ ἔσφαζον, ἐστραγγάλιζον ὅσους εὔρισκαν. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν σφαγὰς εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ παντοῦ ὅπου δὲν εὔρισκον ἀντίστασιν.

Μεγάλην λύπην ἐπροξένησαν αἱ σφαγαὶ αὐτῶν. Ἡ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄.

χονισμοὶ πολλῶν σεβασμίων ἀρχιερέων, ἰδίως τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου. Τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα τοῦ 1821 ὁ πατριάρχης ἐλειτούργησε μὲ δώδεκα ἀρχιερεῖς. Ἡὐλόγησε τὸν λαόν, ἔλαβε τὴν θείαν μετάληψιν καὶ ἔψαλε τὸ Χριστὸς ἀνέστη. Ὅλοι ἐνόμισαν ὅτι τοὺς ὑπόσχεται τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους. Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν Τοῦρκοι στρατιῶται συνέλαβον τὸν πατριάρχη καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ Πατριαρχείου. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ σεβαστὸν λείψανον κρεμασμένον. Ἐπειτα τὸ ἐπῆρεν ὁ ὄχλος, τὸ ἔσυρεν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὸ ἔριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς Ἑλλήν πλοίαρχος εὔρε τὸ πτώμα καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἐκεῖ ἐκηδεύθη ὁ πατριάρχης μὲ βασιλικὰς τιμὰς. Ὅταν ἤλευθερώθη ἡ πατρίς μας ἔφερον τὰ ὀστέα του εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀναπαύονται εἰς τὴν Μητρόπολιν εἰς ἓν ὠραῖον μνημεῖον.

Οἱ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως.—Μὲ αὐτὰς τὰς θυσίας ἤρχισεν ὁ Μέγας καὶ Ἱερός Ἀγὼν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ πῶς κατώρθωσε τὸ ἔθνος ν' ἀνθέξῃ εἰς τόσον σκληρὸν ἀγῶνα. Οἱ Τουρκικοὶ στρατοὶ ἦσαν πολλὰς φορὰς πλεόν πολυάριθμοι ἀπὸ τοὺς μικροὺς Ἑλληνικοὺς. Εἶχον τέλεια ὄπλα, τροφάς, πολεμοφόδια, ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον στρατόν, εἶχον ἄτακτα σώματα πολεμιστῶν (μπουλούκια). Δὲν εἶχον παρὰ ὀλίγα ὄπλα, τροφάς, χρήματα δὲν εἶχον. Τὸ ἴδιον εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον μεγάλα πολεμικά, οἱ ἰδικοὶ μας μικρὰ πλοῖα. Οἱ πολεμισταὶ ὅμως ἦσαν γενναῖοι, ἦσαν οἱ ἀρματαωλοὶ. Οἱ ἀρχηγοὶ των ἦσαν ἀτρόμητοι. Ὅλοι μαζί ἐφλέγοντο ἀπὸ τὴν ἱερὰν φλόγα νὰ ἴδουν ἐλευθέραν τὴν

πατρίδα των. Διὰ νὰ κατορθώσουν τὸν ἱερὸν σκοπὸν των, δὲν ἔλυποῦντο τίποτε, οὔτε κόπους, οὔτε βασανιστήρια, οὔτε τὴν ζοὴν των.

Ἀθάνατος θὰ μείνῃ ὁ ἥρωϊσμός των πολεμιστῶν μας. Πολυάριθμοι εἶναι οἱ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς ὅλους ὅσους γνωρίζει ἡ ἱστορία, καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ἀγνώστους ἥρωας, τὸ ἔθνος ἡμῶν ὀφείλει ἄπειρον εὐγνωμοσύνην. Διότι ὀφείλομεν εἰς αὐτοὺς τὸ ὅτι ἔχομεν σήμερον ἐλευθέραν πατρίδα.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.—Τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξεν ἡ Πελοπόννησος, ὁ Μωριάς, ὅπως συνήθως ὠνομάζετο. Οἱ Μωραῖται δὲν ἔπαυσαν νὰ κάμνουν πολυαρίθμους ἀγῶνας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Κατὰ δὲ τὴν Ἐπανάστασιν δὲν ἔπαυσαν οὔτε μίαν στιγμὴν τοὺς πολέμους. Κατ' εὐτυχίαν οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως ἓνα γενναιοτάτον ἀρχηγόν, τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Ὁ περίφημος οὗτος ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἦτο ἀνάγως εἰς διαρκῆ κίνησιν, εἶχε γίνοι τόσον ἀγαπητὸς εἰς ὅλους, ὥστε ἐλέγετο «ὁ γέρος τοῦ Μωριά». Ἦτο ὁ ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Πελοποννήσου, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Μωριά κατὰ τὸν Ἀγῶνα.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὅτε οἱ Τουρκαλβανοὶ κατέστρεψαν τὸν Μωρέαν. Ὅλοι τότε εἶχον φύγει εἰς τὰ βουνὰ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγρίας ἐκείνης καταδιώξεως κάτω ἀπὸ ἓν δένδρον, εἰς ἓν βουνὸ τῆς Μεσσηνίας. Μόλις ἐμεγάλωσεν ὀλίγον, ἔγινε κλέφτης. Οἱ Τοῦρκοι διαρκῶς τὸν κατεδίωκον. Διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζοὴν του κατέφυγεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὴν ὁποίαν κα-

τείχον τότε οἱ Ἄγγλοι μὲ τὰς ἄλλας Ἴονίους νήσους.
Ἐκεῖ κατετάχθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔγινε
ταγματάρχης. Ὀλίγον καιρὸν πρὶν ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανά-

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἰς τὰ Δερβενάκια

στασις, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅταν ἔγινε
γνωστὴ ἡ ἐπάνοδος του, οἱ Τούρκοι ἐφοβήθησαν, οἱ
Ἕλληνες ἐπῆραν θάρρος.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος καὶ

εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς τὴν εὐφυΐαν του. Εἶχεν ὄραϊον ἀνάστημα, ἡ κεφαλὴ του ἦτο μεγάλη, ἐστολί-
 ζετο μὲ μακριὰ μαλλιά, τὸ μέτωπόν του εὐρύ, οἱ
 ὀφθαλμοὶ του ζωηροί. Εἶχε μεγάλην ἐπιβολήν, τὴν
 ὁποίαν ἐμεγάλωναν ἀκόμη περισσότερον ἡ βροντερὰ
 φωνὴ του καὶ ἡ ἀλύγιστος ἐπιμονὴ του. Ἐν καὶ δὲν
 ἦτο πολὺ γραμματισμένος, ὅμως μὲ τὴν μεγάλην εὐ-
 φυΐαν του ἀμέσως κατενόει τὰ πάντα, ἡ δὲ ἐξαιρετικὴ
 στρατηγικὴ ἰκανότης αὐτοῦ ἦτο ἐντελῶς φυσικὴ. Ἐκτὸς
 τῶν ἄλλων χαρισμάτων εἶχε καὶ τὸ σπουδαιότατον, τὴν
 ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους. Ἐσυνήθιζε
 νὰ λέγῃ ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε δώσει τὴν ὑπογραφήν του διὰ
 τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν τὴν ἔπαιρνε
 ὀπίσω.

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. - Διὰ νὰ ἐπικρα-
 τήσῃ ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ὄφειλον οἱ
 Ἕλληνες νὰ κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς τὴν
 Τρίπολιν, τὴν Τριπολιτῶν, ὅπως ἐλέγετο. Ἐκεῖ ἦτο ὁ
 πασᾶς τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ Τουρκικὸς στρατός. Ἡ
 Τρίπολις ἔπρεπε νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων
 πρὶν λάβουν ἐνισχύσεις οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Κολοκοτρώνης
 ἐβόησεν ὅτι αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ σπουδαῖος σκοπὸς
 τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔβαλεν ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέ-
 διόν του.

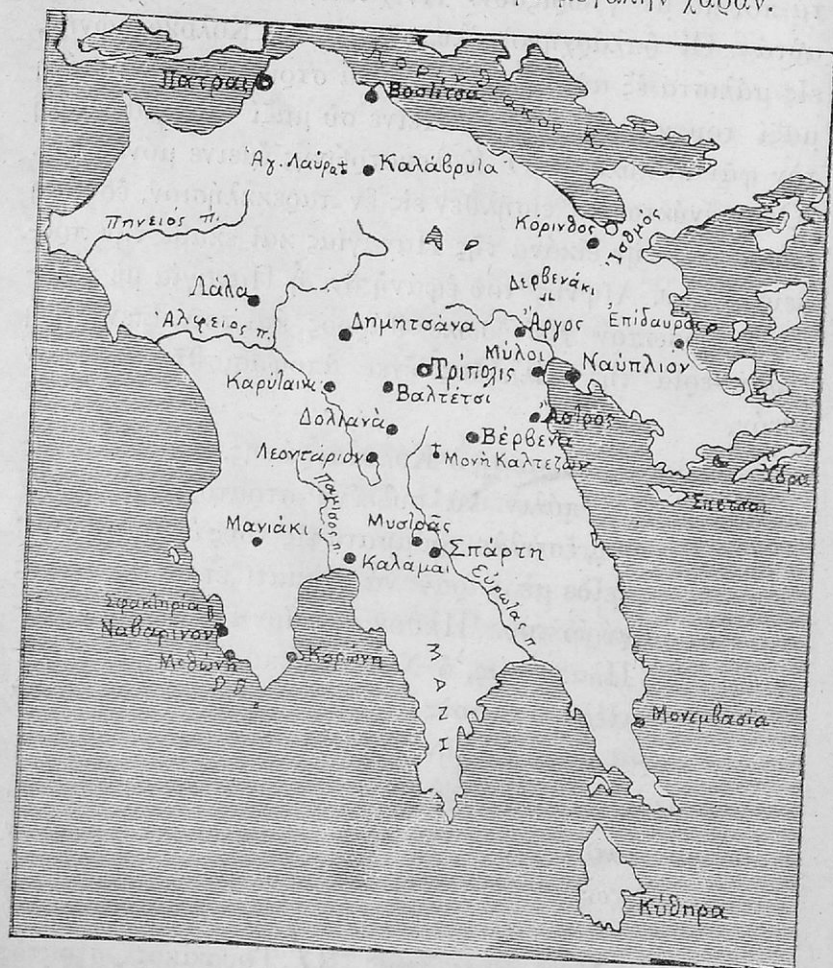
Δὲν ἦτο ὅμως εὐκόλος ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.
 Διότι οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦσαν
 σύμφωνοι. Ὁ Κολοκοτρώνης κατῴρθωσε νὰ συγκεν-
 τρώσῃ ἓνα μικρὸν στρατὸν ἀπὸ χωρικοῦς, ἀλλ' οἱ στρα-
 τιῶται ἦσαν ἄτακτοι, ἀγύμναστοι, δὲν εἶχον καμμίαν
 πειθαρχίαν, δὲν εἶχον ὅπλα. Μόλις ἐφάνησαν οἱ Τοῦρ-
 κοὶ, διεσκορπίσθησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Κολοκοτρώνης

δὲν ἠθέλησε νὰ φύγη, ἐφώναξεν εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς : « Ἐγὼ δὲν πηγαίνω πουθενά. Θὰ μείνω ἐδῶ ὅπου καὶ τὰ πουλιά μὲ γνωρίζουν. Ἄν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶν αὐτά ». Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐλυποῦντο τὸν Κολοκοτρώνην, εἰς μάλιστα ἐξ αὐτῶν διέταξεν ἓνα στρατιώτην νὰ μείνη μαζί του καὶ τοῦ εἶπε : « Μείνε σὺ μαζί του, γιὰ νὰ μὴ τὸν φᾶν οἱ λύκοι ». Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος του. Ὅταν ἐνύκτωσεν, εἰσῆλθεν εἰς ἓν παρεκκλήσιον, ἐστάθη ἔμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἔκαμε τὴν προσευχὴν του. Αἴφνης τοῦ ἐφάνη ὅτι ἡ Παναγία μὲ γελαστὸν πρόσωπον τοῦ ἔδωκε θάρρος καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι ἡ Ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀποφασισθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν.

Χωρὶς νὰ κουρασθῆ ὁ Κολοκοτρώνης, χωρὶς ν' ἀπελπισθῆ, ἤρχισε πάλιν νὰ συλλέγῃ στρατόν. Ἔστειλεν ἀπεσταλμένους, ἔστειλε γράμματα εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς. Ἐπὶ τέλους εἶδε μὲ χαρὰν νὰ σχηματίζεται εἰς μικρὸς στρατὸς τριγύρω του. Ἦλθον πλησίον του οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Πλαπούτας, ὁ Νικήτας καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Τότε κατέλαβε μὲ τοὺς στρατιώτας του ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ χωρία γύρω εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἡ νίκη τοῦ Βαλτσέτσιου.—Μία ἀπὸ τὰς θέσεις, πὺρ εἶχον καταλάβει οἱ Ἕλληνες γύρω εἰς τὴν Τρίπολιν ἦτο καὶ τὸ χωρίον Βαλτέτσι. Ὁ Σουλτᾶνος εἶχε στείλει ἰσχυρὸν στρατόν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸν γενναῖον στρατηγὸν Μουσταφάμπεην. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ Βαλτέτσι. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἦσαν ὀλιγώτεροι ἀπὸ 1.000. Ἀντεστάθησαν ὁμως γενναίως ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν, ἔως ὅτου ἔπεσε ὁ Κολο-

κοτρώνης και ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ εἰς βοήθειάν των. Τὰ μεσάνυχτα ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅσοι εἶχον ἔλθει εἰς βοήθειαν, εἰσῆλθον εἰς τὸ Βαλτέτσι μὲ μεγάλην χαράν.

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν

Τὴν ἄλλην ἡμέραν, τὴν αὐγὴν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν ἔξοδον ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μὲ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἀνδρείαν

ἐπολέμησαν, ὥστε οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθοῦν. Ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, μόλις ἐσώθη καὶ αὐτὸς ὁ Μουσταφάμπεης (13 Μαΐου 1821). Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον ὅτι, μόλις τοὺς ἔβλεπον οἱ Ἕλληνες, θὰ διερχορπίζοντο, ἐπέστρεψαν ταπεινωμένοι εἰς τὴν Τρίπολιν. Εἶχον χάσει 600 στρατιώτας. Ἕλληνες ἐφονεύθησαν μόνον τέσσαρες. Ἀπὸ τὴν νίκην αὐτὴν οἱ Ἕλληνες συνέλεξαν διὰ πρώτην φορὰν πολλὰ λάφυρα, τὰ πλέον εὐχάριστα ἦσαν τὰ ὄπλα τῶν Τούρκων, τὰ ὁποῖα συνήθροισαν καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ὀπλίσθησαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι καλύτερα. Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου ἦτο ἡ πρώτη μεγάλη ἐπιτυχία τῶν Ἑλλήνων, ἐπροξένησε δὲ μεγάλην χαρὰν εἰς αὐτοὺς καὶ φόβον εἰς τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μουσταφάμπεης ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῆ καὶ ἔστειλεν ἰσχυρὸν στρατὸν εἰς τὰ Δολιανὰ, ὅπου ἦτο ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Νικήτας, μὲ μόνον 200 ἄνδρας. Καὶ ἐκεῖ κατετροπώθησαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Νικήτας ἔκαμε θαύματα ἀνδρείας καὶ ὠνομάσθη Τουρκοφάγος. X

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.—Τότε οἱ Ἕλληνες, γεμᾶτοι θάρρος καὶ ἐνθουσιασμὸν ἀπὸ τὰς νίκας των, ἔτρεξαν νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον οὔτε ἱππικόν, οὔτε πυροβολικόν. Διὰ τοῦτο ἐπολιόρκησαν μὲ τὸν στρατὸν των τὴν πόλιν τριγύρω διὰ ν' ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν ἀπὸ τὴν πείναν. Ὅσάκις οἱ Τοῦρκοι ἔκαμναν ἐξόδους διὰ νὰ εὑρουν τροφὰς εἰς τὴν πεδιάδα, οἱ Ἕλληνες ἐπετίθεντο ἐναντίον των καὶ τοὺς ἠνάγκαζαν πάλιν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν. Ἐπὶ τέλος μέσα εἰς τὴν Τρίπολιν ἤρχισεν ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀπηλπισμένοι. Μίαν ἡμέραν μερικοὶ Ἕλληνες κατώρθωσαν ν' ἀνέβουν εἰς τὸ περιτείχισμα. Ἐπάτησαν ὁ εἰς εἰς τὸν ὄμον τοῦ

ἄλλον, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν καὶ ἔστησαν τὴν σημαίαν των ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος. Ἐπειτα κατέβησαν μέσα εἰς τὴν πόλιν, ἤνοιξαν μίαν θύραν καὶ εἰσῆλθον καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἐπερίμεναν ἔξω. Ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὤρμησεν εἰς τὴν πόλιν, ἔκαμε μεγάλας σφαγὰς τῶν Τούρκων καὶ συνήθροισε πλούσια λάφυρα (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσάν τῆς Πελοποννήσου. Τὸ κατόρθωμα ἦτο λαμπρότατον καὶ ὠφέλησε πολὺ τὴν Ἐπανάστασιν.

Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ἠγωνίσθη καὶ εἰς νέος ἀρχηγὸς σπουδαῖος, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Δημήτριος εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ὡς ἀντιπρόσωπὸς του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε μικρὸν σῶμα, ἀλλὰ γενναίαν ψυχὴν. ἠθέλησε νὰ φέρῃ κάποιαν τάξιν εἰς τοὺς ἀτάκτους στρατιώτας. Ἄλλ' ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ ἐπιβληθῆ εἰς αὐτούς. Ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἐβοήθησε πολὺ καὶ ὄλοι τὸν ἐσέβοντο.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ Ἕλληνες ἠλευθέρωσαν καὶ ἄλλας πόλεις, τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ναβαρῖνον, ἔπειτα τὴν Ἀκροκόρινθον. Οἱ Τούρκοι περιορίσθησαν εἰς ὀλίγα φρούρια παραθαλάσσια. Αἱ νίκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐστερέωσαν τὴν Ἐπανάστασιν εὐθύς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος, εὐθύς ἀπὸ τὸ 1821. Κατὰ τὸ πρῶτον ἐπίσης ἔτος ἔγιναν μεγάλοι ἠρωϊσμοὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος καὶ ἡ Ἀλαμάννα. — Πολυάριθμος Τουρκικὸς στρατὸς, ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Ἡπειρόν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ ἔχθρικὸς στρατὸς συνίστατο

ἀπὸ 9.000 ἀνδρας, πεζοὺς καὶ ἵππεις, ἀρχηγὸς αὐτῶν ἦτο ὁ Ὁμέρ Βοιώνης. Ὅπισθεν ἤρχετο καὶ ἄλλος Τουρκικὸς στρατός. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγιστος, διότι οἱ Τούρκοι ὅταν θὰ καθυπέτασον τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, θὰ κατέβαινον πρὸς τὸν Νότον καὶ θὰ εἰσέρχοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ καθυποτάξουν καὶ αὐτήν. Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ὑπῆρχον γενναϊότατοι ὄπλαρχηγοί, παλαιοὶ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρματωλῶν. Ἀπεφάσισαν ν' ἀντισταθοῦν μὲ κάθε θυσίαν εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν τῶν Τούρκων.

Περίφημα κατορθώματα ἔγιναν τότε ἰδίως ἀπὸ δύο γενναιοτάτους ἥρωας, ἀπὸ τὸν Διαῆκον καὶ ἀπὸ τὸν Ἄνδρουῦτσον.

Ὁ Ἀθανάσιος Διαῆκος ἦτο νέος καὶ ὠραῖος, ἦτο ἀτρόμητος ἥρωας. Εἶχε γίνει καλόγηρος ἀλλ' ἀφῆκε τὸ μοναστήριόν του διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοί, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν, κατέλαβον τὰς διόδους τριγύρω εἰς τὰς Θερμοπύλας μὲ 1500 ἀνδρας. Ὁ Διαῆκος ἐστάθη εἰς τὸ μέσον μὲ τοὺς συντρόφους του, εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ, ἡ ὁποία ἐλέγετο Ἀλαμάννα.

Ὁ Ὁμέρ Βοιώνης ἐπέπεσε μὲ ὀρμὴν ἐναντίον τῶν ὄπλαρχηγῶν καὶ διεσκόρπισε τὰ ὀλίγα παλληκάρια των. Ἐμείνε μόνος εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάννας ὁ Διαῆκος. Ὁ Ὁμέρ Βοιώνης πίπτει ἐπάνω του μὲ ὄλον τὸν στρατόν (22 Ἀπριλίου 1821). Οἱ σύντροφοί του διεσκορπίσθησαν καὶ ὁ Διαῆκος ἔμεινε μόνον μὲ 40 πιστὰ παλληκάρια. Ὁ Διαῆκος μὲ τοὺς ὀλίγους γενναίους του ἐσκορπίσθησαν ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῶν Τούρκων. Πολεμοῦν ὡς λέοντες. Ἐχουν μείνει μόνον 10 παλληκάρια καὶ ὁ ψυχογιὸς τοῦ Διαῆκου τοῦ φέρει ταχὺν ἵππον διὰ

νά σωθῆ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲ ὑπερηφάνειαν ἀπῆντησεν :
 «Ὁ Διάκος δὲν φεύγει». Ἐξακολουθεῖ νά πολεμῆ. Τὸ

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

αἷμα καὶ ὁ ἰδρὸς τρέχουν ποτάμι ἀπὸ τὸ σῶμα του. Τὸ
 τραγοῦδι τοῦ λαοῦ λέγει :

«Σχίσθηκε τὸ τουφέκι του καὶ γίνηκε κομμάτια
 Καὶ τὸ σπαθί του ἔσυρε, καὶ στή φωτιά ἐμβῆκεν.
 Ἐκοψε Τούρκους ἀπειρους. . .

Πλὴν τὸ σπαθὶ τοῦ ἔσπασεν ἅπᾶν ἄπὸ τὴν φούχταν, Κι' ἔπεσ' ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια».

Οἱ Τούρκοι φέρουν τὸν Διάκον εἰς τὴν Λαμίαν. Οἱ πασᾶδες ἐθαύμασαν τὴν ἀνδρείαν του, ἐλυπήθησαν τὴν νεότητά του καὶ τοῦ προσέφεραν μεγάλας τιμὰς διὰ νὰ ὑποταχθῆ. Ὁ Διάκος ἀρνεῖται, καὶ τότε τὸν ἔσυραν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ μαρτύριον. Τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι λέγει :

«Τὸν Διάκο τὸν ἐπήρανε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάλαν.
Ὁλόρθο τὸν ἐστήσανε κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε. . .
Ἐμένα κι' ἂν σουβλίσετε ἕνας Γραικὸς ἐχάθη. . .
Γιὰ δὲς καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος νὰ μὲ πάρη,
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάνει ἡ γῆ χορτάρη».

Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν πλησίον εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας εἰς τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἶχεν ἄλλοτε θυσιασθῆ καὶ ὁ ἀρχαῖος Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας αὐτοῦ.

Ὁ Ἀνδροῦτσος καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς. — Εἰς ἄλλος ἥρωσ, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἔκαμε μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ αὐτὸς θαυμαστὰ κατορθώματα. Ὁ Ἀνδροῦτσος ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρματωλοῦ Ἀνδρούτσου, ὁ ὁποῖος εἶχε φονευθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Δὲν εἶχε τὴν ἄδολον ψυχὴν τοῦ Διάκου. Ἦτο ἥρωσ ἀτρόμητος, ἀλλ' εἶχε χαρακτηῖρα πολὺ ὀρημητικόν.

Ὁ Ὀμέρ Βοιώνης, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν Λαμίαν, κατέβαινε πρὸς Νότον. Ὁ Ἀνδροῦτσος μὲ ὀλίγα παλληκάρια ἐκλείσθη εἰς ἓν μικρὸν χάνι τῆς Γραβιάς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ δρόμον εἰς τὸν Ὀμέρ Βοιώνην. «Ἐ, παιδιά! ἐφώναξεν ὁ Ἀνδροῦτσος. Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἄς πιασθῆ εἰς τὸν χορόν». Ἐκατὸν δέκα ὀκτῶ

γενναῖα παλληγάρια ἐπιάσθησαν χέρι με χέρι, ἔμπρὸς ὁ
 Ὀδυσσεὺς ἔσυρε τὸν χορόν, καὶ ὅλοι με τὴν σειρὰν τῶν
 εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι, ὡς νὰ ἐπήγαιναν εἰς πανηγύρι.
 Εἰς ὀλίγην ὥραν ἐφάνησαν τὰ στρατεύματα τοῦ
 Ὀμήρ Βριώνη. Ἄμα ἐπλησίασαν εἰς τὸ χάνι οἱ Τούρκοι

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσός

ἐστάθησαν, ὡς συνήθιζον, διὰ νὰ κάμουν δέησιν, καὶ
 κατόπιν εἰς δεξιότης ἐπροχώρησεν ἔφιππος. Ὁ δεξιότης
 λέγει εἰς τὸν Ἀνδρουτσοῦν ὅτι, ἂν προσκυνήσῃ, ὁ Ὀμήρ
 Βριώνης θὰ τὸν κάμῃ πασᾶν ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλ-
 λάδος. Ὁ Ὀδυσσεὺς τοῦ ἀπαντᾷ με μίαν σφαιραν, ἢ
 ὅποια τὸν ἀφήνει εἰς τὸν τόπον Οἱ Τούρκοι κινούνται

μανιώδεις, ὁρμοῦν ὅλοι μαζί νὰ συναρπάσουν τὸ μικρὸ χάνι. Οἱ Ἕλληνες ἀτρόμητοι ἀρχίζουν ραγδαίως τὸν πυ-

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν

ροβολισμόν. Ὁ καθεὶς κτυπᾷ ὄρισμένον Τούρκον, καμμία σφαῖρα δὲν ἀποτυγχάνει. Οἱ Τούρκοι ὑποχωροῦν.

Τέσσαρες φορές ὄρμησαν νὰ πάρουν μὲ τὸ πλῆθος τῶν τῶ χάνι, τέσσαρες φορές ἔφυγαν ὀπίσω.

Ὁ Ὅμηρ Βριώνης καὶ οἱ ἄλλοι πασᾶδες ἀφρίζουν ἀπὸ τὴν λύσσαν. Ἦλθεν ἡ νύξ καὶ οἱ Τοῦρκοι περιέκλωσαν τὸ χάνι. Ἐπερίμεναν νὰ τοὺς ἔλθουν κανόνια ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀλλὰ τὰ μεσάνυχτα αἰφνιδίως οἱ Ἕλληνες ὀρμοῦν ὄλοι μαζὶ ἔξω ἀπὸ τὸ χάνι μὲ τὴν φωνήν: «Ἐπάνω τους, βρὲ παιδιά». Ἡ ἀνδρεία τῶν γενναίων ἐκείνων, πρὸ παντὸς ἡ ὀρμὴ αὐτῶν ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε φοβισμένοι οἱ Τοῦρκοι ἔφευγον καὶ τοὺς ἄφιναν νὰ περνοῦν ἀνάμεσά των. Ἔτσι κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ σωθοῦν ἐπάνω εἰς τὰ βουνά. Δὲν ἔχασαν παρὰ μόνον ἕξ νεκρούς, ἐνῶ ὁ Ὅμηρ Βριώνης εἶχε χιλίους νεκρούς καὶ τραυματίας.

Νίκη εἰς τὰ Βασιλικά. — Εἰς τοὺς δύο ἐνδόξους τόπους, εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ τὴν Γραβιάν, οἱ Τοῦρκοι ἐδοκίμασαν τὸν ἡρωϊσμόν τῶν Ἑλλήνων. Τόσον τρόμον ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ὀρμὴ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην μάχην ἐδοξάσθησαν ἀκόμη τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα. Ἐγένετο αἰφνιδίως γνωστὸν ὅτι καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι κατέβαινον ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης καὶ Γκούρας κατέλαβον τὴν θέσιν Βασιλικά, εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Λεβάδειαν. Ἐπρεπε νὰ ἐμποδισθῇ μὲ κάθε θυσίαν ἡ συνένωσις τοῦ νέου στρατοῦ μὲ τὸν Βριώνην, διότι θὰ ἐγένετο ὁ Τουρκικὸς στρατὸς πολὺ μεγάλος.

Ὁ νέος Τουρκικὸς στρατὸς συνίστατο ἀπὸ 8.000 ἀνδρας, οἱ Ἕλληνες ἦσαν μόνον 2.000. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον καὶ ἵππικὸν καὶ πυροβολικόν, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν

Ἑλλήνων μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις αὐτῶν. Μὲ μέγα πείσμα ἔγινεν ἡ μάχη, εἰς τὸ τέλος οἱ Τοῦρκοὶ ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν, ἔχασαν πολλὰς σημαίας, πολλοὺς ἵππους, ἀμάξια γεμάτα πολεμοφόδια, τροφὰς καὶ 2.000 ἄνδρας. Οἱ Τοῦρκοὶ ἐτρόμαξαν καὶ ἔφυγαν πρὸς βορρᾶν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Ὁ Ὀμέρ Βριώνης ἔμεινεν ἀβοήθητος. Ἀπηλπίσθη καὶ ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, ὅπως καὶ ἡ Πελοπόννησος, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον.

Τὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ.—Πολὺ μεγάλην βοήθειαν καὶ δόξαν ἐπίσης ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν. Αἱ τρεῖς ἡρωϊκαὶ νῆσοι, ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσοι καὶ τὰ Ψαρὰ ἠτοίμασαν τὸν πολεμικὸν στόλον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Ἦτο μικρὸς ὁ στόλος αὐτός, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀλίγα καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα, ἐδόξασεν ὅμως τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ κατορθώματά του ἔμειναν ἀλησμόνητα εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

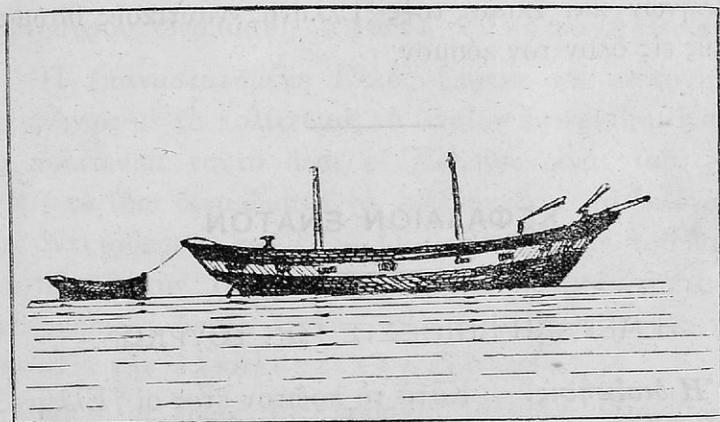
Αἱ τρεῖς νῆσοι ἠνώθησαν πρὸς ἀλλήλας καὶ εἶχον ζηλευτὴν ὁμόνοιαν. Ἀπεφάσισαν νὰ διεξαγάγουν τὸν Ἀγῶνα καὶ αἱ τρεῖς μαζὶ ἠνωμένοι. Εἶχον ἐν ὄλῳ 150 περίπου ἰστιοφόρα. Κάθε φορὰν ὅμως, ὅταν ἦτο ἀνάγκη, ὥπλιζαν, δηλαδὴ ἀρμάτων, ἐκ περιτροπῆς 60 πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐξήρχοντο εἰς τὸ πέλαγος διὰ τὸν πόλεμον. Ἐχρειάζοντο παρὰ πολλὰ χρήματα διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν τὰ πλοῖα, ἡ ἐτοιμασία ἐνὸς στόλου ἦτο δυσκολωτέρα ἀπὸ τὴν ἐτοιμασίαν ἐνὸς στρατοῦ. Ἐπρεπε τὰ πλοῖα νὰ εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν, νὰ ἔχουν ὅλα ὅσα χρειάζονται διὰ νὰ κινηθοῦν διὰ μακρινὸν ταξίδι, τροφίμα πολλὰ, πολεμοφόδια, χρήματα διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν. Καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι κατέβαλον τὰ χρήματα,

τὰ περισσότερα ὅμως τὰ ἔδιδεν ἢ Ὑδρα, ἢ ὁποία ἦτο πλουσιωτέρα. Πολλοὶ ἄρχοντες ναυτικοὶ ἐφάνησαν τότε εὐεργέται τοῦ ἔθνους, διότι ἔδωκαν τὰ χρήματά των ὡς συνεισφορὰν διὰ τὰς ἐτοιμασίας τοῦ στόλου. Ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὰ περισσότερα χρήματα. Κάθε μία ἀπὸ τὰς τρεῖς νήσους εἶχε τὸν ναύαρχόν της, ὡς ἀρχιναύαρχος δὲ ἀνεγνωρίζετο ὁ ἰκανώτερος ἀπὸ ὅλους, ὁ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τὰ πυρπολικά. — Ἡ μεγάλη βοήθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο ὅτι ἠμποδίζε τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ μεταβιβάξῃ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μόλις ἐβγήκαν εἰς τὸ πέλαγος τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα διὰ πρώτην φορὰν, ἤρχισαν ἀμέσως νὰ συλλαμβάνουν Τουρκικὰ πλοῖα. Ἀμέσως ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς Ἐπαναστάσεως ἔγινε καὶ τὸ πρῶτον μέγα κατόρθωμα. Ὁ ναύαρχος Τομπάζης διηυθύνθη πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ ἐξέλθῃ. Ἐνόησεν ὅμως ὅτι θὰ ἦτο δύσκολον νὰ καταστρέψουν τὰ μεγάλα Τουρκικὰ πολεμικὰ μὲ τὰ μικρὰ κανόνια ποῦ εἶχον τὰ ἰστιοφόρα των. Διὰ τοῦτο κατέφυγον εἰς τὰ πυρπολικά. Εἰς μικρὰ πλοῖα ἐτοποθέτουν βαρέλια γεμάτα πυρίτιδα, γύρω ἀπὸ τὰ βαρέλια ἔρριπτον πίσσαν, ρετσίναν, θειάφι καὶ κάθε ἄλλη ὕλην, ἢ ὁποία ἠμποροῦσε νὰ πάρῃ εὐκόλα φωτιάν. Τὰ πυρπολικά ἔπρεπε νὰ τὰ ὀδηγήσουν ναυτικοὶ ἕως τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, νὰ τὰ κολλήσουν ἐπάνω εἰς αὐτὸ μὲ γάντζους, ν' ἀνάψουν τὸ φυτίλι, καὶ αὐτοὶ νὰ προφθάσουν νὰ φύγουν. Ἐπρεπε νὰ εἶναι ἀτρόμητος ὁ ναυτικὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ ρίψῃ τὰ πυρπολικά ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Τοιοῦτος ἀτρόμητος ἦρως ἀνεφάνη κατὰ τὰς ἀρχὰς

τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Ψαριανὸς Παπανικολῆς. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶδον ὅτι εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ εἰς τὴν Λέσβον εἶχεν ἀγκυροβολήσει ἓν μέγα Τουρκικὸν πολεμικὸν μὲ 74 κανόνια καὶ 1100 ἄνδρας. Ὁ Παπανικολῆς ἐπλησίασε εἰς τὴν Τουρκικὴν φρεγάταν, οἱ ἐχθροὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν, ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος ναυτικὸς κατάρθωσε καὶ ἐκόλλησεν ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὸ πυρπολικὸν του. Ὁ ἴδιος μὲ τοὺς συντρόφους του ἐπήδησεν εἰς μίαν

Πυρπολικόν

μικρὰν βάρκαν, τὴν ὁποίαν ἔσυρε τὸ πυρπολικόν, καὶ κατάρθωσε νὰ φύγῃ καὶ νὰ σωθῇ. Ἡ Τουρκικὴ φρεγάτα ἐπῆρε ἀμέσως φωτιά. Αἱ φλόγες ἐτριγύρισαν ἀμέσως τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, τὰ κανόνια ἐπῆραν μόνον τῶν φωτιῶν. Οἱ Τοῦρκοι προσπαθοῦν νὰ σβήσουν τὴν πυρκαϊάν, δὲν κάμνουν ὅμως τίποτε, τρέχουν ὡς τρελλοὶ διὰ νὰ σωθοῦν. Ἡ πυρκαϊὰ μεγαλώνει, αἱ φλόγες καίουν τὸ κατάστρωμα, φθάνουν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, τότε γίνεται φοβερὰ ἔκρηξις. Ἡ ὑπερήφανη φρεγάτα

τινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα, βουλιάζει, μαζί της δὲ ὄλοισχεδὸν οἱ ναῦται αὐτῆς μὲ τοὺς ἀξιωματικούς των.

Οἱ Τοῦρκοι ἐτρόμαξαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ὅπου ἦτο ὁ ναύσταθμος. Οἱ Ψαριανοὶ ἔκαμαν πανηγυρικὴν δοξολογίαν διὰ τὴν εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην των. Οἱ Ἕλληνες εἶχον εἰς τὰς χεῖρας των φοβερὸν ὄπλον, τὸ πυροπολικόν, μὲ τὸ ὅποιον ἠδύναντο ν' ἀντικρῦσουν τὰ μεγάλα Τουρκικὰ πολεμικά. Τὸ πυροπολικὸν ἐδόξασε τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔκαμε τοὺς Ἕλληνας ναυτικούς θαυμαστοὺς εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ἡ διοίκησις. — Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν τόσον λαμπρὰ κατορθώματα, ὥστε ἡ Ἐπανάστασις εὐθὺς ἀμέσως ἐδοξάσθη. Οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν, οἱ ἐπαναστάται ἐπῆραν θάρρος, καὶ ὁ ἀγὼν αὐτῶν ἐξηκολούθησε μὲ μεγαλύτεραν ἐπιμονήν. Ἐφάνη ὁμως ὅτι ὁ πόλεμος δὲν θὰ ἐτελείωνε ταχέως. Διὰ τοῦτο τώρα, ὅτε εἶχε γίνεи τόσον λαμπρὰ ἀρχή, ὄφειλον οἱ Ἕλληνες νὰ φροντίσουν, ὥστε νὰ κανονίσουν καλύτερα τὸν ἀγῶνα αὐτῶν. Διὰ νὰ κατορθώσουν τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ἔχουν κοινὴν διοίκησιν. Ἡ κυβέρνησις θὰ ἐφρόντιζε νὰ εὗρη χρήματα καὶ νὰ κάμνη τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας διὰ τὸν πόλεμον.

Ἡ καλύτερα κυβέρνησις θὰ ἦτο ἐκεῖνη, ἡ ὁποία θὰ

προήρχετο ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὄλου τοῦ ἔθνους. Μερικοὶ λοιπὸν ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐπεβλήθησαν εἰς τὸ ἔθνος, ἰδίως ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἔκαμαν μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ καταρτισθῇ τοιαύτη κυβέρνησις. Μετὰ πολλὰς δυσκολίας ἐξελέγησαν ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους. Οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον (τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822) καὶ ἐκάνονισαν τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συνέλευσις αὐτὴ τῆς Ἐπιδαύρου ὠνομάσθη πρώτη ἔθνοσυνέλευσις.

Ἡ ἐπαναστατημένη Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ κυβερνηθῇ συμφώνως μὲ τὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἐψηφίσθη. Κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι καὶ ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγωνται ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἀποτελοῦν τὴν Βουλὴν. Ἀπὸ τὴν Βουλὴν ἐκλέγεται ἡ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν.

Μὲ ὅλας ὅμως τὰς προσπαθείας δὲν κατωρθώθη τότε νὰ γίνῃ ἰσχυρὰ Κυβέρνησις. Διότι εἶχον ἀντιζηλίαν, οἱ πρόκριτοι ἐνόμιζον ὅτι αὐτοὶ εἶχον τὴν πείραν εἰς τὴν διοίκησιν, οἱ ὀπλαρχηγοὶ πάλιν εἶχον ἀξιώσεις, διότι αὐτοὶ ἐπολέμουν καὶ ἔχυναν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἔρις αὐτὴ μεταξὺ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἔφερε ταραχὴν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ ν' ἀδυνατίσῃ ὁ ἀγὼν ἐν μέσῳ φοβερῶν κινδύνων. Διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἠνωμένοι ὥστε νὰ πολεμοῦν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των. Εἰς τὴν ἔθνοσυνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου ἐπεκράτησε τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν. Ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος εἰς πεπαιδευμένος Φαναριώτης. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης,

τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον οἱ ὀπλαρχηγοί, ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα του.

Ἡ ἐνοστρατεία τοῦ Δράμαλης. — Ἦτο καιρὸς νὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τακτικὴ κυβέρνησις, διότι οἱ Τούρκοι ἤρχισαν τώρα νὰ κάμνουν τὸν πόλεμον μὲ μεγάλας δυνάμεις. Εἰς τὴν Λάρισαν συνηθροίσθη τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 μέγας στρατὸς ἀπὸ 30.000 ἀνδρας διὰ νὰ καταβῇ πρὸς Νότον καὶ νὰ κατα-

Δράμαλης

πνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν. Πολλοὶ πασᾶδες ἦσαν ἀρχηγοί, τὸ γενικὸν πρόσταγμα εἶχεν ὁ πασᾶς τῆς Δράμας Δράμ-ἀλῆς, ὁ συνήθως λεγόμενος Δράμαλης.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἰσώρμησεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπεδούλωσεν αὐτήν. Οἱ κάτοικοι ἔφευγον γεμάτοι τρόμον, κανεὶς δὲν ἐτόλμα ν' ἀντισταθῇ εἰς τόσον

πολυάριθμον στρατόν. Ὁ Δράμαλης ἐπέρασε τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐπλημμύρισε μὲ τὰ πλήθη αὐτοῦ τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Ἀργολίδος.

Ὁ Δράμαλης, ὁ ὁποῖος εἶχε κυριεύσει τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα χωρὶς ἐμπόδιον, ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἔκαμνεν ἕνα ἀπλοῦν περίπατον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἄλλ' ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἤρχισε νὰ στενοχωρῆται ἀπὸ ἔλλειψιν τροφίμων καὶ ὕδατος. Οἱ Ἕλληνες δὲν τὸν ἄφεινον ἔβουχον

οὔτε μίαν στιγμήν. Κρουμένοι εἰς τὰ ἀμπέλια, εἰς τὰ στενά, ἠνώχλουν διαρκῶς τοὺς Τούρκους καὶ ἐφόνεον πολλούς. Διὰ τοῦτο ὁ Δράμαλης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον.

Τὰ ἔνδοξα Δερβενάκια.—Οἱ Ἕλληνες εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ φόβον καὶ ἀπελπισίαν. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν δύο ἄνδρες ἔσωσαν τὴν Ἐπανάστασιν, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Εὖρον πολλὰς δυσκολίας, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν φοβισμένοι, οἱ δὲ πρόκριτοι δὲν ἤκουον τὰς συμβουλὰς των. Ἄλλ' ἐκείνοι μὲ τὴν ἥρωϊκὴν ψυχὴν των δὲν ἀπηλπίσθησαν, ἔδιδον θάρρος εἰς ὅλους, εἰργάζοντο ἀκούραστοι διὰ νὰ καταρτίσουν στρατόν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐνόησεν ὅτι ὁ Δράμαλης ἤθελε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον του κατὰ τὴν ὑποχώρησιν.

Μὲ πολλοὺς κόπους κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ 2.500 ἄνδρας καὶ κατέλαβε τὰ στενά, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ἡ ὁδὸς ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα πρὸς τὴν Κόρινθον. Ἀπὸ τὰ στενά ἐκεῖνα περνᾷ σήμερον ὁ σιδηρόδρομος τῆς Πελοποννήσου. Λέγονται Δερβενάκια καὶ κεῖνται σχεδὸν εἰς τὴν μέσην τοῦ δρόμου μεταξὺ τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου.

Τὸ μέρος εἶναι πολὺ δύσβατον καὶ ὄρεινόν, διότι τὰ στενά κλείνονται ἀπὸ βράχους ἀποκρήμινους.

Μόλις ἐφάνη ἡ πρωτοπορία τοῦ Δράμαλη ἐπετέθη ἐναντίον αὐτῆς ὁ Κολοκοτρώνης. Εἰς ὀλίγην ὥραν ἔτρεξεν ὁ ἀνεπιός του Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἄλλοι. Οἱ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ φύγουν, ἀλλ' εἶναι περικυκλωμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Δὲν εὕρισκουν διόδον, ἀναγκάζονται ν' ἀναβοῦν εἰς τὰ βουνά, ἀκόμη καὶ οἱ ἰππεῖς προ-

σπαθοῦν ν' ἀναρριχηθοῦν μὲ τοὺς ἵππους των. Οἱ Ἑλλη-
νηνες κτυποῦν ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, οἱ Τοῦρ-
κοι πεζοὶ καὶ ἵππεις καὶ ἵπποι κρημνίζονται κάτω εἰς
χαράδρας, ὁ εἷς ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἠγωνίζοντο ἀηληπισμένοι οἱ Τοῦρ-
κοὶ διὰ νὰ περάσουν (26—28 Ἰουλίου 1822). Ἐν μέρους

Νικήτας ἢ Νικηταρῶς ὁ Τουρκοφάγος

τοῦ στρατοῦ των ἐπέρασαν, ἀλλ' εἰς ἐλεεινὴν κατάστα-
σιν. Ἄπειροὶ ἐχθροὶ ἐφονεύθησαν, ἄπειρα πολεμοφό-
δια καὶ διάφορα λάφυρα ἔμειναν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλή-
νων. Μὲ πολὺν κόπον κατώρθωσεν ὁ Δράμαλης νὰ συγ-
κεντρώσῃ εἰς τὴν Κόρινθον τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ.
Ἐπροσπάθησεν ἀπὸ τὴν Κόρινθον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς
Πάτρας, ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε καταλάβει ὅλους

τοὺς δρόμους καὶ ἐπερίμενον ἄγρουνος. Τόσῃν καταστροφῇ ἔπαθε πάλιν ὁ Δράμαλης, ὥστε ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Εἶχον χαθῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον

Ὁ Δ. Ὑψηλάντης ὑπερασπίζει τὸ Ἄργος

25.000 Τοῦρκοι. Οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν θάρρος τότε καὶ ἐκυρίευσαν τὰ φρούρια τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς ἀνεγνώρισεν ὅτι ὄφειλε τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνη, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρ-

88
νησις τὸν ἀνεκίηρξεν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοπον-
νήσου.

Ἐὐὐ ἀγὼν εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Τὸ σχέδιον τῶν
Τούρκων διὰ νὰ καθυποτάξουν τὴν Ἑλλάδα ἦτο τέλειον.
Διότι συγχρόνως μὲ τὸν Δράμαλην ἄλλος Τουρκικὸς
στρατὸς θὰ καθυπέτασσε τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπειτα
θὰ ἦρχετο εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ συνενωθῆ μὲ τὸν
Δράμαλην. Ἐπίσης ὁ Τουρκικὸς στόλος θὰ κατέστρεφε
τὸν Ἑλληνικόν, θὰ καθυπέτασσε τὰς νήσους καὶ θὰ ἐβοή-
θει τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς. Ὁ κίνδυνος λοιπὸν ἦτο μέ-
γιστος, ὁ ἡρωϊσμὸς ὅμως καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν Ἑλλή-
νων ἔσωσε τότε τὸ ἔθνος μας.

Ἐὐὐ νέος Τουρκικὸς στρατὸς θὰ ἦρχετο ἀπὸ τὴν
Ἡπειρον, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ πολυἀριθμοὶ Τουρ-
κικαὶ δυνάμεις. Διότι ὁ τρομερὸς τύραννος τῶν Ἰωαννί-
νων Ἀλῆ πασᾶς εἶχεν ἐπαναστατήσει ἐναντίον τοῦ Σουλ-
τάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε στείλει εἰς τὴν Ἡπειρον πολυἀ-
ριθμον στρατὸν. Ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἶχε βοη-
θήσει τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, διότι οἱ
Τούρκοι ἦσαν ἀπλησχολημένοι εἰς τὴν Ἡπειρον. Μετὰ
πολλοὺς ἀγῶνας ὅμως ἐφονεύθη ὁ Ἀλῆς καὶ οἱ Τουρκι-
κοὶ στρατοὶ ἔμειναν ἐλεύθεροι. Πρὶν ὅμως κινήσουν διὰ
νὰ καταβοῦν πρὸς Νότον, εἶχον ἀκόμη μίαν δυσκολίαν,
ἔπρεπε νὰ καταστρέψουν τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὁποῖοι πάλιν
εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸ Σοῦλι των. Ὅσοι Σουλιῶ-
ται ἐσώθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν κατέφυγον, ὡς γνω-
ρίζομεν, εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Εἶχον περάσει εἴκοσι ἔτη,
κατὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐξόριστοι, μακρὰν ἀπὸ τὰ πτωχικά,
ἀλλ' ἀγαπητὰ των χωρία τοῦ Σουλίου. Τέλος, κατὰ τὸν
ἀγῶνα μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εὔρον
εὐκαιρίαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Σοῦλι. Ἐσήκωσαν ἀμέ-

σως τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχον ἀρχηγόν των τὸν περιφημον ἥρωα Μᾶρκον Μπότσαρη.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα.—Οἱ Τοῦρκοι λοιπόν, ἂν καὶ ἐνίκησαν τὸν Ἄλῆν, δὲν ἦσαν ἐντελῶς ἐλεύθεροι. Δὲν ἠμποροῦσαν νὰ προχωρήσουν, διότι θ' ἄφιναν ὀπίσω των τοὺς γενναίους Σουλιώτας. Ἐπρεπε πρωτύτερα νὰ καταστρέψουν καὶ αὐτοὺς διὰ νὰ ἠμποροῦν ἐλεύθεροι νὰ διαθέσουν ὅλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἦτο λοιπόν μεγάλη ἀνάγκη νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ ὀλίγοι Σουλιῶται διὰ νὰ μὴ μείνουν ἐλεύθεροι οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐνόησε τὸν κίνδυνον, συνήθροισε μικρὸν στρατὸν ἀπὸ 3.000 ἄνδρας καὶ ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἡπειρον διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν ἦσαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν πολλοὶ ξένοι πολεμισταί, πολλοὶ φιλέλληνες. Ἦσαν Γερμανοί, Γάλλοι, Ἴταλοί, Πολωνοὶ καὶ ἄλλοι, ἦρχοντο μ' ἐνθουσιασμὸν «διὰ νὰ χύσουν, ὅπως ἔλεγον οἱ ἴδιοι, τὸ αἷμα των εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν γῆν».

Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ φιλοδοξίαν εἶχε τὴν κακὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἠμποροῦσεν ὁ ἴδιος νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ἐκστρατείαν. Ἐχώρισε τὸν μικρὸν στρατὸν εἰς τμήματα καὶ ἔδωκεν ἔτσι εἰς τοὺς Τούρκους τὴν εὐκολίαν νὰ νικήσουν εὐκολώτερα. Οἱ Μανιάται εἶχον σταλῆ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἡπείρου Φανάρι διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸ Σοῦλι. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατέκοψαν, τότε ἐφανεύθη ὁ ἥρως τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλης Μαυρομιχάλης.

Ἡ μεγαλυτέρα καταστροφὴ ἐγένεν εἰς τὸ χωρίον Πέτα πρὸς Βορρᾶν τῆς Ἄρτης. Ἐκεῖ προσεβλήθησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ 6.000 Τούρκους. Οἱ φιλέλληνες, οἱ ὅποιοι

ἦσαν ἔμπειροι πολεμισταί, εἶδον ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθοῦν καὶ ὅτι ἡ καταστροφή των ἦτο βεβαία. Ἐμειναν ἐκεῖ, ἐπολέμησαν μὲ ἡρωϊσμόν, καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐφονεύθησαν.

Ἡ καταστροφή τοῦ Πέτα ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς κατῆλθε πρὸς Νότον καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε προφθάσει νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔμελλεν ἀργότερα ν' ἀποκτήσῃ ἀθάνατον δόξαν. Ἐπεισε μερικoὺς Σουλιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν διότι ἐσκέφθη ὅτι τὸ Μεσολόγγι ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ ὄχυρον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης μ' ἐνθουσιασμόν ἐδέχθη νὰ ὑπερασπισθῇ τὸ Μεσολόγγι. Οἱ περισσότεροι ὅμως Σουλιῶται ἤθελον νὰ φύγουν. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπήντησεν: «Ἄν ἐγκαταλείψωμεν τὸ Μεσολόγγι, τότε οἱ ἐχθροὶ θὰ προχωρήσουν χωρὶς ἐμπόδιον καὶ ὅλα εἶναι χαμένα. Θὰ μείνω λοιπὸν καὶ θ' ἀποθάνω ἐδῶ». — «Καὶ ἐγώ», ἐφώνησεν ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Οἱ Τοῦρκοι ἔσπευσαν νὰ πολιορκήσουν τὸ Μεσολόγγι. Ἄλλ' ὑπέστησαν τόσας καταστροφάς, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ στρατόπεδόν των (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1822).

Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. — Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1823) ἰσχυρὸς Τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 14.000 ἀνδρας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυβέρνησις διώρισεν στρατηγὸν τὸν Μάρκον Μπότσαρη. Ἄλλ' ὅτε ὁ εὐγενὴς ἐκεῖνος ἦρως εἶδε ὅτι δυσηρεστήθησαν οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί, ἠσπάσθη τὸν διορισμόν του εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, ἔπειτα τὸν ἔσχισε καὶ εἶπεν: «Ὅποιος εἶναι ἀξίως, παίρνει τὸ δίπλωμά του ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐχθρόν».

Ἡ πρωτολογία τῶν ἐχθρῶν ἐστρατοπέδευσε πλησίον εἰς τὸ Καρπενῆσι. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῆ μὲ 350 μόνον Σουλιώτας. Τὸ μεσονύ-

Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη

κιον ὄρμησε καὶ εἰσεχώρησε μὲ ὀλίγους ἀνδρείους εἰς τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον (9 Αὐγούστου 1823). Μεγάλη σύγχυσις καὶ ταραχὴ γίνεται εἰς τοὺς Τούρκους

καὶ οἱ Σουλταῖοι σφάζουν ἀκούραστοι. Οἱ ἐχθροὶ οὐ
 πουν τὰ ὄπλα καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Μάρκος
 τρέχει εἰς μίαν μάνδραν καὶ ὑψώνει τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ
 ἴδῃ τί γίνεται μέσα εἰς αὐτήν. Ἄλλ' αἰφνιδίως πίπτει
 νεκρὸς κτυπημένος ἀπὸ μίαν σφαιραν. Οἱ σύντροφοὶ
 του ἔξακολουθοῦν νὰ σφάζουν Τούρκους ἕως τὰ ξημε-
 ρώματα. Τότε μόνον παραλαμβάνουν τὸ πτώμα τοῦ
 ἀρχηγοῦ των καὶ ἐπιστρέφουν μὲ πολλὰ λάφυρα. Ἄλλ' ὁ
 ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη κατέστρεψε
 τὴν χαρὰν τῆς νίκης, ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐθρήνησε διὰ τὸν
 θάνατον τοῦ ἀνδρείου ἐκείνου ἥρωος.

Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἐν
 ἀταξίᾳ εἰς τὴν Ἠπειρον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσώθη
 ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος εὗρεν ἡσυ-
 χίαν καὶ ἐφρόντισε νὰ ὀχυρωθῇ τὸ Μεσολόγγι, τὸ
 ὁποῖον θὰ ἐγένετο τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου. — Ὁ Τουρκικὸς στόλος
 εἶχεν ἐξέλθει ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια διὰ νὰ βοηθήσῃ
 τοὺς στρατοὺς τῆς ξηρᾶς, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν ὁ
 Σουλτᾶνος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐτόλμησεν ὅμως νὰ
 προσβάλῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον καὶ τὰς τρεῖς ἥρωϊκὰς
 νήσους, ἀλλ' ἔκαμε μεγάλας καταστροφὰς εἰς μερικὰς
 ἄλλας Ἑλληνικὰς νήσους.

Οἱ φιλήσυχοι κάτοικοι τῆς νήσου Χίου ἐλανεστάτη-

σαν μόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822. Ἦργησαν τόσον πολὺ, διότι ἡ Χίος κεῖται πολὺ πλησίον εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐφοβοῦντο μήπως ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσον των ἀμέσως Τουρκικὰ στρατεύματα. Ἐπειτα οἱ κάτοικοι δὲν ἐβασανίζοντο ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, διότι εἶχον πολλὰ προνόμια. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπανάστασις τῆς Χίου ἐξώργισε πολὺ τὸν Σουλτᾶνον. Διὰ τὴν ἐμπνεύση δὲ τρόμον εἰς τοὺς Ἕλληνας, διέταξε τὸν ναύαρχον Καρᾶ Ἀλῆν νὰ πλεύσῃ μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Χίον. Πρὶν προφθάσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν, ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν καὶ ἔπειτα ἀπεβίβασε φανατικὸν στρατόν. Τὰ ἄγρια στίφη τῶν Τούρκων ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν νῆσον. Χωρία, μοναστήρια, νοσοκομεῖα, ὅλα ἐκάησαν. Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἐσφάζοντο ἀδιακρίτως, οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι ἠρπάζοντο καὶ ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ καταστροφὴ τῆς ὥραιας καὶ μεγάλης νήσου ἦτο τελεία. Ἀπὸ 100.000 κατοίκους ποὺ εἶχε πρωτύτερα δὲν ἔμειναν παρὰ 30.000. Οἱ Ἕλληνες ἐβλεπον πλέον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐξολοθρευσεῶς των ὡς ἔθνοους.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Κανάρη. — Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ σώσῃ τὴν Χίον, ἔφθασε πολὺ ἀργά. Ἐπλευσε πέριξ τῆς νήσου καὶ ἔσωσε πολλοὺς κατοίκους. Κατόπιν οἱ Ἕλληνες ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καύσουν τὸν Τουρκικὸν στόλον μὲ πυροπολικὰ.

Οἱ ἐκλεγέντες ὡς πυροποληταί, ὁ Ὑδραῖος Πιπῖνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κανάρης, πρὶν ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πυροπολικὰ των, ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μετέλαβον. Ἀμέσως ἔπειτα διηυθύνθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς

Χίου. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινή. Ἀλλ' ὁ λιμὴν ἐφωτίζετο ἀπὸ τὰς φωταψίας τῶν Τουρκικῶν πλοίων, διότι οἱ Τοῦρκοι εἶχον τότε ἐορτὰς καὶ διασκεδάσεις. Μὲ θαυμαστήν τόλμην οἱ δύο πυρποληταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ προσεκόλλησαν τὸ πυρπολικόν, τὸ ὁποῖον ὠδήγει ὁ ἀτρόμητος Κανάρης, εἰς τὴν ναυαρχίδα μετὰ τρόπον, ὥστε ὁ ἄνεμος νὰ φέρῃ τὰς φλόγας πρὸς τὸ πλοῖον. Ἡ ναυαρχὶς ἐπῆρεν ἀμέσως φωτιά. Φοβερὰ ἀναστάσεις ἐγένεν εἰς τὸ πλήρωμα καὶ ὅλοι ἔσπευσαν νὰ σωθοῦν. Τὰ κανόνια ἐκπυροσκοροτοῦν μόνα των, αἱ φλόγες κατατρώγουν τὰ πάντα, τὸ πλοῖον, τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ πῦρ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος καὶ τὸ μέγα πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὡς πυροτέχνημα (6 Ἰουλίου 1822). Οἱ Τοῦρκοι ναῦται, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, ὁ Τοῦρκος ναύαρχος ὅλοι ἐφονεύθησαν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔτρεξε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Κατὰ τὴν σύγκυσιν ἣ ὁποία ἐπεκράτησε, κατώρθωσαν αἱ λέμβοι τῶν πυρπολικῶν νὰ διέλθουν διὰ μέσου τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ὅλοι ἐπανῆλθον σῶοι εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ πυρποληταὶ ἦσαν ἐτοιμοὶ, ἂν συνελαμβάνοντο, ν' ἀνατινάξουν ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀέρα, τώρα ἐπανήρχοντο ἐν θριάμβῳ. Εἰς τὰ Ψαρά ὁ λαὸς τοὺς ὑπεδέχθη μετ' ἐπευφημίας, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεόν.

Ἄλλα κατορθώματα.—Μετ' ὀλίγους μῆνας νέους θριάμβους ἐκέρδισε πάλιν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Τὸ Ναύπλιον ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας καὶ οἱ ἐν αὐτῷ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ πεινοῦν. Μέγας Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ διηυθύνθη εἰς Ναύπλιον,

ἀποτελούμενος ἀπὸ 84 σκάφη, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἦσαν δίκροτα καὶ φρεγάτες. Ἀμέσως ἔτρεξεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος εἶχεν 60 μικρὰ πλοῖα, ἀλλὰ ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην. Ὁ μικρὸς Ἑλληνικὸς στόλος ἀντετάχθη ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ εἰς τὴν εἰσο-

Κωνσταντῖνος Κανάρης

δον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Ὁ Μιαούλης ἔκαμε πολλὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον του καὶ ἔφερε τόσον μεγάλην στενοχωρίαν εἰς τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, ὥστε ὁ μέγας ἐκεῖνος στόλος τῶν ἔχθρῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψη τὸ Ναύπλιον (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1822).

Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἤραξε πλησίον τῆς Τενέδου, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἀσφαλής. Τὴν νύκτα δύο Ἑλλη-

νικά πυρπολικά εισδύουν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, τὸ ἐν τὸ διευθύνει ὁ ἀτρόμητος ἥρωσ Κανάρης καὶ τὸ προσκολλᾶ εἰς ἓν δίκροτον, τὸ ὁποῖον ἀνατινᾶσεται εἰς τὸν ἄερα μὲ ὄλον τὸ πλήρωμά του.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη ἔγινεν ἑξακουστόν. Ἴδου τι λέγει εἰς Γάλλος Ναύαρχος καὶ ἱστορικός: «Ὁ Κανάρης ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς γενναιοτέρους ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Οἱ ναῦται ὄλου τοῦ κόσμου δὲν θὰ παύσουν νὰ τὸν θαυμάζουν». Ἐντὸς ἑξ μηνῶν ὁ Κανάρης εἶχε καταστρέψει δύο δίκροτα καὶ 3.000 ἐχθρούς.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπῆγε πάλιν ἔντρομος νὰ κλεισθῆ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Μιαούλη ἔτρεπον εἰς φυγὴν τοὺς στόλους τῶν Τούρκων. Οἱ Ἑλληγες ναυτικοὶ ἦσαν πάλιν κύριοι τῆς θαλάσσης, ὅπως καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.—Μετὰ τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας ἔπαθον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ Σουλτᾶνος κατελήφθη ἀπὸ μεγάλην ὀργὴν καὶ διέταξε νὰ γίνουν φοβεραὶ καταστροφαὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κρήτης εἶχον ἐπαναστατήσῃ καὶ εἶχον κυριεύσει ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν μεγαλόνησον. Διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τῷ 1824 νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ στόλος καὶ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ὁ στρατὸς τῶν Αἰγυπτίων, καλῶς ἐφοδιασμένος, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀμέσως ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς καίων, λεηλατῶν, σφάζων. Τὰς ἰδίας συμφορὰς ἔπαθε καὶ ἡ νῆσος Κάσος. Οἱ μὲν ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες ἐσφάγησαν,

οἱ δὲ νέοι καὶ τὰ παιδιά ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὅπου ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Περισσότερον τραγικὴ ἦτο ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν. Ἰσχυρότατος Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 176 πλοῖα μὲ πολυάριθμον στρατὸν ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως ἐμπρὸς εἰς τὴν μικρὰν νῆσον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν τότε 30.000, οἱ πολεμισταὶ δὲν ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ 3.000 καὶ ἔπρεπε ν' ἀντισταθοῦν εἰς ἐξαπλάσιον στρατὸν. Οἱ Ψαριανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν ὅλοι εἰς τὴν νῆσόν των καὶ νὰ σώσουν αὐτὴν ἢ νὰ καταστραφοῦν. Ἀφῆρσαν μάλιστα τὰ πηδάλια τῶν πλοίων των διὰ νὰ ἴδουν ὅλοι ὅτι κανεὶς δὲν εἶχε μέσον νὰ φύγῃ.

Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπλησίασεν εἰς τὴν νῆσον. Οἱ Ψαριανοὶ ἀντεστάθησαν μὲ γενναιότητα ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποκρούσουν τόσον πολυαρίθμους ἐχθρούς. Οἱ Τοῦρκοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου, ἔπειτα συνηνώθησαν, ἐβάδισαν ὅλοι μαζὶ καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

Τότε ἐγίνε τρομακτικὴ σφαγὴ καὶ καταστροφή (2 Ἰουλίου 1824). Ἀπὸ τὴν ἀτελείωτον σφαγὴν ἡ θάλασσα ἐβάφη μὲ αἷμα. Εἰς ἓν μικρὸν φρούριον, τὸ Παλαιόκαστρον, εἶχον κλεισθῆ ὀλίγοι πολεμισταὶ καὶ πολλὰ γυναικόπαιδα. Οἱ πολεμισταὶ ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἐπὶ τέλους οἱ Τοῦρκοι εἰσεχώρησαν εἰς τὸ ἀδύνατον ὄχυρον. Τότε οἱ πολιορκούμενοι ἔβαλαν φωτιὰν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Ἐκκροξίς φοβερὰ διέσχισε τὸν ἀέρα. Οἱ ὑπερασπισταί, τὰ γυναικόπαιδα, οἱ ἐχθροὶ ὅλα ἔγιναν θρύμματα.

Τὰ Ψαρὰ εἶχον ἐντελῶς καταστραφῆ καὶ ἐρημωθῆ. Οἱ Ψαριανοὶ ἔχασαν τὰ πάντα, καὶ τὴν πατρίδα καὶ

τὴν ζωὴν. Τοὺς ἔμεινεν ὁμως ἀθάνατος ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν ἔφαλεν ὁ ἔθνικὸς μας ποιητὴς Σολωμὸς :

«Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
Περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
Καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
Γινομέν' ἀπὸ λίγα χορτάρια
Ποῦ ἔχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ».

Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα.— Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν Ψαρῶν δι' ἔλλειψιν χρημάτων. Ἄλλ' ἡ συμφορὰ τῆς ἡρωϊκῆς νήσου ἐπλήγωσεν ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπὶ τέλους κατωρθώθη νὰ ἐτοιμασθοῦν οἱ Ἑλληνικοὶ στολίσκοι, οἱ ὁποῖοι ἐξέπλευσαν διὰ νὰ καταδιώξουν τὸν ἐχθρὸν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Τουρκικὸς στόλος διηυθύνθη ἐναντίον τῆς Σάμου. Ἰσχυρότατος δὲ στόλος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἦλθεν εἰς βοήθειάν του, καὶ ἀπετελέσθη οὕτω φοβερὰ ἐχθρική δύναμις. Οἱ ἐχθροὶ εἶχον 400 πλοῖα πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ, εἶχον 50.000 ναύτας καὶ στρατιώτας, 2.500 κανόνια. Ὁ ἰδικὸς μας στολίσκος δὲν εἶχε παρὰ μόνον 70 πλοῖα καὶ 300 μικρὰ κανόνια. Ὅλον τὸ πέλαγος ἐσκεπάσθη ἀπὸ τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἦσαν κινούμενον δάσος. Καὶ τότε ἔγιναν ἐκεῖ τριγύρω εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Σάμου μεγάλα κατορθώματα τῶν Ἑλλήλων θαλασσινῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μιαοῦλη.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος παρετάχθη μὲ τόλμην ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ. Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων καὶ αἱ ναυμαχίαι διήρκεσαν πολλὰς ἡμέρας κατὰ συνέθειαν. Τὰ με-

γάλα Τουρκικά πλοία ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν μικρῶν Ἑλληνικῶν, τὰ ἰδικά μας ἤλλασσον δρόμον καὶ κατώρθωναν νὰ σωθοῦν, ἔπειτα ἀμέσως πάλιν εὐρίσκοντο ἐμπρὸς εἰς τὰ Τουρκικά. Δὲν τὰ ἄφιναν εἰς ἡσυχίαν οὔτε μίαν στιγμὴν. Συγχρόνως τὰ πυροπολικά μας ἐφώρμων

Ἀνδρέας Μιαούλης

καὶ ἔφερον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν σύγχυσιν καὶ τρόμον. Ἐπὶ τέλους οἱ φοβεροὶ ἐχθρικοὶ στόλοι ἔχασαν πολλὰ πλοία καὶ ναύτας, εἰς τὸ τέλος κατετροπώθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ὑδραν, ἀφοῦ ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν μῆνας διαρκῶς ἐπολέμει (ἀπὸ τὸν Αὐγουστον ἕως τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824).

Ἰδίως ἀξιοθαύμαστος ἦτο ἡ ναυμαχία, ἡ ὁποία

ἔγινε τότε εἰς τὸν Γέροντα, ὅπως ὀνομάζεται εἰς κόλπος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς Νότον τῆς Σάμου. Ὁ Τουρκο-αιγυπτιακὸς στόλος ἐπετέθη μὲ οὖριον ἄνεμον ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὰ ἰδικά μας πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ κινηθοῦν διότι ἦτο μεγάλη νηνεμία, πολλὰ μάλιστα εἶχον μείνει μέσα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντος, ὡς νὰ ἦσαν κλεισμένα εἰς μίαν μάνδραν. Οἱ ἐχθροὶ ἤλπιζον ὅτι θὰ κατέστρεφον εὐκόλως τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν καταδικασμένα εἰς ἀκινήσιαν, ἐφοβοῦντο ὅμως νὰ πλησιάσουν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπυροβόλουν ἀπὸ μακρὰν ἀκαταπαύστως καὶ μὲ μανίαν.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως ναῦται κατώρθωναν καὶ μὲ τρικυμίαν καὶ μὲ γαλήνην νὰ γίνωνται νικηταί. Μόλις ἔπνευσεν ὀλίγος ἄνεμος ἀρχίζουσιν τὰ δύο τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου νὰ ἐπιτίθενται, οἱ ἐχθροὶ ἀρχίζουσιν νὰ ὑποχωροῦν. Ὁ Μιαούλης διατάσσει νὰ προχωρήσουν τὰ πυρπολικά καὶ δύο μεγάλα πλοῖα τῶν ἐχθρῶν πυρπολοῦνται. Μεγάλη καταστροφή γίνεται, οἱ Τοῦρκοι φονεύουσιν ἀλλήλους ἀπὸ τὴν σύγχυσίν των, καίονται ἀπὸ τὰς φλόγας, πνίγονται εἰς τὴν θάλασσαν. Τότε οἱ ἐχθροὶ τρέπονται ταπεινωμένοι εἰς βιαστικὴν φυγὴν.

«Τρύπια ἦσαν τὰ πανιὰ ὅλων τῶν πλοίων, ἀλλ' ὅλοι εὗρισκοντο παρόντες, κανὲν Ἑλληνικὸν πλοῖον δὲν κατεστράφη. Ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ ναῦται μας νηστικοί, μαῦροι ὡς πίσσα ἀπὸ τὴν πυρίτιδα, καὶ τὸ βράδυ ὅλοι μαζί ἐκάθησαν νὰ φάγουν τὸ λιτὸν δεῖπνον. Ὅλοι ἔφαγαν ἄρτον καὶ ὀλίγας ἐλαίας μὲ φαιδρὰ πρόσωπα δοξάζοντες τὸν Θεὸν ὅτι τοὺς ἐδώρησε τὰ νικητήρια καὶ ἐλυπήθη τοὺς ὑπερμάχους τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ». (Κατὰ τὸν Σπετσιώτην Ἀναργύρου).

Ὁ Κανάρης καὶ ὁ Μιαούλης. — Ὅλοι οἱ θαλασσινοὶ μας ἔκαμαν θαύματα ἀνδρείας κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Πολλοὶ ἔγιναν ἀξιοθαύμαστοι ἥρωες, ὑπεράνω ὅλων ἔλαμψαν δύο μεγάλοι ἥρωες ὁ Ψαριανὸς Κανάρης καὶ ὁ Ὑδραῖος Μιαούλης. Ὅλοι ἐθαύμασαν τὴν ἀνδρείαν των, οἱ ναυτικοὶ ὅλου τοῦ κόσμου τοὺς ἔχουν ὡς παράδειγμα ἰκανότητος καὶ ἀτρομῆ-του τόλμης.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἦτο κατ' ἀρχὰς κυβερνήτης ἐνὸς μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔτρεξε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα καὶ εὐθὺς ἀμέσως διεκρίθη ὡς ἥρωας. Ὅταν ἐπυρπόλησε τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα εἰς τὴν Χίον, ἡ φήμη τοῦ ὀνόματός του διεδόθη ἀμέσως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Κανάρης ἔκαμε κατόπιν καὶ ἄλλα πολλὰ κατορθώματα. Τὸ ὄνομά του ἔμεινεν ἀθάνατον ὡς τὸ ὄνομα ἐνὸς ἥρωος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγώριζε τί εἶναι φόβος.

Ἐπίσης ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτο κυβερνήτης ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἐκέρδισε πολλὰ χρήματα μὲ τὰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ. Ἦτο ἄνθρωπος μὲ πολὺν ὀρμητικὸν χαρακτῆρα, δὲν ἠθέλε νὰ ὑποταχθῇ εἰς οὐδένα. Ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις τὸν ἐκάλεσεν ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ἔμεινε κλεισμένος πολλὴν ὥραν μαζί του καὶ τὸν ἔπεισε νὰ γίνῃ ναύαρχος τοῦ Ὑδραϊκοῦ στόλου. Μὲ τὰ ἔξοχα χαρίσματά του ὁ Μιαούλης ἐπεβλήθη ἀμέσως εἰς ὅλους καὶ αὐτὸς ἦτο ναύαρχος ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Ἐγινε περίφημος εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἦτο ἀτρόμητος καὶ ἀτάραχος εἰς τὰς μάχας καὶ εἶχε σπανίαν ἰδιοφυΐαν ναυάρχου.

Καὶ οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι ἥρωες ὅπως καὶ ὁ Κολο-

102
κοτρώνης και μερικοί άλλοι, είχαν την ευτυχίαν να
ιδούν την πατρίδα των ελευθέραν. Όταν η Έλλάς
ήλευθερώθη και έγινε βασιλείον, ἔδειξε τὴν εὐγνωμοσύ-
νην της και ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τιμὰς και ἀξιώματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Τὰ τέσσαρα πρώτα ἔτη. — Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ
μεγάλου Ἀγῶνος εἶχε συμπληρωθῆ και ἡ Τουρκία δὲν
εἶχε κατορθώσει τίποτε σπουδαῖον. Ὅλαι αἱ ἐκστρα-
τεῖαι, τὰς ὁποίας εἶχε στείλει ὁ Σουλτᾶνος ἐναντίον τῆς
Ἑλλάδος, εἶχον ἀποτύχει, ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὁμέρ
Βριώνη (1821), ἡ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη
(1822) και ἄλλαι. Ἡρωϊκὰς δὲ νίκας εἶχον κερδίσει
οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Βαλτέτσι, εἰς τὰ Βασιλικά, εἶχον κυ-
ριεύσει τὴν Τρίπολιν, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοπον-
νήσου.

Οἱ δὲ Ἕλληνες θαλασσινοὶ εἶχον ἐκτελέσει ἀθάνατα
ἔργα. Οἱ μεγάλοι στόλοι τῶν Τούρκων εἶχον πάθει κα-
ταστροφὰς ἀπὸ τὰ πυρπολικά και εἶχον κατανικηθῆ εἰς
ναυμαχίας ἐκ παρατάξεως. Ὁ Τουρκικὸς στόλος μετὰ
τὰ παθήματά του ἔμεινε κλεισμένος εἰς τὸν Ἑλλήσπον-
τον. Τὸ μόνον δὲ ὄπλον, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν εἰς τὸν
Σουλτᾶνον ἦτο ἡ ἀγριότης. Διὰ τοῦτο ἔστειλλε τοὺς κο-
λοσσιαίους στόλους του νὰ ἐρημώνουν τὰς Ἑλληνικὰς
νήσους, και τότε ἔγιναν αἱ φοβεραὶ καταστροφαὶ τῆς
Χίου, τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου, τῶν Ψαρῶν.

Ὁ θαυμασμὸς τῶν Εὐρωπαίων. — Γεμᾶτοι θαυμασμὸν οἱ Εὐρωπαῖοι ναύαρχοι καὶ πρέσβεις, οἱ ὅποιοι ἦσαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπληροφόρουν τὰς Κυβερνήσεις των διὰ τὰ Ἑλληνικὰ κατορθώματα. Εἰς Γάλλος ναύαρχος ἔγραφεν :

«Αἱ φοβεραὶ λοιπὸν παρασκευαὶ τῶν Τούρκων εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν. Ἴδου συμπληροῦται τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἠνωμένοι ἀγῶνες τῶν Ὀθωμανικῶν στόλων καὶ στρατῶν τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Οἱ Τούρκοι μόνοι δὲν δύνανται νὰ καθυποτάξουν τοὺς Ἑλληνας».

Ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων ἦσαν τόσον ἀκλόνητοι, ὥστε ὅλοι οἱ ξένοι ὠμολόγουν ὅτι «οἱ Τούρκοι δὲν δύνανται νὰ νικήσουν τοὺς Ἑλληνας, μόνον νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν δύνανται».

Αἱ διχόνοιαὶ τῶν Ἑλλήνων. — Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1823 ἐφαίνετο ὅτι ἐθροιάμβευεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Ἄν ὑπῆρχε τότε ἰσχυρὰ Κυβέρνησις καὶ ὁμόνοια μετὰ τῶν Ἑλλήνων, αἱ καταστροφαὶ τῶν Τούρκων θὰ ἦσαν πολὺ μεγαλύτεραι καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο εὐκολωτέρα. Ἄλλ' ὅτε ἀπηλλάγησαν οἱ Ἑλληνας ἀπὸ τὰς φοβερὰς ἐκστρατείας τοῦ Ὁμέρ Βριώνη καὶ τοῦ Δράμαλη, δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν κίνδυνον, ἔχασαν τὸν καιρὸν των εἰς ἔριδας. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος οἱ προεστώτες, ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ στρατιωτικοὶ ἦσαν εἰς διάστασιν, ἡ ὁποία μάλιστα ἔφθασε καὶ ἕως ἐμφύλιον πόλεμον. Πολὺ δὲ λυπηρὰ ἀποτελέσματα ἐπῆλθον τότε ἀπὸ τὴν διαίρεσιν τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν θλιβεράν ἐκείνην περίοδον κατέπεσεν ἡ φήμη τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου. Ὁ ἦρως τῆς Γρα-

βιᾶς μετὰ τὸ κατόρθωμά του δὲν ἔδειχθη ἀντάξιός τῶν ἐλπίδων τοῦ ἔθνους, δὲν ὑπήκουσεν εἰς κανένα καὶ ἐφέρετο ὡς ἀντάρτης. Διὰ τοῦτο συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἐτελείωσεν ἀναξίως τὸν βίον του.

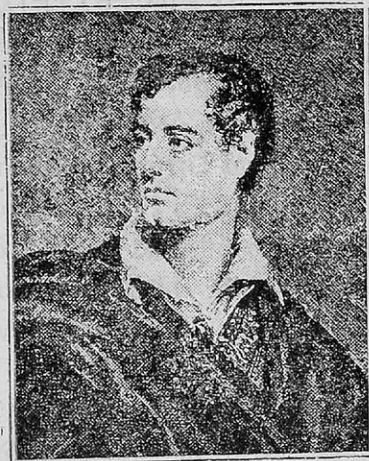
Ἐξ ἄλλου τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ἡ Κυβέρνησις διὰ τὸν ἀγῶνα ἦσαν πολὺ ὀλίγα. Ὁ τόπος ἦτο ἐντελῶς ἐξηντημένος, πολὺ ὀλίγοι λοιπὸν φόροι εἰσεπράττοντο, οἱ πλούσιοι δὲν εἶχον πλεόν νὰ συνεισφέρουν. Τὸ δὲ θλιβερότερον εἶναι ὅτι ἕνεκα τῆς διχονοίας ἐσπαταλῶντο ἀσκόπως καὶ τὰ ὀλίγα χρήματα, τὰ ὅποια διέθετεν ἡ Κυβέρνησις.

Οἱ Φιλέλληνες. — Ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ἀπογόνων τῆς ἐνδόξου ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μόλις δ' ἐξερχόγη ἡ Ἐπανάστασις, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, ἰδίως Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι, ἔτρεξαν μ' ἐνθουσιασμόν νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ αὐτοὶ μαζί με τοὺς Ἕλληνας. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἔλεγε τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Πέτρα καταστροφῆς: Ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἐπολέμησα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τώρα ἐν μόνον ποθῶ, ν' ἀποθάνω ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς γῆς ἢ νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἀναθάλλουσαν ἐν αὐτῇ».

Εἰς τὴν Εὐρώπην, ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἰδρύθησαν Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα. Αἱ ἠρωϊκαὶ θυσίαι τῶν Ἑλλήνων ἐνεθουσίασαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, χρήματα καὶ πολεμοφόδια ἤρχισαν νὰ στέλλονται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ξένων λαῶν ἠνάγκασεν εἰς τὸ τέλος καὶ τὰς Κυβερνήσεις αὐτῶν νὰ εὐνοήσουν τὸν Ἀγῶνα.

Ὁ Λόρδος Βύρων.— Ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλέλληνας τὴν μεγαλυτέραν φήμην ἀπέκτησεν ὁ μέγας Ἕλληνας ποιητῆς Βύρων. Ὁ Βύρων ἦτο ἐκτάκτως ὠραῖος, κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν καὶ τὸ ὄνομά του εἶχε γίνει περιλάλητον, διότι εἶχε γράψει ὑπέροχα ποιήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον δοξάσει τὸ ὄνομά του εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ἡ ἄφιξις τοῦ Βύρωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα διήγειρε τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἐδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν περιουσίαν του, τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός του καὶ τέλος καὶ τὴν ζωὴν του.

Λόρδος Βύρων

Ὁ Βύρων ἔτρεξεν εἰς τὸ ἥρωϊκὸν Μεσολόγγι μὲ μεγάλα σχέδια. Ἐδωκε χρήματα πολλὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, ἐφρόντισε νὰ δώσῃ δάνειον ἢ Ἀγγλία καὶ ἐπροσπάθησε νὰ καταρτίσῃ τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας. Ἀλλὰ τὸ νοσηρὸν κλίμα ἐπέδρασεν ὀλεθρίως εἰς τὴν υἰεῖαν του καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν (7 Ἀπριλίου 1824). Ἡ κηδεῖα του ἔγινε εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲ μεγάλας τιμὰς, καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἐβυθίσθη εἰς πένθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΒΡΑΗΜ

Τὸ ἀποτρόπαιον σχέδιον. — Αἱ ἀποτυχίαι τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ Σουλτᾶνος, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ταπεινωθῆ καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν ὑποτελεῖ εἰς αὐτὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆν. Ὁ Σουλτᾶνος ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν τὸ πασαλίκιον, δηλαδὴ τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου, μὲ τὸ ἀντάλλαγμα δὲ τοῦτο ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἀνέλαβε προθύμως νὰ δώσῃ βοήθειαν.

Τὸ σχέδιον τῶν δύο ἡγεμόνων ἦτο ὄχι μόνον νὰ σβήσουν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανástασιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσουν τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Σουλτᾶνος μὲ ἰδικὸν τοῦ στρατὸν θὰ καθυπέτασσε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὁ ἠνωμένος Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος θὰ κατέστρεφεν τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μὲ τὰ φοβερά Ἀσιατικὰ στίφη. Ὁ δὲ Μεχμέτ πασᾶς θὰ καθυπέτασσε τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειτα οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου θὰ μετεφέροντο εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ οἱ Ἄραβες θὰ ἐλάμβανον τὴν θέσιν των. Ἦτο ἀπαίσιον τὸ σχέδιον, ἀντάξιον τῆς Μουσουλμανικῆς βαρβαρότητος. Ὁ κίνδυνος λοιπὸν ἦτο τρομακτικὸς, ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἐταράχθη, ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε διὰ νὰ προλάβῃ τὴν συμφορὰν.

Οἱ Ἄραβες εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Πελοπόννησον τὴν ἀνοιξιν τοῦ

1825, τακτικός στρατός, τελείως διοργανωμένος, ἀπὸ 11 χιλιάδας Ἄρβας, ὅπως ἐλέγοντο τότε οἱ Αἰγύπτιοι. Κατόπιν ὁλοῦν νέοι στρατοὶ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον πρὸς ἐνίσχυσιν.

Ὁ Ἰβραήμ πασᾶς εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐπιμελῶς εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἦτο ἐπίμονος καὶ τολμηρός. Τίποτε δὲν τὸν ἔκαμνε νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του. Ὁ δὲ στρατός, τὸν ὁποῖον ὠδήγει, εἶχεν ὅλα τὰ ἐφόδια, λαμπρὸν ἰππικόν, ἰσχυρὸν πυροβολικόν, ἦτο ἐν γένει τέλειος στρατός, ἡ ἀποβίβασις λοιπὸν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦτο μεγάλη συμφορὰ καὶ ἡ εἶδησις ἔπεσεν ὡς κεραυνὸς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ φοβεροῦ κινδύνου ἡ Κυβέρνησις ἐψήφισε γενικὴν ἀμνηστειάν, διότι «ἡ σύμπνοια καὶ ἡ σύμπραξις ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἦτο τὸ μόνον ἀκαταμάχητον ὄπλον ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῆς πατρίδος».

Ἡ κατάληψις τοῦ Ναβαρίνου. — Τὸ σχέδιον τοῦ Ἰβραήμ ἦτο νὰ κατακτήσῃ πρῶτον τὴν Μεσσηνίαν, νὰ στερεωθῆ καλὰ εἰς αὐτὴν καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ κατακτήσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἰβραήμ ἀπεβιάσθη εἰς τὴν Μεθώνην, ἔπειτα ἐκυρίευσεν τὴν Κορώνην καὶ ἐπροχώρησε νὰ κυριεύσῃ τὸ Ναβαρίνον, ὅπως λέγεται κοινῶς ἡ Πύλος. Ἡ εἴσοδος τοῦ μεγάλου λιμένος κλείεται ἀπὸ μίαν μικρὰν νησίδα, ἡ ὁποία λέγεται Σφακτηρία. Ὀλίγα Ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ μερικοὶ γενναῖοι ἄνδρες ἔτρεξαν νὰ τὴν φυλάξουν. Ὁ Ἰβραήμ περιέκυκλωσε τὴν νῆσον μὲ τὸν στόλον του καὶ κατώρθωσε νὰ τὴν κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ἐφονεύθησαν ἢ ἔπεσαν αἰχμάλωτοι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὰ δὲ ὀλίγα Ἑλληνικὰ πλοῖα κατώρθωσαν νὰ δια-
φύγουν. Τελευταῖον ἔμεινε τὸ περίφημον πλοῖον Ἄρης,
τὸ ὁποῖον ὄρμησε νὰ ἐξέλθῃ, ἐπέρασε διὰ μέσου ὄλου
τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, ὑπέστη τὸν κανονιοβολισμὸν
αὐτοῦ καὶ κατώρθωσε τέλος νὰ σωθῇ. Ἡ ἀντίστασις

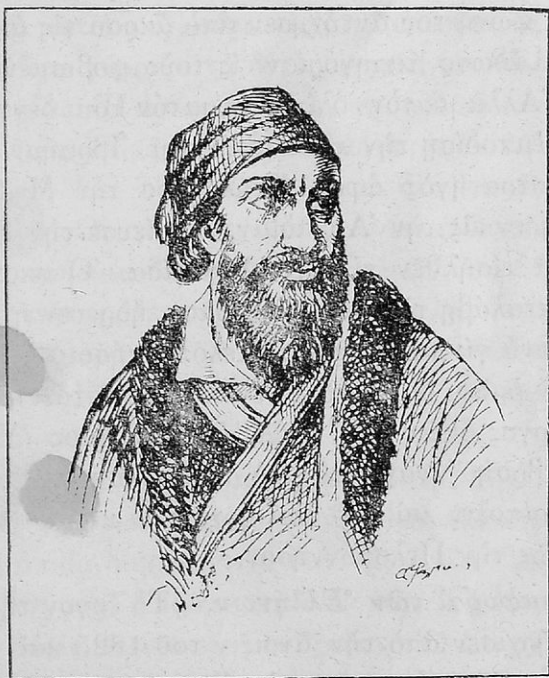

Ἰβραήμ

τοῦ φρουρίου ἦτο πλέον ἀδύνατος, διότι ὁ Αἰγυπτιακὸς
στόλος ἐπλησίασε καὶ ἐκανονιοβόλει αὐτό. Οἱ Ἕλληνες
ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ παραδώ-
σουν τὸ κάστρον τοῦ Ναβαρίνου.

Ἡ ἡρωϊκὴ μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. — Ὁ Ὑπουργὸς
τῶν Ἐσωτερικῶν Παπαφλέσας ἔτρεξεν ἀπὸ τὸ Ναύ-
πλιον εἰς τὴν Μεσσηνίαν διὰ νὰ σταματήσῃ τὸν Ἰβραήμ.

Ὁ Παπαφλέσας ἦτο ἀτρόμητος πελεμιστής. Μὲ 1000 ἄνδρας κατέλαβε τὴν θέσιν Μανιάκι πρὸς τὰ ΒΔ τῆς Πύλου. Ἄλλ' ὅταν τὰ πέριξ ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ τὰ Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, οἱ περισσότεροὶ ἄνδρες τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔμεινε μόνος μὲ 300 πολεμιστάς, ἐναντίον 6000 Αἰγυπτίων, τοὺς ὁποίους ὠδήγει ὁ Ἰβραήμ.

Παπαφλέσας

Τότε ἐγένετο εἰς τὸ Μανιάκι μία ἀπὸ τὰς ἡρωϊκωτέρας θυσίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐφόρμησαν μὲ τὰς λόγχας ἐφ' ὄπλου. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον παρὰ τὰ ξίφη. Ἐπάλαισαν ὡς λέοντες σῶμα μὲ σῶμα. Ὅλοι ἐφονεύθησαν, ἀφοῦ ἐφόνευσαν διπλασίους ἐχθρούς. Ὅτε ἔφεραν ἐμπρὸς εἰς τὸν Ἰβραήμ τὴν κεφαλὴν τοῦ Παπαφλέσα, τὴν ἐκύτταξε σι-

ωπηλῶς καὶ εἶπεν ἔπειτα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του·
 «ἀλήθεια! ἦτο γενναῖος ὁ ἀνὴρ»!

Μεγάλη ἀπελπισία κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον. Μόνος ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τοὺς κατοίκους καὶ νὰ συναθροίσῃ στρατόν. Ὁ «γέρος τοῦ Μωριά» ἔτρεξεν ἀκούραστος, ἢ δυνατὴ φωνὴ του ἀντήχησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χώρας καὶ ἔδωκε παρηγορίαν εἰς τοὺς φοβισμένους κατοίκους. Ἀλλὰ μὲ τὸν ὀλίγον στρατόν του δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Ἰβραήμ. Ὁ Αἰγύπτιος στρατηγὸς ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Μεσσηνίαν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκυρίευσεν τὴν Τρίπολιν καὶ ἔπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ καταλάβῃ τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἠδρευεν ἡ Κυβέρνησις διὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πελοποννήσου. Δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως, διότι εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἄργος ὅπου εἶχε τρέξει ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Ὁ Ἰβραήμ ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἤρρισε νὰ καταστρέφῃ συστηματικῶς τὴν Πελοπόννησον.

Αἱ συμφοραὶ τῶν Ἑλλήνων.—Τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς ἤρρισε ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1825 καὶ τὸ ἐξηκολούθησεν ἀδιακόπως ἕως τὸ τέλος τοῦ 1827.

Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τίποτε σπουδαῖον μὲ τοὺς ὀλίγους ἀτάκτους πολεμιστὰς του ἐμπρὸς εἰς πολυάριθμον στρατόν. Τὸ μόνον ποὺ κατώρθωσεν ἦτο νὰ παρακολουθῇ κατὰ πόδας τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τὸν βλέπῃ μὲ κάθε τρόπον.

Κατὰ τὰς μεγάλας ἐκείνας συμφορὰς τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀνεδείχθη ἄξιον θαυμασμοῦ διὰ τὴν καρτερίαν καὶ διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀναφέρει

εἰς πολλὰς ἐποχὰς φοβερὰς ἡμέρας; ὅπως τὴν συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου. Ἄλλ' αἱ δοκιμασίαι τῶν Ἑλλήνων διήρκεσαν τότε τρεῖς μόνον μῆνας. Τώρα ἡ φορικτὴ δοκιμασία διήρκει τρία ὀλοκλήρα ἔτη.

Ὅπου διήρχετο ὁ Ἰβραήμ, τὰ πάντα κατεστρέφοντο. Σφάζει τοὺς κατοίκους, σύρει εἰς αἰχμαλωσίαν τὰ γυναικόπαιδα, κόπτει σύρριζα τὰ δένδρα, καίει τὰ σπυρτὰ καὶ τὰς ζωοτροφίας. Ἡ ἀνάμνησις τῶν φορικτῶν καταστροφῶν ἔμεινεν ἕως σήμερον εἰς τὸν λαόν: «σὰν νὰ πέρασε ὁ Ἰβραήμης». Ἄλλ' οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ὑπετάχθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν. Οἱ γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα κρύπτονται εἰς σπήλαια ἀποκρήμων βουνῶν, ἐκεῖ μένουσιν ὀλοκλήρους μῆνας, πεινοῦν, κρυώνουσι ἀλλὰ δὲν παραδίδονται. Οἱ πολεμισταὶ φονεύονται, ἀλλὰ δὲν παραδίδουσι τὰ ὄπλα. Εἰς καμμίαν ἱστορίαν ἄλλου λαοῦ δὲν ἀναφέρονται τοιαῦται θυσίαι.

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.— Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἀρχίσει ἡ περίφημος πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἓν ἔτος (ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 ἕως τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1826). Τὸ Μεσολόγγι ἦτο μικρὰ πόλις, ἔκειτο εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἦτο κτισμένη εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς χαμηλῆς ξηρᾶς, ἡ ὁποία προχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἡρωϊσμοῦ καὶ θυσίας. Ἐδόξασε τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα περισσότερον ἀπὸ τόσα ἄλλα ἡρωϊκὰ ἔργα καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Νεὰ Ἑλλὰς εἶχε τέκνα ἀντάξια τῶν προγόνων.

Τὸ ἀσθενὲς τεῖχος τῆς ξηρᾶς ἐνισχύθη μὲ πύργους καὶ προτειχίσματα. Ἐπὶ τοῦ τείχους ἐτέθησαν 50 περίπου κανόνια. Τὸ ἰσχυρότερον μέρος ἦσαν οἱ προμαχῶνες

(οἱ τάπεις ὅπως ἐλέγοντο). Ἡ φρουρά ἠρίθμει 4000 ἄνδρας, πολλοὶ ἦσαν Σουλιῶται. Ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλε τὸν καλύτερον στρατηγόν του, τὸν Ρεσίτ πασᾶν, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Κιουταχῆς. Τοῦ εἶχεν εἶπει: «Τὸ Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴν σου». Ὁ Ρεσίτ ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 μὲ ἐκλεκτὸν στρατὸν 30.000 πεζοὺς καὶ ἵππεις Τούρκους καὶ Ἀλβανούς.

Ἡ πολιορκία τοῦ Κιουταχῆ. — Πολὸν χρόνον ὁ Κιουταχῆς ἐπολιορκεῖ τὸ Μεσολόγγιον. Πρὶν ἐπιχειρήσῃ γενικὴν ἔφοδον ἔστειλεν ἀπεσταλμένους ζητῶν νὰ παραδοθῇ ἢ φρουρά. Οἱ πολεμισταὶ καὶ ὁ λαὸς ἐβόησαν: «Πόλεμος!» Ἐδόθη τότε ἡ ἐξῆς ἀπάντησις: «Ἄν παραδώσωμεν τὸ κάστρον, ὄχι μόνον δὲν θὰ εὐρωμεν τόπον διὰ νὰ ζήσωμεν, ἀλλ' οὔτε διὰ τὸ ὄνομά μας θὰ ἐρωτήσῃ κανένας. Τόσον μισητοὶ θὰ εἴμεθα, τόσον ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα.»

Τότε ὁ Κιουταχῆς διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐφόρησαν ἄθροοι οἱ Τουρκαλβανοί. Πυροβολισμοὶ καὶ κλαγγαὶ ὄπλων, κραυγαὶ καὶ οἰμωγαὶ ἀνθρώπων συνετάρασσαν τὸ πᾶν. Ἡ πόλις καλύπτεται ἀπὸ καπνόν. Ὁ πασᾶς βλέπει τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐφορμοῦν μὲ γενναιότητα. Τοὺς βλέπει ν' ἀναβαίνουν τὸ τεῖχος, νὰ κρημνίζονται ἀπὸ τὰ χαρᾶκώματα καὶ νὰ τρέπωνται μὲ ἀταξίαν εἰς φυγὴν. Τρεῖς φορὰς ἐπετέθησαν οἱ ἐχθροὶ καὶ τρεῖς φορὰς ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τώρα ἐξορμοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ καταστρέφουν μέγα μέρος τοῦ Τουρκικοῦ, δὲν ἔμειναν εἰς τὸ πᾶσᾶν παρὰ 3.500 στρατιῶται. Μὲ τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἀπεμακρύνθη ὁ Κιουταχῆς πρὸς Βορρᾶν διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν τελείαν καταστροφὴν. Ἡ εἰ-

δησις τῆς νίκης ἐπέταξεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγέ-
μισε χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου

Ὁ Ἰβραῆμ εἰς τὸ Μεσολόγγι. — Οἱ Τοῦρκοι ἀνη-
σύχησαν πολὺ ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ. Τότε

ὁ Σουλτᾶνος παρεκάλεσε τὸν Ἰβραήμ νὰ περάσῃ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ νὰ συνενώσῃ τοὺς ἀγῶνας τοῦ μαζὶ μὲ τὸν Κιουταχῆν.

Ὁ Ἰβραήμ ἐνεφανίσθη μὲ στόλον καὶ στρατὸν εἰς τὸ Μεσολόγγι (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825). Ἐνῶ οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου ἦσαν ἡσυχοί, αἰφνιδίως παρελαύνουν πομπωδῶς ἐνώπιόν των οἱ Ἄραβες μὲ παράταξιν καὶ μὲ κρότον ὀργάνων. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ μουσική, ἔπειτα τὸ πυροβολικόν, τὸ πεζικόν καὶ τὸ ἵππικόν. Οἱ πολιορκούμενοι ἔβλεπον μὲ ἀπάθειαν νὰ παρελαύνουν οἱ Στραβαραπάδες, ὅπως ὠνόμασαν τοὺς Ἄραβας.

Μόλις ὁ Ἰβραήμ ἔφθασεν, ἐπέπληξε τὸν Κιουταχῆν: «Πῶς δὲν ἠμπόρεσες, τοῦ εἶπεν, ὀκτὼ μῆνας νὰ κυριεύσῃς αὐτὸν τὸν φράκτην;» Ὁ Ἰβραήμ ἦτο ὑπερήφανος ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας του εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὠμίλει μὲ περιφρόνησιν. Ἀνέλαβε λοιπὸν μόνος νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκεῖνον εἰς 15 ἡμέρας. Πρὶν ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν, ἔστειλε νὰ προτείνῃ συμβιβασμὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ὅλοι, στρατὸς καὶ λαὸς μὲ ἓν στόμα ἐφώνησαν πάλιν «Πόλεμος».

Καὶ μὲ τὸν στρατὸν καὶ μὲ τὰ πλοῖα του ἀπέκλεισεν ὁ Ἰβραήμ τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ πολιορκούμενοι ἀπὸ τροφᾶς μόνον εἶχον ἀνάγκην. Ὁ Μιαούλης διεσκόρπισε δύο φορὰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ ἔφερε τροφᾶς εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ὁ Ἰβραήμ σχεδὸν δύο μῆνας ἦτο ἐκεῖ καὶ δὲν εἶχε κατορθώσει ἀκόμη τίποτε. Ἐπὶ τέλος ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον. Μετὰ λυσσώδη μάχην οἱ Ἄραβες ἀποκρούονται, οἱ Ἕλληνες τοὺς καταδιώκουν εἰς τὰ ὄχυρά των καὶ κυριεύουν πολλὰ ὄπλα καὶ αἰχμαλώτους. Ὁ Ἰβραήμ ἔξεμάνη, ὁ Κιουταχῆς ἔβλεπε ἀπὸ μακρὰν μὴ καταστῆναι τὸν πόλιν οἱ δύο

πασάδες ήναγκάσθησαν νά συνενώσουν τούς στρατούς των.

Οί πασάδες άπηλπίσθησαν, ότι θα έκυρίευον τó Μεσολόγγιον με έφόδους. Έξηκολούθουν νά τó κατακεραυνώνουν με τó πυροβολικόν των, και άπεφάσισαν νά μεταχειρισθούν φοβερώτερον όπλον, την πείναν. Έπεχείρησαν πρώτον νά κυριεύσουν τά μικρά νησίδια, τά όποια είναι εις την λιμνοθάλασσαν έμπρός άπό τó Μεσολόγγι. Έρριψαν εις τά νερά πολλά πλοιάρια και κατώρθωσαν νά κυριεύσουν όλα τά νησίδια. Υπέστησαν όμως μεγάλας άπωλείας. Ηρωϊκοτάτη ήτο ιδίως ή άμυνα εις την Κλείσοβαν, την όποιαν έφύλαττον 130 άνδρες υπό τόν Κίτσον Τζαβέλλαν. Και ό Κιουταχής και ό Ίβραήμ ειχον έπιτεθῆ και οι δύο όμως έτράπησαν εις άισχράν φυγήν. Η λιμνοθάλασσα έγέμισε με 1.500 πτώματα τών έχθρών.

Η φρουρά του Μεσολογγίου άπῆντα πάντοτε υπερηφάνως εις τόν Ίβραήμ, ό όποιος έπρότεινε συμβιβασμόν: «Δέν σᾶς δίνομεν τά αίματωμένα μας ᾄματα». Ό μέγας όμως έχθρός ήτο ή πείνα. Έως τότε κατώρθωνεν ό Έλληνικός στόλος νά φέρη πότε πότε τροφάς εις τó Μεσολόγγι, έπειτα όμως οι πολιορκούμενοι ματαίως έπερίμενον νά τόν ιδουν. Διότι ό Τουρκοαιγυπτιακός στόλος έφύλασεν άγρύπνως την θάλασσαν, και ό Έλληνικός στόλος δέν ειχε πλέον χρήματα δια νά έτοιμασθῆ, όπως ήτο άνάγκη.

Η πείνα λοιπόν έφερε τρομακτικήν δυστυχίαν. Οι άνθρωποι έτρέφοντο με γάτους και με ποντικούς. Ειχον γίνει ως σκελετοί. Ησαν όμοιοι με φαντάσματα, σκεπασμένοι με αίματωμένα ράκη έτριγύριζαν εις τó μέσον τών πτωμάτων, τά όποια δέν ειχον την δύναμιν νά

θάψουν. Μὲ τὴν πείναν ἤλθε ἡ ἀρρώστια. Οἱ περισσό-
τεροι ἀπέθνησκον ὄχι ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπὸ τὰς
νόσους καὶ τὴν πείναν.

Εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν εὐρίσκοντο οἱ πο-
λιορχούμενοι. Καὶ ὅμως εἰς κανένα, οὔτε ἄνδρα οὔτε
γυναῖκα, δὲν εἶχεν ἔλθει ἡ ἰδέα νὰ παραδοθοῦν. Καὶ
δὲν παρεδόθησαν. Ἀπεφάσισαν ν' ἀνοίξουν δίοδον διὰ
μέσου τῶν πολιορκητῶν καὶ νὰ σωθοῦν ὅσοι τὸ κατώρ-
θωναν.

Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου. — Τὴν νύκτα τῆς
10^{ης} πρὸς τὴν 11^{ην} Ἀπριλίου τοῦ 1826 ὅσοι πολε-
μισταὶ εἶχον μείνει, 3.000 μόνον, ὄρμησαν ἐναντίον τῶν
ἐχθρῶν. Τὴν παραμονὴν εἶχον κάμει λειτουργίαν, καὶ
εἶχον πάρεϊ τὴν θείαν μετάληψιν. Ὅμοίως τὴν παραμο-
νὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν
Τούρκων ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ λαὸς του εἶχον κοινωνή-
σει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Οἱ πολιορχούμενοι ἔκαμαν τὴν ἔξοδον μὲ πολλὰς ἐλ-
πίδας, διότι εἶχον εἰδοποιήσει καὶ τοὺς ἔξω ὀπλαρχηγούς
νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν ἀλλ' ὁ Ἰβραήμ ἐπερίμενε ἐτοι-
μος μὲ τὸν στρατὸν του. Οὔτε τὰ γιαταγάνια τῶν Τουρ-
καλβανῶν, οὔτε αἱ ξιφολόγχοι τῶν Ἀράβων δὲν ἀνεχαί-
τισαν τοὺς ἥρωας. Ἐμπρὸς ἦσαν οἱ πολεμισμαί, εἰς τὸ
μέσον οἱ γέροντες καὶ αἱ γυναῖκες, κατόπιν ἠκολούθουν
ἄλλοι πολεμισταί. Αἱ νεαραὶ γυναῖκες ἐφόρεσαν ἐνδύ-
ματα ἀνδρῶν καὶ ὠπλίσθησαν καὶ αὐταὶ μὲ τουφέκια.

Οἱ Ἕλληνες ὄρμησαν ἐμπρὸς μὲ τόσῃν μεγάλῃν ὄρ-
μῃν, ὥστε εἰς μίαν στιγμὴν ἐπήδησαν ὅλα τὰ ὀχυρώματα
καὶ συμπαρέσυραν τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ἔξω, ἐνῶ ἐσάρω-
ναν τοὺς ἐχθρούς, αἴφνης ἔπεσαν εἰς τὴν ἐνέδραν. Στίφη
Ἀλβανῶν ἐπὶ τῶν ὀπίσθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπέβησαν καὶ ἐπέ-
σαν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας. Τὸ ὄπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπέβησαν καὶ ἐπέ-
σαν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας.

ἄοπλον πλῆθος τρέχει ὀπίσω πρὸς τὸ Μεσολόγγι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά καταπατοῦνται, σφάζονται. Οἱ Σουλιῶται πάλιν ἐνώνονται καὶ προχωροῦν, νομίζοντες ὅτι τοὺς περιμένουν οἱ ἀπ' ἔξω ὀπλαρχηγοί. Ἄλλ' ἡ βοήθεια δὲν εἶχεν ἔλθει, διότι ὁ σπουδαιότερος ὀπλαρχηγός, ὁ Καραϊσκάκης, ἦτο ἀσθενής. Πίπτουν καὶ πάλιν εἰς τὰς, τάξεις τῶν ἐχθρῶν, διαπερῶσιν αὐτὰς, ὅπως δύνανται καὶ τρέπονται εἰς τὰ βουνά. Μόλις 130 ἀπὸ τὴν ἔνδοξον φρουρὰν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ὅπου τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι μὲ δάκρυα. Τὰ γυναικόπαιδα εἶχον ὄλα καταστραφῆ.

Περισσότερον τραγικὰ ἦσαν ὅσα συνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. Ὅσοι ἔμειναν, ὅλοι σχεδὸν ἀπωλέσθησαν, ἀλλὰ μὲ θαυμαστὰς θυσίας. Ὅταν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου εἶδον τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἀραβας, νὰ εἰσορμοῦν εἰς τὴν πόλιν, συνηθροίσθησαν εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον συσσωρεῦσει πυρίτιδα. Εἰς τὰς ὁδοὺς, εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τὰς ἐκκλησίας, φοβεροὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο, ἀκόμη καὶ τῶν γυναικῶν ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Ὅσαι δὲν ἠδύναντο νὰ εὗρουν τὸν θάνατον μαχόμεναι, ἐρρίπτοντο μὲ τὰ βρέφη των, ἄλλαι εἰς τὰς φλόγας, ἄλλαι ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν. Ὅσοι δὲ εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας ἀντινύσσοντο εἰς τὸν ἀέρα. Φοβεραὶ ἐκπυρσοκροτήσεις διεδέχοντο ἢ μία τὴν ἄλλην. Ὅλα κρημνίζονται καὶ οἱ Μεσολογγῖται θάπτονται ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πατρίδος των ψάλλοντες πατριωτικὰ ἄσματα καὶ νεκρωσίμους ὕμνους καὶ ἀναφωνοῦντες τὸ «Μνήσθητί μου Κύριε». Εἰς ὀλίγον χρόνον τὸ ἠρωϊκὸν Μεσολόγγι δὲν ἦτο παρὰ εἰς σωρὸς ἐρειπίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξήρχοντο φλόγες καὶ καπνοί.

Ἕλληνες ἐχάθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἔξο-

δον περίπου 10 χιλιάδες, ἐχθροὶ 30 χιλιάδες. Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει ἄλλην καταστροφὴν τόσον τραγικὴν, ἀλλὰ καὶ τόσον ἔνδοξον. Ὁ κόσμος συνεκινήθη καὶ ἐθαύμασεν. Οἱ φιλελληνικοὶ σύλλογοι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἔκαμαν μεγάλας ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔστειλαν τροφάς, πολεμοφόδια, χρήματα, ὁ ἐνθουσιασμός δὲ οὗτος τῶν λαῶν ἠνάγκασε καὶ τὰς Εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις νὰ γίνουν εὐμενέστεραι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Μεσολόγγι ἔπεσεν, ἀλλ' ἡ ἀθάνατος πτώσις αὐτοῦ ἐστήριξε τὴν Ἐπανάστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ο ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ. — ΤΟ ΝΑΒΑΡΙΝΟΝ

Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. — Ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι ὁ Ἰβραήμ πασᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ ν' ἀποτελειώσῃ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

Ὁ δὲ Κιουταχῆς μὲ 10.000 πεζοὺς καὶ ἵππεις καὶ μὲ ἰσχυρὸν πυροβολικόν, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Κατέκτησε τὰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ κατέβη εἰς τὴν Ἀττικὴν. Μὲ ὀλίγον κόπον ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας, καὶ ἔπειτα ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον κλεισθῆ 400 πολεμισταί. Πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἐστράφη τὴν ὥραν καὶ ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων. Ὅπως πρὶν τὸ Μεσολόγγι, τὴν ὥραν ἐκεῖνος βράχος ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλὰς βίβλος ἀπὸ τοῦ Ἰβραήμ πασᾶς ἐστράτευσε πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ με-

γαλύτερον μέρος αὐτῆς ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Οἱ κάτοικοι ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν εἰς τὰ παράλια. Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ δὲ ἀνηλεὲς

Γεώργιος Καραϊσκάκης

ἐχθρὸς ἐξηκολούθει τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου.

Εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνην κατάστασιν ἡ Κυβέρνησις διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν ὀπλαρχηγὸν Γεώργιον Καραϊσκάκη. Ὁ ὀπλαρχηγὸς οὗτος δὲν εἶχεν ἔως τὴν ἀκουσθῆ. Ἦτο ἰσχνὸς καὶ ἀσθενικὸς, ἀλλὰ γενναῖος. Ὁ ἄτακτος ὅμως βίος καὶ ὁ θυμῶδες χαρακτῆρ

του τὸν εἶχον ἐμποδίσαι ἕως τότε νὰ προοδεύσῃ. Μόλις ὁ Καραϊσκάκης ἐπῆρε τὸν διορισμὸν του, ἔγινεν ὅπως διόλου ἄλλος ἄνθρωπος. Ἄν καὶ ἦτο ἀπαίδευτος, ὅπως ἐν γένει οἱ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔδειξεν ὅμως ἔκτακτον στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἦτο σχεδὸν πάντοτε ἀσθενής, συχνὰ τὸν κατέτρογεν ὁ πυρετός. Ἄλλ' ἡ ψυχὴ του ἦτο ἰσχυρά, ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἔδιδε δύναμιν, ἠγείρετο ἀπὸ τὴν κλίνην καὶ ἔτρεχεν ἀτρόμητος εἰς τὴν μάχην. Εἰς ὅλην τὴν Ἀρβανιτιαν ἔμεινεν ὡς παροιμία ἢ φράσις: «Μωρέ, τί τρέχεις σὰν νὰ σὲ κυνηγᾷ ὁ Καραϊσκάκης!».

Ὁ Καραϊσκάκης ἤρρισε νὰ συγκροτῇ τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ὁ σκοπὸς του ἦτο ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν ἐπολιοῦρει ὁ Κιουταχῆς μὲ πολυάριθμον στρατόν. Ὁ Κιουταχῆς εἰς τὸ μεταξὺ εἶχε λάβει καὶ ἄλλας ἐνισχύσεις, ἐνόησε λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τακτικὴν μάχην. Διὰ τοῦτο ἔβαλεν εἰς ἐφαρμογὴν ἐν ἄλλο σπουδαῖον σχέδιον, νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς Βορρᾶν διὰ νὰ καταλάβῃ ὅλους τοὺς δρόμους πρὸς φέρον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τοιοῦτοτρόπος ὁ Κιουταχῆς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ λαμβάνῃ τροφὰς ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, θὰ ἦτο ἀποκλεισμένος εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ θὰ ἠναγκάζετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα.

Ἡ νικηφόρος ἐκστρατεία.— Ὁ Καραϊσκάκης μὲ μικράν, ἀλλ' ἐκλεκτὴν δύναμιν διηυθύνθη εἰς τὸν Παρνασσὸν διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους. Ἐκεῖ κατώρθωσε ν' ἀποκλείσῃ 2.500 Ἀλβανοὺς εἰς τὸ χωρίον Ἀράχωβα ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Τόσον δὲ στενωπὸς ὁ Καραϊσκάκης ἀπέκλεισεν αὐτούς, ὥστε τοὺς ἠνάγκασε νὰ ζητήσουν τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς φυγῆς.

Ἦτο μὴν Νοέμβριος (τοῦ 1826), ἡ νύξ ἦτο σκοτεινή, καὶ σωροὶ χιόνος ἔστρωνον τὴν γῆν, ὁ βορρᾶς ἐφύσα ἄγριος κατερχόμενος ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τουρκαλβανοὶ ὄρμησαν νὰ φύγουν, ἀλλ' οἱ φεύγοντες ἐνέπιπτον εἰς τοὺς καταδιώκοντας Ἕλληνας καὶ οἱ ἐχθροὶ ὑπέστησαν ἀληθινὴν πανωλεθρίαν. Ὅλοι, ὅσοι ἐσώζοντο ἀπὸ τὸ ξίφος τῶν Ἑλλήνων, εὗρισκον τὸν θάνατον ἀπὸ τὸ ψῦχος ἢ ἐπιπτον εἰς κρημνοὺς καὶ βάραιθρα. Ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς πολλοὶ ὀλίγοι ἐσώθησαν, Ἕλληνες μόνον τέσσαρες ἐφονεύθησαν.

Ὁ Κιουταχῆς, μανθάνων τὰ τρόπαια τοῦ Καραϊσκάκη, ἔστειλε πολλοὺς στρατοὺς ἐναντίον του. Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος στρατηγὸς ἐκέρδισε καὶ ἄλλας τρεῖς νίκας πλησίον τοῦ Διστόμου. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη διήρκεσε περίπου τέσσαρας μῆνας. Ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα, ὀλόκληρος ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἦτο ὑπόδουλος εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐγύρισεν, ὀλόκληρος ἦτο ἔλευθερα.

Καθ' ὃν χρόνον ἐθριάμβευεν ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀκροπόλεως εὐρίσκοντο εἰς πολὺ στενόχωρον θέσιν. Διότι ἤρχισαν νὰ υποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθει ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ὑπῆρχε καὶ ἓν σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ. Τὸ εἶχε καταρτίσει εἰς ἐνθουσιώδης Γάλλος Φιλέλλην, ὁ στρατηγὸς Φαβιέρος. Μὲ ἀξιωμαστον τόλμην κατώρθωσεν ὁ Φαβιέρος νὰ διασπάσῃ τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ φέρῃ πολεμοφόδια εἰς τοὺς πολιορκουμένους.

Αἱ νίκαι τοῦ Καραϊσκάκη καὶ αἱ μεγάλαι βοήθειαι εἰς χρήματα καὶ πολεμοφόδια, τὰ ὁποῖα ἦλθον εἰς τὴν

Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν, ἀνεκούφισαν τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827. Τότε ἔφθασαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην δύο νέα πλοῖα, ἡ λαμπρὰ φρεγάτα «Ἑλλάς» καὶ τὸ πρῶτον ἀτμοκίνητον, τὸ ὁποῖον ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ «Καρτερία». Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤρχισαν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις νὰ συζητοῦν πῶς θὰ ἠδύναντο νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἕλληνες εὖρον τότε κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμουν νέαν Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Συνήλθε δὲ αὕτη εἰς τὴν Τροιζῆνα καὶ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συγκεντρώσῃ ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας ἑνὸς ἱκανοῦ ἀνδρός. Ἐξέλεξεν ὡς Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τὸν ὠνόμασε, τὸν Ὑπουργὸν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἰωάννην Καποδίστριαν. Ἐπίσης διώρισεν δύο Ἀγγλοὺς φιλέλληνας ἀρχηγοὺς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων, τὸν Τζῶρτζ ἀρχιστράτηγον τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων, καὶ τὸν λόρδον Κόχραν στόλαρχον, δηλαδὴ ἀρχιναύαρχον. Οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ἀρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Μιαούλης, ἐδήλωσαν ὅτι χάριν τῆς πατριδος εὐχαρίστως ὑπηρετοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ξένων.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου.— Ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν του εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἔσπευσαν μὲ προθυμίαν οἱ πολεμισταὶ πλησίον του, καὶ οὕτως ἐσηματίσθη Ἑλληνικὸν στράτευμα εἰς τὴν Ἀπτικὴν ἀπὸ 10.000 ἀνδρας. Τὸ κεντρικὸν στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἦτο εἰς τὸ Κερασίμι ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε σχέδιον νὰ προχωρῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ μικρὰς μάχας καὶ νὰ περικυκλώσῃ τὸν ἐχθρὸν, διότι οἱ ἄτακτοι στρατιῶται ἤσαν πολὺ καίτοι εἰς

τοὺς τοιοῦτους πολέμους. Ἐάν ἐξετελεῖτο τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη, βεβαίως θὰ ἠλευθερώνετο ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὅλη ἡ στερεὰ Ἑλλάς. Ἄλλ' οἱ δύο ξένοι στρατηγοὶ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτζ, ἤθελον νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ Καραϊσκάκης ὑπέφερε μεγάλας στενοχωρίας, διότι ἐφοβεῖτο μήπως συμβῆ καμμία καταστροφή ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ξένων στρατηγῶν. Διὰ νὰ μὴ φέρῃ ὅμως διχονοίας εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, ὑπεχώρησε καὶ ἐδέχθη νὰ γίνῃ γενικὴ ἐπίθεσις, ἐλάμβανεν ὅμως ὅλα τὰ κατάλληλα μέτρα, ὥστε ἡ γενικὴ ἐπίθεσις νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα ἀποτελέσματα.

Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ἠτοιμάζετο ὁ Καραϊσκάκης διὰ τὴν ἔφοδον ἔγινε μία μικρὰ συμπλοκὴ μετὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Καραϊσκάκης ἦτο ἀσθενὴς μετὰ πυρετόν, ἐγείρεται ἀμέσως ἀπὸ τὴν κλίνην, τρέχει, προλαμβάνει τὴν μάχην. Ἄλλ' εἶχε τραυματισθῆ, καὶ ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν σκηνὴν του μετ' ὀλίγας ὥρας ὁ λαμπρὸς ἦρως καὶ στρατηγὸς ἀπέθανεν. Ἡ κηδεῖα του ἔγινεν εἰς τὴν Σαλαμίνα μετὰ μεγάλας τιμὰς καὶ θρήνους.

Ποτὲ θάνατος ἀνδρὸς δὲν ἔδειξε τὴν ἡξίαν οὗτος. Ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ ἔγινεν, ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἦτο ἐκεῖ νὰ τὴν διευθύνῃ, ὅπως ἔπρεπεν. Τὴν νύκτα τῆς 23^{ης} Ἀπριλίου ἐβάδισαν 3.000 ἄνδρες ἀπὸ τὸ Φάληρον ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἦσαν οἱ ἐκλεκτότεροι μαχηταὶ τῆς Ἑλλάδος, Σουλιῶται καὶ Κρηῖτες, Πελοποννήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι, ἐπίσης οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ Φιλέλληνες. Ἄλλ' ἡ πορεία πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἔγινε χωρὶς σχέδιον καὶ πολὺ ἀτάκτως. Τὸ πρῶτ' ἄνδρον ἐν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ

ἦτο πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως, ἐνῶ οἱ περισσότεροι εὐ-
ρίσκοντο ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

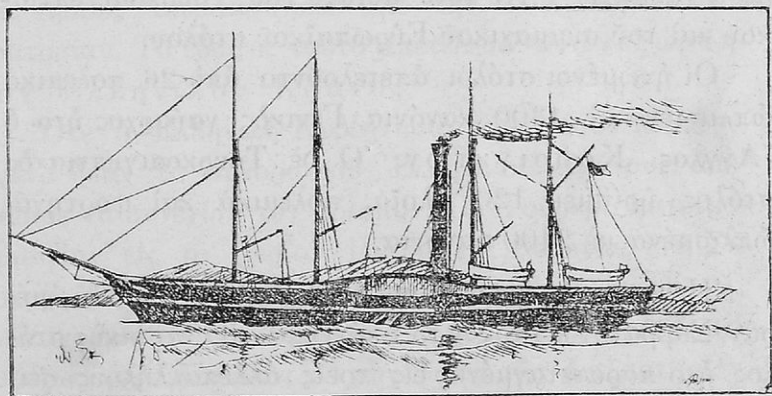
Ὁ Κιουταῆς, ὅταν εἶδε τόσον ὀλίγους πολεμιστάς,
δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι θὰ εἶχον τὴν τόλμην νὰ
ἐπιτεθοῦν καὶ ἔδωκεν ἀμέσως τὸ σημεῖον τῆς μάχης.
Ἦρχισε τὸ Τουρκικὸν πυροβολικὸν νὰ ρίπτῃ συνεχῶς
ὀβίδας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἔπειτα ἐπετέθη τὸ πεζι-
κὸν καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια τὸ ἰπικόν.

Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν γενναίως δύο ἐφόδους,
ἀλλ' ἢ ἐπίθεσις τοῦ ἰπικοῦ διέσπασε τὰς τάξεις αὐτῶν.
Τὸ Τουρκικὸν ἰπικὸν ἐποδοπάτησε τοὺς Ἕλληνας, οἱ
ὅποιοι ἔφευγον ἀτάκτως. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπωλέ-
σθησαν εἰς τὸ Φάληρον περὶ τοὺς 1500 Ἕλληνες πολε-
μισταί. Ἡ καταστροφὴ αὕτη εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Φα-
λήρου ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ἥτις τοῦ Ἀγῶνος. Ὁ Ἑλληνι-
κὸς στρατὸς δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ συγκρατηθῇ καὶ
τὸ στρατόπεδον, τὸ ὅποιον μὲ τόσον κόπον εἶχε δη-
μιουργηθῇ, διελύθη ἀμέσως. Οἱ πολιορκούμενοι εἰς τὴν
Ἀκρόπολιν ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ με-
τεφέρθησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Μὲ ἐκστρατείαν τεσσά-
ρων μόνων μηνῶν ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἀπελευθερώσει
τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Τὸ μέγα ἔργον του κατεστράφη
εἰς ὀλίγας ὥρας κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου, καὶ ἡ
Ἐπανάστασις ἔσβηνεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Οἱ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες. — Κατὰ τὰ τελευταῖα
ἔτη (1825, 1826 καὶ 1827) δὲν ἔγιναν μεγάλα ναυτικά
κατορθώματα, ὅπως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπανάστα-
σεως. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ δὲν κατώρθωσαν σπουδαῖα
πράγματα δι' ἔλλειψιν χρημάτων. Ἐκαμαν ὁμως διαφό-
ρους ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ πλοῖα ἐχθρικὰ ἔκαυσαν
μὲ πυροπολικά καὶ εἰς ναυμαχίας ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους.

Ἀργότερα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐνισχύθη, ὡς εἶπομεν, καὶ μὲ τὰ δύο μεγάλα πλοῖα, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Καρτερίαν. Ἄλλ' ὁ Ἄγγλος ναύαρχος δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τίποτε παρόμοιον μὲ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῶν μικρῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, διότι ταῦτα ὠδηγοῦντο ἀπὸ ἓνα Μιαούλην καὶ ἀπὸ ἓνα Κανάρην.

Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων. Μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1825 νὰ γίνωνται διαπραγματεύσεις σχετικῶς μὲ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἐπὶ τέλος (τὰ μέσα τοῦ 1827) ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν

Τὸ ἀτμοκίνητον «Καρτερία»

δυνάμεων εἰς τὸ Λόνδρινον συνθήκη, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκετο εἰς δεινὴν θέσιν. Δὲν ἔμενεν ἐλευθέρη, ἐκτὸς τῆς Ὑδρας τῶν Σπεισῶν καὶ τῆς Μάνης, παρὰ μόνον ἡ Ἀνατολικὴ γωνία τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καὶ ἡ πρωτεύουσα τὸ Ναύπλιον. Ὁ δὲ Ἰβραήμ εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μεγάλας βοηθείας. Εἰς τὴν Πύλον ἔσθλασεν

ἰσχυρὸς Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ 90 πλοῖα με μεγάλη κανόνια, με παντὸς εἶδους πολεμοφόδια καὶ με νέον τακτικὸν στρατόν.

Αἱ δυνάμεις ἀνεκοίνωσαν εἰς τοὺς ἐμπολέμους τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου καὶ τοὺς ἐκάλεσαν νὰ καταθέσουν τὰ ὄπλα. Οἱ Ἕλληνες ἀπεδέχθησαν τὴν ἀνακωχὴν, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος τὴν ἀπέκρουσεν ἀγερώχως, ὁ δὲ Ἰβραήμ ἐξηκολούθησε τὰς καταστροφάς. Διὰ τοῦτο οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Ναβαρίνον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν θέλησιν τῶν δυνάμεων διὰ τῆς βίας. Φοβερὰ ναυμαχία ἔγινε τότε μεταξὺ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ καὶ τοῦ συμμαχικοῦ Εὐρωπαϊκοῦ στόλου.

Οἱ ἠνωμένοι στόλοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ 26 πολεμικὰ ὄπλισμένα με 1300 κανόνια. Γενικὸς ναύαρχος ἦτο ὁ Ἄγγλος Κοδριγκτών. Ὁ δὲ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἠρίθμει 120 πλοῖα, πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ, ὄπλισμένα με 2400 κανόνια.

Ἡ ναυμαχία ἤρχισε τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1827, ἡμέραν Σάββατον εἰς τὰς 3 τὸ ἀπόγευμα. Ὁ ἐχθρικός στόλος ἦτο παρατεταγμένος εἰς τρεῖς ἀλλεπαλλήλους σειράς. Οἱ Σύμμαχοι ἐπροχώρησαν εἰς μίαν γραμμὴν. Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ναῦται ἠγωνίσθησαν γενναϊότατα. Τέσσαρας ὥρας ἐξηκολούθησεν ἡ φοβερὰ μάχη, εἰς τὰς 7 τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν λαμπρὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον ὀλίγα πλοῖα.

Ἡ Γαλλία ἔστειλε κατόπιν στρατόν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰβραήμ, ἤρχισαν δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι νὰ συναθροίζουσιν πολεμιστάς. Τότε ὁ Ἰβραήμ ἐνόησεν ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἦτο χαμένη δι' αὐτὸν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν με τὰ

ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1828).

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ὁ Ρωσικὸς στρατὸς διέβη τὸν Δούναβιν καὶ κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπεγράφη ἡ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία ἠναγκάζετο ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος (8 Αὐγούστου 1829). Ὅλον τὸ ἔδαφος πρὸς Νότον μιᾶς γραμμῆς ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἕως τὸν κόλπον τοῦ Βόλου μὲ τὰς Κυκλάδας νήσους ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀπετέλεσε τὸ ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν Κράτος.

Ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶδε πόσον περιορισμένα ἦσαν τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀπεφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον. Οἱ Τοῦρκοι κατετρόπωθησαν εἰς τὸ χωρίον Πέτρα τῆς Βοιωτίας (12 Σεπτεμβρίου 1829). Μὲ τὴν μάχην τῆς Πέτρας, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἐτελείωσεν ἐνδόξως ὁ Ἑλληνικὸς Ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι πρῶτος ἤρχισε τὴν Ἐπανάστασιν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ δὲ ἀδελφός του Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔδωκε τέλος εἰς τὸν ἱερόν Ἀγῶνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ
19ον ΑΙΩΝΑ

Ὁ πρῶτος Κυβερνήτης. — Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἀρχίσει μὲ μεγάλας ἐλπίδας. Ἐτελείωσε μὲ μικρὰ ἀποτελέσματα. Διὰ τὰ ἐπιτύχουν ὅμως καὶ αὐτὰ οἱ πατέρες μας τοῦ 1821 ὑπέστησαν συμφορὰς καὶ θυσίας, τὰς ὁποίας αἰωνίως θὰ θαυμάζη ἡ ἀνθρωπότης.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκλεχθῆ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Τσάρου. Ἡ Κυβέρνησις εἶχε μεταφερθῆ ἀπὸ τὸ Νάυπλιον εἰς τὴν Αἴγινα, ὅπου ἔγινε μ' ἐνθουσιασμόν ἀπὸ τὸν λαὸν ἡ ὑποδοχὴ τοῦ πρώτου Κυβερνήτου. Διὰ τὴν φορὰν τὰ Ἀγγλικὰ καὶ Γαλλικὰ πολεμικά, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν Αἴγινα, ὑψωσαν τὴν κυανόλευκον Ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ ἐχαιρέτισαν αὐτὴν μὲ κανονιοβολισμοὺς (12 Ἰανουαρίου 1828).

Ἡ χώρα, ἡ ὁποία ἠλευθερώθη καὶ τὴν ὁποίαν ἤρχετο νὰ κυβερνήσῃ ὁ Καποδίστριας, ἦτο σχεδὸν ὀλόκληρος κατεστραμμένη. Σκληρὰ δουλεία, ἡ ὁποία εἶχε διαρκέσει ἐπὶ αἰῶνας, ἔπειτα ὁ σκληρὸς ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τὴν εἶχον ἐρημώσει. Φυσικὰ οὔτε ἐκπαιδεύσεις ὑπῆρχεν, οὔτε νόμοι ἐλειτούργουν, τὸ χειρότερον δὲ ἦτο, ὅτι ὁ λαὸς δὲν εἶχε συνηθίσει εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν.

Ἡ ἀφίσηρ ἡγεσία τοῦ ἰσχυροῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
Κυβερνήτου ἦτο νὰ εἴσῃ

χρήματα. Ὁ ἴδιος ἔδωκεν ὅλην τὴν περιουσίαν του, κατάρθωσε δὲ καὶ ἔλαβε δάνειον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις. Τότε διὰ πρώτην φοράν ἡ Ἑλλάς ἔκοψε νομίσματα. Ὠνομάσθησαν δὲ ταῦτα Φοῖνικες, διότι ἔφερον ὡς σύμβολον τὸ πτηνόν, τὸ ὁποῖον λέγεται φοῖνιξ καὶ τὸ ὁποῖον νομίζουν, ὅτι ἀναγεννᾶται ἐκ τῶν φλογῶν, ὅπως καὶ τὸ ἔλευθερωθὲν Ἑλληνικὸν κράτος.

Μὲ ἀφοσίωσιν καὶ μὲ ἀκούραστον δραστηριότητα εἰργάσθη ὁ Καποδίστριας, διὰ τὴν διοίκησιν, τὸν στρατόν, τὴν γεωργίαν. Μέγαν δὲ ἰδίως ζῆλον κατέβαλεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ σχολεῖα καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν, διότι ἐπίστευεν, ὅτι κυρίως μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν θὰ ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ ἡ Ἑλλάς.

Οἱ Βαλκανικοὶ λαοί. — Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἤναψε πυρκαϊὰν εἰς τὴν Χερσονήσον τοῦ Αἴμου. Διότι καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους, ἐζήτησαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐλευθερίαν των.

Οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου εἶναι ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ρουμᾶνοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ Χριστιανοί. Ἡ Χερσονήσος τοῦ Αἴμου συνήθως λέγεται Βαλκανικὴ ἀπὸ τὰ ὄρη Βαλκάνια (τὸν ἀρχαῖον Αἴμον). Διὰ τοῦτο καὶ οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν αὐτὴν λέγονται Βαλκανικοί.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας των οἱ Σέρβοι ἐβασανίσθησαν, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἀπὸ τὰς μεγάλας πιέσεις ἐπὶ τέλους ἐπανεστάτησαν, ἤρως δὲ τῆς Σερβίας ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς Καραγιώργης. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἀπέκτησαν καὶ οἱ Σέρβοι τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Τὸ Ρουμανικὸν ἔθνος ἦτο χωρισμένον εἰς δύο χώ-
ρας, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Αἱ χώραι ἐκεῖναι,
ὡς γνωρίζομεν, ἐκυβερνῶντο ἀπὸ εὐγενεῖς Φαναριώτας.
Πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος
ἀπέκτησαν καὶ οἱ Ρουμᾶνοι τὴν ἐλευθερίαν των.

Οἱ Βούλγαροι ἔμεινάν εἰς τὴν δουλείαν περισσότε-
ρον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Βαλκανικοὺς λαούς. Οὗτοι
δὲν ἐπανεστάτησαν μόνοι, ὅπως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρ-
βοι, ἀλλ' ἐπωφελήθησαν ἀπὸ διαφόρους εὐκαιρίας διὰ
νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Προστάται τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν
πάντοτε οἱ τσάροι τῆς Ρωσίας. Ἔνεκα τούτου προῆλθον
πολλοὶ πόλεμοι μετὰ τῶν Σουλτάνων. Ὁ
σπουδαιότερος εἶναι ὁ πόλεμος τοῦ 1854, ὁ ὁποῖος διε-
ξήχθη εἰς τὴν Κριμαϊκὴν χερσόνησον τοῦ Εὐξείνου Πόν-
του καὶ διὰ τοῦτο λέγεται Κριμαϊκὸς πόλεμος. Κατόπιν,
τὸ 1877, ἔγινεν ἄλλος μέγας πόλεμος. Οἱ Ρῶσοι διέβη-
σαν τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθασαν ἕως τὸν Ἅγιον Στέφα-
νον, πολὺ πλησίον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ νὰ
κανονισθοῦν ὅλα τὰ ζητήματα, αἱ μεγάλαι Δυνάμεις συ-
νῆλθον εἰς συνέδριον εἰς τὸ Βερολῖνον (1878). Ἡ συν-
θήκη τοῦ Βερολίνου ἔδιδε πολλὰ ὠφελήματα εἰς τὰ Χρι-
στιανικὰ κράτη.

Ὁ θάνατος τοῦ Καποδίστρια.—Εἰς τὰς ἀρχάς,
ὅταν ἦλθεν ὁ Κυβερνήτης, τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι οἱ Ἕλ-
ληνες μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν. Ὁ Καποδίστριας εἶχεν
ὑπερόχους ἀρετάς. Εἰργάζετο χωρὶς ἀνάπαισιν, ἔζη λι-
τώτατον βίον, εἶχε μέγαν πατριωτισμὸν καὶ ἦτο πολὺ
εὐσεβής. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ χώρα εὐρίσκετο εἰς ἀναρχίαν,
ἠναγκάζετο νὰ διοικῆ μετὰ μεγάλην αὐστηρότητα. Διὰ
τοῦτο πολλοὶ δυσηρεστήθησαν, ἔγινε συνωμοσία ἐναν-

τίον του και ἐδόλοφονήθη εἰς τὸν Ναύπλιον (27 Σεπτεμβρίου 1831).

Τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια ἐπηκολούθησαν ταραχαί. Αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία, ἔκαμαν νέαν σύμβασιν (1832), ἀνύψωσαν τὴν Ἑλλάδα εἰς βασιλείον καὶ διώρισαν βασιλέα αὐτῆς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Ὀθωνα.

Τὸ ἐλεύθερον βασιλείον καὶ ἡ ὑπόουλος Ἑλλάς. — Τὸ Ἑλληνικὸν βασιλείον ἦτο πολὺ μικρόν. Ἐξω αὐτοῦ ἔμειναν μεγάλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι, πρὸς Βορρᾶν ἢ Θεσσαλία, ἢ Ἡπειρος, ἢ Μακεδονία, πρὸς Δυσμᾶς αἱ

Ἰωάννης Καποδίστριας.

Ἰόνιοι νῆσοι, πρὸς Ἀνατολὰς αἱ μεγάλαι νῆσοι πλησίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ τέλος ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. Τὸ ἐλεύθερον Βασιλείον δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχη ἐστραμμένον τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς δούλους ἀδελφούς.

Ὅλοι ἐπερίμεναν τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὀθωνος ὡς σωτηρίαν. Ὄταν ἀπεβιβάσθη ὁ πρῶτος βασιλεὺς εἰς τὸ Ναύπλιον (τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1833), ἄπειρος λαὸς ἔτρεξε νὰ τὸν ὑποδεχθῆ. Ὁ Ὀθων Α' εἶχεν ἀνατραφῆ μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ πατὴρ του Λουδοβίκος, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἦτο θερμότατος Φιλέλλην.

Ἐπειδὴ ὁ Ὀθων ἦτο ἀνήλικος ἀκόμη, μόλις 17

ἐτῶν, διὰ τοῦτο ἐκυβέρνησε τὸ Κράτος ἀντιβασιλεία, ἢ ὅποια ἀπετελέσθη ἀπὸ τρεῖς Βαυαρούς. Οἱ ξένοι οὗτοι εἶχον μεγάλην διάθεσιν νὰ ἐργασθοῦν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπροσπάθησαν νὰ διορθώσουν τὰ οἰκονομικά καὶ νὰ δημιουργήσουν τακτικὸν στρατόν. Ἐκαμαν νόμους, ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἄλλ' ἔπесαν εἰς μεγάλα σφάλματα, διότι δὲν ἐγνώριζον οὔτε τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τὸν τόπον καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ.

Τὸ μέγα λάθος αὐτῶν ἦτο, ὅτι παρημέλησαν τοὺς ἀγωνιστάς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν μας ἐσχηματίσθη εἰς τὸ ἔθνος μία ἐκλεκτὴ τάξις ἀνθρώπων, ἢ ὅποια ἐνέπνεεν ἰδιαίτερον σεβασμόν. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ παλαιοὶ προὔχοντες, ἰδίως οἱ ἀγωνισταί, οἱ ὅποιοι εἶχον ὑποστῆ μεγάλης θυσίας καὶ εἶχον χύσει τὸ αἷμα των διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας. Πολὺ φυσικὰ οἱ ἀγωνισταὶ ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν πρῶτον βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους νὰ λάβουν τιμὰς καὶ ἀξιώματα. Ἡ Ἀντιβασιλεία ὅμως ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς μὲ ἀδιαφορίαν.

Ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα κακά, ἀπὸ τὰ ὅποια ὑπέφερον ἡ χώρα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐλευθερίας της, ἦτο ἡ ληστεία. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἦσαν παλαιὰ παλληκάρια, διότι ἡ ἀστοργία τῆς Κυβερνήσεως εἶχε κάμει μερικoὺς πολεμιστάς τοῦ 1821 νὰ γίνουιν πάλιν κλέφται εἰς τὰ βουνά.

Αἱ Ἀθῆναι πρωτεύουσα. — Ὡς πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐξελέγησαν αἱ Ἀθῆναι (1835). Ἡ ἄλλοτε λαμπρὰ πόλις ἦτο τώρα ἐν ἐλεεινὸν χωρίον, πλησίον δὲ εἰς τὰς πτωχικὰς καλύβας ἐβλεπεσ τὰ λαμπρὰ ἐρεΐπια τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἐνδοξον ὄνομα τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Πολιτικῆς προσειλλκουν πάντοτε

155
τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἐντοπίους. Ὁ βασιλεὺς, ἡ Κυβέρ-
νησις, οἱ ἐπίσημοι μετέβησαν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν
μὲ μεγάλης ἐλπίδας.

Ὅταν ὁ Ὅθων ἐγένετο ἐνήλικος (1835), ἀνέλαβεν ὁ
ἴδιος τὸν θρόνον. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐνυμφεύθη τὴν Γερ-
μανίδα ἡγεμονίδα Ἀμαλίαν. Καὶ οἱ δύο βασιλεῖς εἶχον

Ὁ βασιλεὺς Ὅθων

θερμωτάτην ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἦσαν αὐ-
ταρχικοί, καὶ ὁ Ὅθων ἐκυβέρνησε ὡς ἀπόλυτος κύριος.
Κατήρτιζεν αὐτὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως τοῦ ἤρεσε, καὶ
δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τοὺς καλοὺς συμβούλους. Ἐπὶ τέ-
λους ὁ στρατὸς ἐπανεστάτησε καὶ ἠνάγκασε τὸν Ὅθωνα
νὰ παραχωρήσῃ τὸ Σύνταγμα (1843). Ἐγένετο ἐκλο-
γαὶ καὶ ὁ λαὸς ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς ἀντιπρο-

σώπους αὐτοῦ. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις αὐτὴ ἐψήφισε τὸν θεμελιώδη νόμον, δηλαδὴ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐκανόνιζε πῶς ἔπρεπε νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος. Ὁ νόμος οὗτος ὠνομάζετο Σύνταγμα καὶ συμφώνως μετ' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς ἐγένεν συνταγματικὴ μοναρχία. Κατὰ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ὁ βασιλεὺς δὲν ἤμπορεῖ νὰ κυβερνᾶ, ὅπως αὐτὸς θέλει, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Ψηφίζουν δὲ τοὺς νόμους οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συγκροτεῖται ἡ Βουλὴ.

Ἡ μεγάλη πτωχεία τοῦ Κράτους ἤϋξανε τὰς δυσκολίας. Ἡ χώρα ἦτο κατεστραμμένη, οὔτε γεωργία, οὔτε βιομηχανία ὑπῆρχε, διὰ τοῦτο ἐζήτουν ὅλοι μίαν θέσιν ὑπαλλήλου καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλους.

Ἐν τούτοις ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἦτο τόσον μέγας, ὥστε καὶ μετ' ὅλην τὴν πτωχείαν, δὲν ἐλησμόνουν τοὺς ἀδελφούς των, οἱ ὁποῖοι εἶχον μείνει εἰς τὴν δουλείαν. Εἰς κάθε περίπτωσιν οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες ἐβοήθουν τοὺς δούλους ἀδελφούς των. Ἐπήγαιναν νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ αὐτῶν, τοὺς ἔστελλον χρήματα, πολεμοφόδια καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐχρειάζοντο. Ὅλοι εἶχον τότε ἐν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἱερὸν καὶ ἐλέγετο μεγάλη ἰδέα. Ἡ μεγάλη ἰδέα ἦτο ὅτι ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀκόμη ὑπόδουλοι θὰ ἐγίνοντο πάλιν ἐλεύθεροι καὶ ὅτι θὰ ἰδρῦετο πάλιν μία μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία μετ' πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ἐστοίχιζαν πολλὰ χρήματα εἰς τὸ Κράτος. Ἡ δυστυχία τοῦ λαοῦ ἦτο μεγάλη. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἂν καὶ εἶχε

δώσει τὸ Σύνταγμα, ὅμως ἐξηκολούθει νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικῶς. Ἐπὶ τέλος ἡ δυσαρέσκεια ηὐξήθη τόσο πολύ, ὥστε ἐξερράγησαν στάσεις εἰς διαφόρους πόλεις καὶ τέλος εἰς τὰς Ἀθήνας. Μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠναγκάσθησαν ὁ Ὅθων καὶ ἡ Ἀμαλία ν' ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (1862) καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἐξόριστοι εἰς τὸ Μόναχον.

Ἡ ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Γεωργίου Α'. — Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος ἔγινε πάλιν Ἐθνοσυνέλευσις ἡ ὁποία ἐξέλεξε βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Γεώργιος Α', ἔγινε δεκτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ μεγάλην χαρὰν (1863) καὶ ὠρκίσθη ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὅτι θὰ τηρῇ εὐλαβῶς τὸ Σύνταγμα. Ὁ Γεώργιος Α' ἔμεινεν εἰς τὸν θρόνον 50 ἔτη καὶ πάντοτε ἔδειξεν εὐλάβειαν εἰς τὸ Σύνταγμα.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου Α' ἡ Ἑλλὰς ἐμεγάλωσεν. Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Γεώργιος Α', ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία κατεῖχε τὰς Ἰονίους νήσους παρεχώρησεν αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οὕτως ἔγινεν ἡ πολυπόθητος Ἐνωσις τῆς Ἐπτανήσου. Ἀργότερα, τὸ 1881, ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἓν μέρος τῆς Ἠπείρου. Καὶ ὅμως παρ' ὅλα τὰ εὐχάριστα αὐτὰ γεγονότα τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' ὑπῆρξαν πολὺ ἀνώμαλα. Τὰ Ὑπουργεῖα ἤλλαζαν συχνά, ἡ διοικήσις καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν.

Κατὰ τὸ 1866 οἱ Κρηῖτες ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Φυσικὰ τὸ ἐλεύθερον Κράτος ἦτο ἀδύνατον νὰ βοηθήσῃ τὴν Κρήτην εἰς τὸ φανερόν, πολλοὶ ὅμως ἐθέλοντο μετέβησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, χρήματα

ἀκόμη καὶ πολεμοφόδια ἐστάλησαν. Ἡ ἐπανάστασις διήρκεσε τρία ἔτη. Ἡ Τουρκία ἔστειλε μεγάλας δυνάμεις, ἀλλ' οἱ Κρητες μὲ ὄλας τὰς στερήσεις των ἐπολέμησαν γενναϊότατα. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου πλησίον τῆς Ρεθύμνης εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Ὅταν οἱ ἐχθροὶ εἰσώρμησαν, ὁ ἡγούμενος ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδοποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ εἰσορμῶντες Τοῦρκοι. Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου, ἣ ὁπεία ἐνθυμίζει τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀλλ' ἡ ἡρωϊκὴ νῆσος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔμεινε πάλιν εἰς τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐστερεώθη ἡ τάξις. Ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε ἰδίως προόδους ὅταν ἦτο πρωθυπουργὸς ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ὁ ὁποῖος ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐφρόντισε νὰ κατασκευασθοῦν πολλὰ δημόσια ἔργα.

Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος (1897).— Ἀκούραστοι οἱ Κρητες ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν σφαγὰς εἰς τὴν νῆσον, ἡ Ἑλλὰς ἔστειλε στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν μεγαλόνησον (1897). Ἐπικολούθησε μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πόλεμος κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς ἐνικήθη, ἐπειδὴ ἦτο ἀκόμη ἀπαρασκευάστος. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις δὲν ἐπέτρεψαν πλέον εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ κατέχῃ τὴν μεγαλόνησον. Ἡ Κρήτη ἀνεκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων καὶ ἡγεμῶν αὐτῆς ὠρίσθη ὁ Ἕλλην βασιλόπαις Γεώργιος.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ Βούλγαροι ἴδρυσαν εἰς τὴν Σόφίαν μίαν ἐταιρείαν (κομιτᾶτον) πρὸς τὸν σκοπὸν

ν' ἀρπάσουν τὴν Μακεδονίαν. Τὸ κομιτᾶτον ἔστειλεν ἀντάρτας (κομιτατζήδες) εἰς τὴν Μακεδονίαν, οἱ ὅποιοι ἐκράτουν εἰς τρόμον τοὺς κατοίκους καὶ κατέστρεφον τὰ Ἑλληνικὰ χωρία. Τότε ἐσχηματίσθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνταρτικὰ σώματα, τὰ ὅποια εἰσέβαλλον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἠγωνίζοντο μὲ μεγάλην γενναϊότητα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Ἡ ἐσωτερικὴ ὁμως κατάστασις τοῦ Κράτους δὲν ἦτο καθόλου εὐχάριστος. Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε κάμει ἀκόμη μεγάλας προόδους. Σπουδαῖα ἔργα δὲν εἶχον γίνει διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον, αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις, δηλαδὴ ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν, δὲν ἦσαν ἀκόμη καλῶς παρεσκευασμένοι. Αἱ κυβερνήσεις, παρ' ὅλον τὸν πατριωτισμὸν τῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργασθοῦν ὠφελίμως, διότι ἔμενον ὀλίγον καιρὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Αἱ πολιτικαὶ διχόνοιαὶ καὶ ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἐμπόδιζον κάθε καλὴν προσπάθειαν.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ 1897 ἠυξήθη ἡ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ καὶ ὅλοι ἐπεθύμουν νὰ διορθωθῇ ἡ κατάστασις.

Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀξιωματικοὶ συνῆλθον καὶ συνέστησαν τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον (1909).

Ὁ λαὸς ἐπεδοκίμασε τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἀξιωματικῶν. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἀμέσως προσπάθεια νὰ βελτιωθῇ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις, νὰ συγκροτηθῇ καλύτερα ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν. Ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης ἓνα δραστήριον πολιτικόν, τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ὡς σύμβουλον. Κατόπιν ὁ Βενιζέλος ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ ἔλαβε μεγάλην δύναμιν. Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, νέοι πό-

λεμοι εις την Βαλκανικην χερσόνησον και ηλλαξεν ολωσ διόλου η κατάσταση.

Τὰ μεγάλα Εὐρωπαϊκὰ κράτη.— Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ μικρὰ Ἑλλάς ἐπροσπάθει νὰ μεγαλώσῃ, εἰς τὴν Εὐρώπην ἐδημιουργήθησαν μεγάλα κράτη καὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἔγιναν μεγάλαι πρόοδοι εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὸν πολιτισμόν. Ὁ 19^{ος} αἰὼν εἶναι μέγας αἰὼν διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος εἰς τὴν Δύσιν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. **Ἡ ἔνωσις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας.**— Αἱ δύο αὐταὶ μεγάλαι χῶραι ἦσαν διηρημέναι ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα εἰς πολλὰ κρατίδια. Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος καὶ αἱ χῶραι αὐταὶ ἀπετέλεσαν ἡνωμένα κράτη.

Ἡ Ἰταλία ἔγινε βασιλείον καὶ ἡ Γερμανία Αὐτοκρατορία.

2. **Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος.**— Κατὰ τὸ 1870 ἐξευράγη πόλεμος μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Οἱ Γάλλοι ἐνικήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ δώσουν εἰς τὴν Γερμανίαν δύο χῶρας τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λορραίνην. Ἀπὸ τότε ἡ Γερμανία ἤρχισε νὰ γίνεταὶ πολὺ ἰσχυρά.

3. **Ἡ ἰσχὺς τῆς Ἀγγλίας.**— Οἱ Ἀγγλοὶ ἦσαν κυρίαρχοι εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς μίαν ἀπέραντον χῶραν, ἡ ὁποία ἔχει 300 ἑκατομμύρια κατοίκους. Ἐπίσης εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν. Ὅλαι αἱ κτήσεις τῆς Ἀγγλίας ἀποτελοῦν τὴν ἰσχυροτάτην Βρεττανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ Ἀγγλία ἔχει τὸν μεγαλύτερον πολεμικὸν καὶ ἐμπορικὸν στόλον τοῦ κόσμου.

4. *Ἡ ἰσχὺς τῆς Ἰαπωνίας.*—Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐνεφανίσθη καὶ ἄλλη μεγάλη δύναμις εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, ἡ Ἰαπωνία. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Κίνας ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔκαμαν μέγαν πόλεμον (1904). Ἡ Ῥωσία ἐνικήθη καὶ ἔκτοτε ἤρχισε νὰ πίπτῃ ἡ δύναμις αὐτῆς.

5. *Ἡ σύστασις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.*—Μεγάλη δύναμις ἔγιναν καὶ αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ 48 κράτη τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ μεγάλη αὕτη Ἀμερικανικὴ Δημοκρατία ἔφθασε ταχέως εἰς μέγαν πλοῦτον καὶ δύναμιν.

Αἱ πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ.—Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἠγωνίζοντο τὰ κράτη καὶ οἱ λαοὶ διὰ νὰ μεγαλώσουν, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἐπιστήμονες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐργάζονται. Οἱ ἐπιστήμονες προσπαθοῦν διὰ νὰ τελειοποιήσουν τὴν ἐπιστήμην των. Οἱ δὲ μηχανικοὶ ἐφαρμόζουν τὴν ἐπιστήμην διὰ ν' ἀνακαλύψουν πράγματα χρήσιμα εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, οἱ σοφοὶ εὗρον τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν, ὅπως τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ κ.λ. τὰς ὁποίας περιέχει ἡ φύσις, οἱ δὲ μηχανικοὶ ἐφήρμοσαν τὰς δυνάμεις αὐτὰς διὰ νὰ βελτιώσουν τὸν τρόπον τοῦ βίου.

Κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα ἠλλαξαν ἐντελῶς τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ ἔφθασαν εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν ταχύτητος καὶ τελειότητος. Καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ἐχρησιμοποιήθη ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Διὰ τῆς δυνάμεως ταύτης κινοῦνται τὰ ἀτμόπλοια καὶ οἱ σιδηρόδρομοι. Ἐσχάτως ἐτελειοποιήθησαν τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ἀερόπλοια καὶ τὰ ὑποβρύχια. Ἡ ἀεροπλοΐα συνεπλήρωσε τὴν θαλασσοπορίαν καὶ τὴν

συγκοινωνίαν διὰ ξηρᾶς. Διὰ τὰ εὐκολυνθῆ δὲ ἡ συγκοινωνία, τὰ κράτη κατεσκεύασαν μεγάλα δημόσια ἔργα, ὁδούς, γεφύρας, λιμένας κλπ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔμπόριον ἔκαμε κολοσσιαίας προόδους. Οἱ ἐπιστήμονες εἰργάζοντο ἀδιακόπως καὶ κατώρθωσαν νὰ κάμουν διαφόρους ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἐβελτίωσαν τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων. Ἀνεκαλύφθη ὁ τηλέγραφος, τὸ τηλέφωνον, τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς κλπ. Ἐτελειοποιήθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ βιομηχανία. Ἐφευρέθησαν διαφορῶν εἰδῶν μηχαναί, διὰ τῶν ὁποίων κατασκευάζονται τάχιστα ποικίλα βιομηχανικὰ προϊόντα (νήματα, ὑφάσματα, ἐργαλεῖα κλπ.). Ἐπίσης ἀνεκαλύφθησαν νέα φάρμακα καὶ νέα θεραπευτικὰ μέθοδοι. Αἱ περισσότεραι ἀσθένειαι προξενοῦνται ἀπὸ μικρόβια, τὰ ὁποῖα πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν κυρίως μὲ τὴν καθαριότητα. Αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν ἔλαβον πολλὰ μέτρα διὰ νὰ βελτιωθῆ ὁ βίος τοῦ λαοῦ.

Συγχρόνως μὲ τὰς μεγάλας αὐτὰς προόδους τοῦ βίου ἔγιναν μεγάλαι προόδου τοῦ πνεύματος κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα. Αἱ ἐπιστήμαι, τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀνθησιν. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὅλα τὰ κράτη εἰργάσθησαν διὰ νὰ διαδώσουν εἰς τὸν λαὸν τὴν παιδείαν. Ἰδρύθησαν πολυάριθμα σχολεῖα, μικρὰ καὶ μεγάλα. Τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα σπουδάζονται αἱ ἐπιστήμαι, εἶναι τὰ Πανεπιστήμια, αἱ δὲ μηχανικαὶ τέχναι σπουδάζονται εἰς τὰ Πολυτεχνεῖα. Προσέτι ἰδρύθησαν πολλαὶ βιβλιοθήκαι καὶ μουσεῖα διὰ νὰ μελετοῦν οἱ ἐπιστήμονες καὶ διὰ νὰ ἡμπορῆ ὁ λαὸς ν' ἀναπτύσσεται εὐκολώτερον.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ πολιτισμὸς, ὡς γνωρίζομεν, περιορίζετο εἰς τὰς χώρας τριγύρω εἰς τὴν Με-

σόγειον θάλασσαν. Αἱ χῶραι αὐταὶ ἦσαν ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν ἀπέραντον Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὁ πολιτισμὸς περιορίσθη μόνον εἰς τὸ Ἐνατολικὸν μέρος τῆς Μεσογείου θαλάσσης εἰς τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Σήμερον ὁ πολιτισμὸς ἐπεξετάθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Διότι τὰ μεγάλα Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔκαμαν ἀποικίας εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας καὶ διέδωκαν παντοῦ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν.

Αἱ τεράστια αὐταὶ πρόοδοι καὶ αἱ προσπάθειαι ἐκάστου λαοῦ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἰδικοῦ του ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας ἐπροκάλεσαν μεγάλας ἀντιζηλίας μεταξὺ τῶν λαῶν. Τὰ μεγάλα κράτη ἔκαμαν ἰσχυροὺς στρατοὺς καὶ στόλους διὰ νὰ προστατεύσουν τὸ κάθε ἓν τὸ ἰδικόν του ἐμπόριον καὶ τὴν ἰδικήν του βιομηχανίαν. Μὲ τὰς μηχανικὰς δὲ τελειοποιήσεις τὰ μέσα τοῦ πολέμου ἔγιναν φοβερώτερα. Ὅλοι ἐφοβοῦντο ἓνα μέγαν πόλεμον, ὁ ὁποῖος πραγματικῶς ἔγινεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ. — Ο ΜΕΓΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Οἱ ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους Χριστιανοί. —

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀπὸ τὸ 1912 ἕως τὸ 1923, ἔγιναν μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Πρῶτοι ἤρχισαν τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος ὑπῆρχον ἀκόμη ὑπόδουλοι Χριστιανικοὶ λαοί, Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν πάντοτε νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν.

Εἰς τὴν Τουρκίαν εἶχε γίνει ἐσχάτως ἐπανάστασις ἀπὸ τοὺς νεωτερίζοντας Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο Νεότουρκοι καὶ ἤθελον νὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν. Ἐζήτουν νὰ διορθώσουν τὴν διοίκησιν εἰς τὴν Τουρκίαν, ν' ἀποκτήσουν μεγαλυτέραν δύναμιν διὰ νὰ ἔχουν εἰς ὑποταγὴν ὅλους τοὺς ὑπηκόους των. Διὰ τοῦτο ἐπέφερον πολλὰς στενοχωρίας εἰς τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀκόμη εἰς τὴν κυριαρχίαν των. Ἐζήτουν νὰ τοὺς ἀφομοιώσουν, νὰ καταστρέψουν δηλαδὴ τὴν ἐθνικότητά των. Διὰ τοῦτο τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, συνεμάχησαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας (τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912).

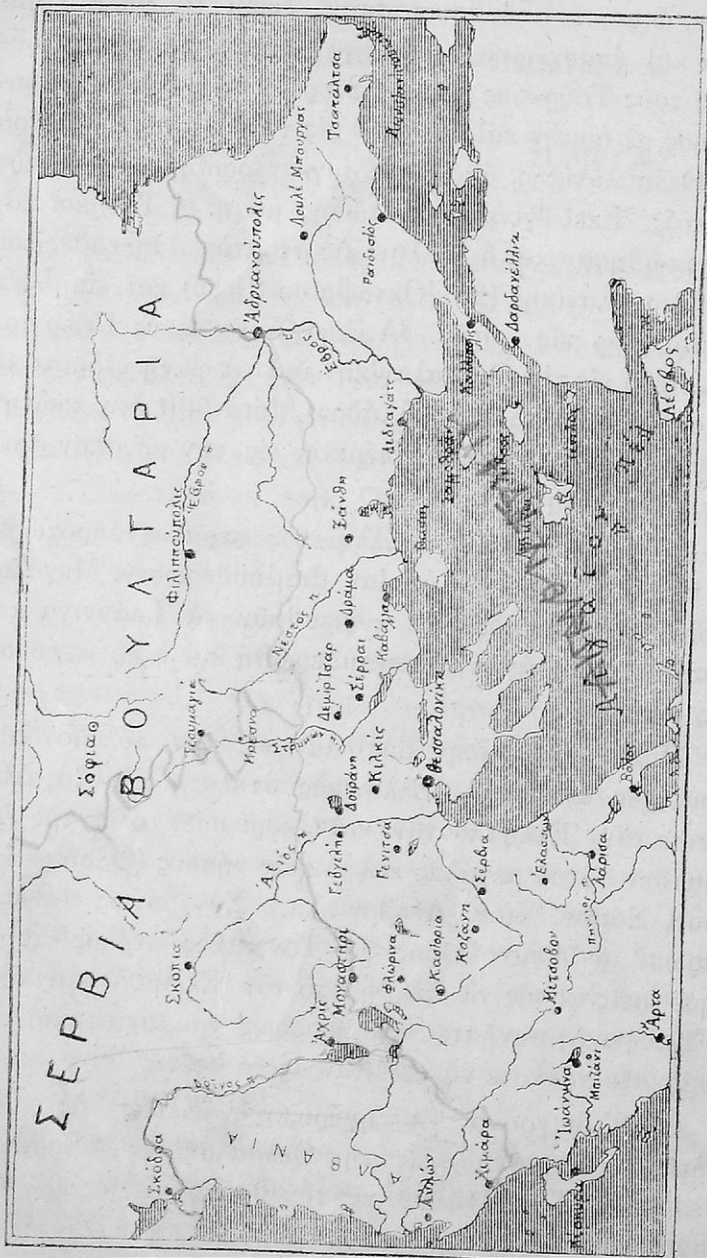
Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι. — Οἱ σύμμαχοι στρατοὶ εἰσώρμησαν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὅποιος εἶχε τότε ἀρχιστρατήγον τὸν διάδοχον Κωνσταν-

τῖνον, ὥρμησε μ' ἐνθουσιασμόν, διέβη τὰ παλαιὰ σύνορα καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατετρόπωσε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Σαραντάπορον, ἐπροχώρησε μὲ ὄρμην καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ Γιαννιτσὰ πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ Τουρκικὸς στρατός. Ἐκεῖ ἔγινε πεισματώδης μάχη, οἱ Τούρκοι κατετροπώθησαν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπληυθέρωσε τὴν Θεσσαλονίκην (26 Ὀκτωβρίου 1912) καὶ εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς αὐτήν. Ἀμέσως ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' μετέβη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διὰ νὰ φανῆ ἡ ὀριστικὴ κατοχὴ αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ 500 ἔτη πρώτην φορὰν Ἑλλην βασιλεὺς διέμενεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην Βυζαντινὴν πόλιν.

Συγχρόνως μικρὸς Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρει εἰς τὴν Ἥπειρον, τὴν ὁποίαν ἀπληυθέρωσεν. Μεγάλαι ἐπιθέσεις ἔγιναν διὰ νὰ κυριευθοῦν τὰ Ἰωάννινα καὶ μετὰ δύσκολον ἀγῶνα ἀπληυθερώθη καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἥπειρου.

Πολὺ δὲ μεγάλην βοήθειαν εἰς τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων ἔδωκεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἀπέκλεισε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἔμπροσθεν αὐτοῦ μεγάλας καὶ μικρὰς νήσους (Θάσον, Ἰμβρον, Σάμον, Χίον, Λέσβον κλπ.). Συγχρόνως ἀπληυθέρωσε τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπεχείρησε τρεῖς φορὰς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον, ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς συνῆπτε πεισματώδεις ναυμαχίας καὶ τὸν ἠνάγκαζε πάντοτε νὰ κλείεται εἰς τὰ στενά.

Καθ' ὃν χρόνον ἐπανηγύριζεν ἡ Ἑλλὰς τὰς νίκας αὐτῆς, ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ βασιλεὺς Γεώργιος. Τότε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος.

Χάρτης τών Βαλκανικῶν πολέμων

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἐπροχώρουν εἰς τὰς Χριστιανικὰς χώρας τῆς Τουρκίας καὶ οἱ Σύμμαχοι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Εἰς ὀλίγας ἐβδομάδας οἱ Χριστιανικοὶ στρατοὶ εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅλην τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς κατακτητὰς 500 ἐτῶν παρὰ μικρὸν μέρος τῆς Θράκης, ὅπου εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἐμεσολάβησαν καὶ συνήφθη εἰρήνη εἰς τὸ Λονδίνον τὸν Μάϊον τοῦ 1913. Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Συμμάχους μέγα μέρος τῆς Θράκης, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Κρήτην.

Πόλεμος μεταξὺ τῶν Συμμάχων.— Ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν γνωρίζομεν τοὺς μεγάλους πολέμους μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Καὶ τώρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἔγινεν ἡ Βουλγαρία βασιλείον, ἤρχισε πάλιν τὰς παλαιὰς φιλοδοξίας. Αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ ἡ Τουρκία, ἐπρόκειτο νὰ μοιρασθοῦν μεταξὺ τῶν νικητῶν. Ἄλλ' ἡ πλεονεξία τῶν Βουλγάρων ἐπροκάλεσε δεῦτερον Βαλκανικὸν πόλεμον.

Οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν αἰφνιδίως ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἠνάγκασαν τὸν Βουλγαρικὸν στρατόν, ὃ ὁποῖος ἦτο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, νὰ παραδοθῇ. Κατόπιν ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Εἰς τὰ ὑψώματα πρὸς τὸ Κιλκίς ἔγινε πεισματώδης μάχη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἐπὶ τέλος οἱ Ἕλληνες ἐδίωξαν διὰ λόγχης τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὰς θέσεις του (21—23 Ἰουνίου 1913).

Οἱ Βούλγαροι ἔφευγον ὑποχωροῦντες εἰς τὴν Βόρειον Μακεδονίαν. Καταδιωκόμενοι ἔφθασαν εἰς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας. Ἡ κλεισούρα αὕτη εἶναι πολὺ μακρὰ (ἔχει μῆκος 20 χιλιομέτρων), οἱ δὲ Βούλγαροι ὠχυρώθησαν ἰσχυρότατα εἰς τὰ στενὰ καὶ τὰ ἐκατέρωθεν ὄρη. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων διήρκεσε τέσσαρας ἡμέρας. Ἄλλ' ἦτο τόσον ὀρηκτικὴ, ὥστε οἱ ἐχθροὶ καὶ πάλιν κατετροπώθησαν. Εἰς τὰ στενὰ ἐκεῖνα πρὸ 900 ἐτῶν εἶχε κατασυντρίψει τοὺς Βουλγάρους ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. Οἱ Ἕλληνες διήλθον τὰ στενὰ καὶ ἔφθασαν πλησίον τῶν συνόρων τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας.

Συγχρόνως ἐπροχώρουν οἱ Σέρβοι, ἐπίσης καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ρουμᾶνοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔδαφος. Ἡ Βουλγαρία ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, ὑπεγράφη δὲ ἡ συνθήκη εἰς τὸ Βουκουρέστιον (τὸν Ἰούλιον τοῦ 1913). Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἔλαβε νέας χώρας καὶ ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία. Ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε τὴν Ἀνατολικὴν καὶ σχεδὸν ὅλην τὴν Νότιον Μακεδονίαν. Ἐλαβε προσέτι τὴν Ἠπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἡ Ἑλλὰς ἐμεγάλωσεν ἤδη ἄρκετὰ καὶ ὁ λαὸς εἰς τὰς Ἀθήνας ἐώρτασε μ' ἐνθουσιασμὸν τὰς νίκας τοῦ στρατοῦ.

Ὁ παγκόσμιος πόλεμος (1914—1919).—Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων κρατῶν ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον. Ὅλους ἐφόβιζεν ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἠθέλε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1914 ἐξερράγη μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης φοβερὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ τέσσαρα ἔτη. Κατὰ τὴν

ώνομάσθη Εὐρωπαϊκὸς ἢ Παγκόσμιος πόλεμος, ὁ κόσμος διηρέθη εἰς δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἦσαν ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Σύμμαχοι, ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα ἦσαν ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἀμερική. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο ὁ μεγαλύτερος ἐξ ὅσων εἶχον γίνεαι εἰς τὸν κόσμον. Τὰ στρατεύματα τῶν μεγάλων κρατῶν ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰ ἑκατομμύρια καὶ τὰ πολεμικὰ μέσα ἦσαν τελειότατα. Αἱ καταστροφαι τῶν χωρῶν ἦσαν τρομακτικαί, ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἔχασαν τὴν ζωὴν των. Καὶ μετὰ τὸν πόλεμον μεγάλη δυστυχία ἐβασάνισε τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ Γερμανοὶ ἐπετέθησαν μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τῆς Γαλλίας καὶ ἔφθασαν πλησίον τῶν Παρισίων. Εἰς δὲ τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ἐνίκησαν τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σέρβους. Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἦσαν κύριοι ὁλοκλήρου τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης.

Τότε αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ὡς σύμμαχοι τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων. Ἐξ ἄλλου ἡ Γερμανία ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, διότι εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην χώραν ἔγινε μία τρομερὰ ἐπανάστασις ἐναντίον τοῦ Τσάρου καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἐπαναστάται ἐλέγοντο Μπολσεβίκοι. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Μπολσεβίκων ἔρριψε τὴν Ρωσίαν εἰς τρομακτικὴν δυστυχίαν.

Εἰς τὴν Βόρειον Γαλλίαν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερική εἶχον συγκεντρώσει μεγάλα στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἠνώθησαν μὲ τὸν Γαλλικὸν στρατὸν καὶ ἀπετέλεσαν τεραστίαν πολεμικὴν δύναμιν. Τότε ἤρχισαν οἱ Σύμμαχοι φοβερὰν ἀντεπίθεσιν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας διέσπασαν

τὰς Γερμανικὰς γραμμὰς καὶ ὁ ἰσχυρὸς στρατὸς τῶν Γερμανῶν διελύθη. Ἐπίσης ἐνικήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Γερμανίας οἱ Αὐστριακοί, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών. Οἱ Γερμανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Εἰς τὰς Βερσαλλίας, πλησίον τῶν Παρισίων, συνῆλθε συνδιάσκεψις ὄλων τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια εἶχον λάβει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ συνθήκης, ἡ ὁποία ὑπεγράφη εἰς τὰς Βερσαλλίας, ἔγιναν μεγάλα ἀλλαγὰ εἰς τὴν Εὐρώπην (1919).

Αἱ σπουδαιότεραι μεταβολαὶ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λορραίνη ἐδόθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Αὐστροουγγρική Αὐτοκρατορία διελύθη, καὶ οἱ διάφοροι λαοί, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν αὐτήν, ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐν κράτος νέον ἰδρῦθη : ἡ Τσεχοσλοβακία. Ἐπίσης οἱ Πολωνοὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἀπετέλεσαν τὸ Πολωνικὸν Κράτος. Ἡ δὲ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία ἔγιναν μικρὰ δημοκρατία.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐκράτησαν σχεδὸν μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ μικρὸν μέρος τῆς Θράκης, καὶ περιορίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ δὲ τὰ Χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου ἡ μὲν Σερβία ἔγινε μέγα Κράτος καὶ ὠνομάσθη Γιουγκοσλαβία (Νοτιοσλαβία), πολὺ δὲ μικρὰ ἔγινεν ἡ Βουλγαρία. Ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησαν καὶ ἄλλας χώρας.

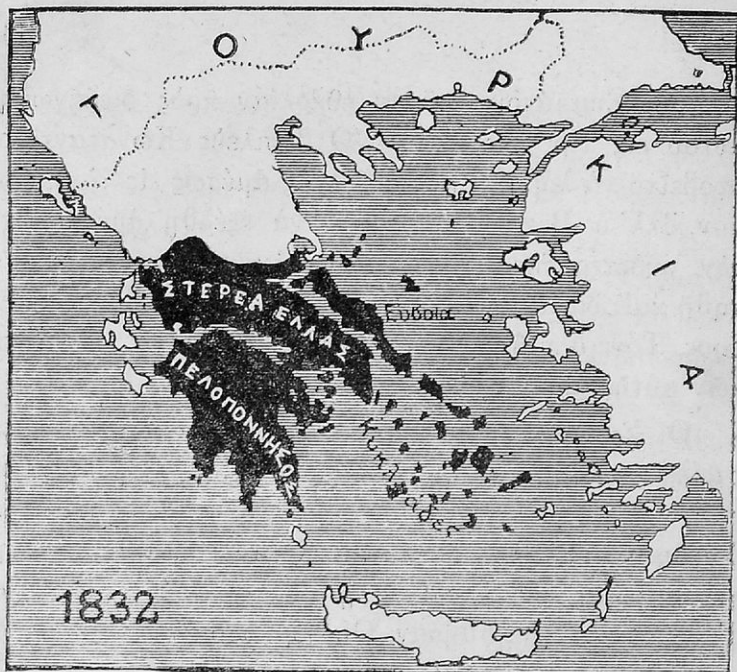
Ἡ Ἑλλὰς καὶ οἱ Σύμμαχοι. — Μόλις ἐξεργάγη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ἡ Ἑλλὰς ἐδίδωσεν Πολιτικὴν

εἰς τοὺς Συμμάχους πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς διεξαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐφοβεῖτο νὰ λάβῃ μέρος ἢ Ἑλλάς ἀμέσως εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὁ Βενιζέλος ἐπέμενε νὰ ἐξέλθῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος. Τότε ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐτέθη μὲ τὸ μέρος τῶν φυσικῶν αὐτῆς Συμμάχων.

Οἱ Σύμμαχοι, ἰδίως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι, εἶχον στείλει στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὅτε ἠτοιμάσθησαν, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μὲ μεγάλην γενναιότητα, καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τούρκοι διεσκορπίσθησαν. Οἱ Σύμμαχοι κατέλαβον προσωρινῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον πόλεμον οἱ Τούρκοι εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἐξολοθρεύσουν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔκαμαν μεγάλας σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων.

Αἱ ἀπώλειαι τῆς Ἑλλάδος.—Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν εἶχε τελειώσει, καὶ ἡ Ἑλλάς ἐγίνετο μεγάλη. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἐδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν μεγάλην πόλιν τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἔλαβε δὲ ἐντολὴν ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὰς Δυνάμεις νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ ἡ ὀρισθεῖσα διὰ τὴν Ἑλλάδα χώρα διοργανώθη μὲ Ἑλληνικὴν διοίκησιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἰς Τούρκος στρατηγός, ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, εἰργάσθη πολὺ δραστηρίως διὰ ν' ἀνορθώσῃ τὴν πατρίδα του. Κέντρον τῆς ἐνεργείας του ἔκαμε τὴν πόλιν Ἄγκυραν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὰ νὰ ἐμποδίσουν οἱ Ἕλληνες τὸν στρατὸν τοῦ

Κεμάλ νὰ προχωρήσῃ, ἔπρεπε νὰ καταλάβουν ἰσχυρὰς θέσεις. Διὰ τοῦτο ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε δοξα-
σθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τοὺς πολέμους τοῦ Μεγάλου Ἀλε-
ξάνδρου καὶ ἔπειτα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.
Μαχόμενοι ἀκαταπαύστως οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ
κυριεύσουν πολλὰ ὄχυρὰ μέρη.

Ἄλλ' ὁ Κεμάλ ἐξηκολούθησε νὰ ἐτοιμάζεται μὲ ὅλας
τὰς δυνάμεις του. Ὅτε παρεσκευάσθη τελείως, ἔκαμεν
ἰσχυρὰν ἐπίθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς
δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθῆξῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάθη νὰ φύγῃ
ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς προχω-
ρῶν ἐπροξένησε φρικτὰς καταστροφὰς καὶ σφαγὰς εἰς
τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σμύρνην.

Μερικοὶ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιστρέψαντας εἰς τὰς
Ἀθήνας ἔκαμαν ἐπανάστασιν καὶ ἔγινε νέα Κυβέρνησις.
Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπανεέλθει,
ἔξεθρονίσθη πάλιν ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀνέβη εἰς
τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Γεώργιος Β'.

Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις ἐπὶ τέλους ὑπεγράφη
εἰς τὴν Λωζάνην (1923) ἡ εἰρήνη. Οἱ Τοῦρκοι κατώρ-
θωσαν νὰ στερήσουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πολλὰ δικαιώ-
ματά της. Ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην καὶ
τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τοὺς Τούρ-
κους. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχουν καταφύγει πρόσφυγες ἀπὸ
τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θράκην, σχεδὸν 1 ἐκα-
τομμύριον, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ φρον-
τίξῃ ἡ κοινὴ πατρίς. Αἱ συμφοραί, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἡ
Ἑλλὰς, ἡ προσπάθεια πρὸς ἀναδημιουργίαν ἐπέφεραν
τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς δη-
μοκρατίας (1924).

Αἱ πρόοδοι τῆς Ἑλλάδος.— Κατὰ τὰ ἑκατὸν ἔτη πὺν ἐπέρασαν, ἀφ' οὗτου ἔγινεν ἔλευθέρῃ ἡ Ἑλλάς, ἔκαμε πολὺ μεγάλας προόδους. Σήμερον ἡ Ἑλλάς εἶναι τριπλασία ἀπὸ οὗτι ἦτο, ὅτε ἀπηλευθερώθη. Ὁ πληθυσμὸς τῆς τότε μόλις ἔφθανεν εἰς 750 χιλιάδας, σήμερον εἶναι ὑπὲρ τὰ 6 ἑκατομμύρια.

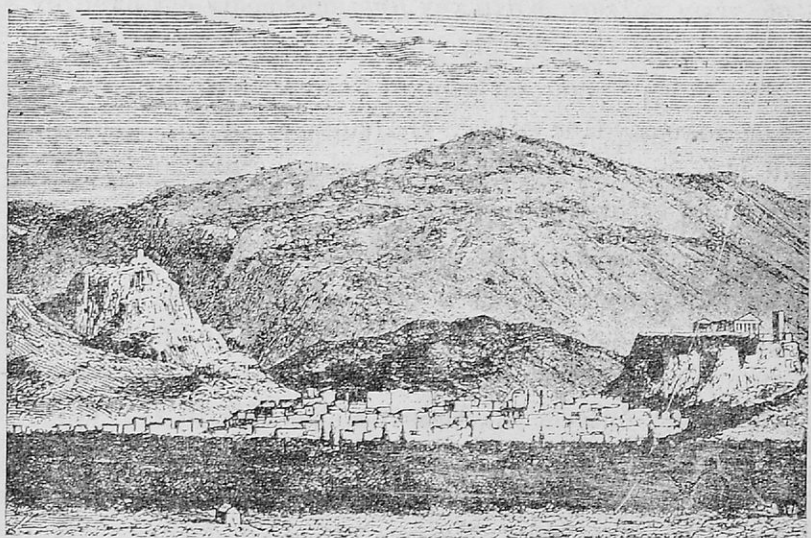
Ἄλλ' ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὴν πρόοδον τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἡ αὐξησης καὶ ἡ ἀνέγερσις νέων πόλεων. Κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲν ὑπῆρχον παρὰ ὀλίγα μικραὶ πόλεις, τὸ Ναύπλιον, ἡ Αἴγινα, αἱ Σπέτσαι, ἡ Ὑδρα καὶ μερικαὶ ἄλλαι. Σήμερον ἡ Ἑλλάς ἔχει πολὺ μεγάλας πόλεις. Ὁ Πειραιεύς, ἡ Θεσσαλονίκη, αἱ Πάτραι, ἡ Σῦρος, ὁ Βόλος εἶναι ἐξαιρέτοι πόλεις, ἀληθινὴ δὲ μεγαλόπολις ἔγιναν αἱ Ἀθῆναι.

Ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα.— Πρῶτος ὁ Καποδίστριας ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἴδρυσε δημόσια σχολεῖα. Κατόπιν διαρκῶς ηὔξάνοντο τὰ σχολεῖα τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης, δηλαδὴ τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν σχολείων τούτων ἰδρύθησαν καὶ εἰδικαὶ σχολαί. Πρῶται ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ καὶ ἡ Σχολὴ τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων, ἔπειτα ἱερατικά, γεωργικά καὶ ἐσχάτως πολλὰ ἐμπορικά σχολαί.

Τὰ δύο μεγάλα Σχολεῖα, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον, ἔχουν σήμερον τελειοποιηθῆ. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διδάσκονται ὅλαι αἱ ἐπιστήμαι. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξέρχονται οἱ θεολόγοι, οἱ καθηγηταί, οἱ νομικοί, οἱ ἰατροὶ καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες. Τὸ ἔθνος μὲ μεγάλην στοργὴν ἐφρόντισεν ἑνωρὶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὀθωνος νὰ ἔχη Πανεπιστήμιον. Εἶναι συγκινητικόν, ὅτι,

μόλις ιδρύθη τὸ Πανεπιστήμιον, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἔσπευσαν νὰ κάμουν δωρεὰς εἰς αὐτό. Τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον ἐμόρφωσε πολλοὺς ἐπιστήμονας, οἱ ὅποιοι διεκρίθησαν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τὰ γράμματα καὶ ἡ λογοτεχνία. Πολλοὶ λόγιοι ἐκδίδουν διάφορα βιβλία, γράφουν καλὰ ποιήματα, διηγήματα,

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1850

καὶ ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα προοδεύει. Ἐπίσης καὶ αἱ ὠραῖαι λεγόμεναι τέχναι ἔκαμαν προόδους. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν ζωγραφικὴν τέχνην ἔγιναν ἀξιόλογα ἔργα ἀπὸ Ἑλλήνων καλλιτέχνων.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ γεωργία. — Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους οἱ Ἕλληνες εἶχον σπανίαν ἰκανότητα διὰ τὸ ἐμπόριον. Σήμερον ἡ Ἑλλὰς ἔχει σπουδαῖον ἐμπορικὸν στόλον καὶ μεγάλους ἐμπορικοὺς λιμένας, ὅπως

τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἄρκετὰς δὲ προόδους ἔκαμε καὶ ἡ γεωργία, ἐπίσης καὶ ἡ βιομηχανία. Ἀλλὰ βεβαίως εὐρίσκονται ἀκόμη πολὺ ὀπίσω. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς δυσκολίας τὸ Κράτος προσπαθεῖ νὰ ἐμφυχώνη τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν.

Τὸ Κράτος δὲν ἠδυνήθη ταχέως νὰ κατασκευάσῃ ὁδοὺς καὶ ἄλλα μέσα συγκοινωνίας, διότι ἦτο πτωχόν, τὰ δὲ ἔργα αὐτὰ ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας. Ἐν τούτοις κατασκευάσθησαν πολλαὶ ἀμαξιταὶ ὁδοί, γέφυραι καὶ σιδηρόδρομοι. Ἐσχάτως δὲ ἀπεφασίσθη νὰ γίνουν πολλὰ ἔργα ὁδοποιίας. Πλεῖσται δὲ παράλια πόλεις ἔχουν καλοὺς λιμένας. Σπουδαιότερον ἔργον διὰ τὴν ταχύτητα τῆς συγκοινωνίας εἶναι ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου, διὰ τῆς ὁποίας διέρχονται τὰ ἀτμόπλοια, ἀντὶ νὰ περιπλέουν τὴν Πελοπόννησον.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικίαι.—Τὰ μεγάλα Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔχουν μεγάλας ἀποικίας, εἰς μακρινὰς χώρας. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἰδαύσῃ τοιαύτας ἀποικίας, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν ἀνεπλήρωσεν ἡ φυσικὴ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ φεύγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, αἱ κοινότητες δέ, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισαν εἰς ξένα μέρη, λέγονται παροικίαι.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικίαι μὲ τὴν ἐργατικότητά των ἔγιναν πολὺ πλούσιαι, γνωρίζομεν δὲ πόσον ὠφέλιμοι ὑπῆρξαν διὰ τὸν ἱερὸν Ἄγωνά τοῦ Ἔθνους. Αἱ σπουδαιότεραι Ἑλληνικαὶ παροικίαι σήμερον εἶναι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὀλιγότεραι εἰς τὴν Ρουμανίαν. Δὲν ὑπάρχει δὲ μέρος τοῦ κόσμου, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ζοῦν Ἕλληνες, εὐρίσκονται ἀκόμη καὶ εἰς

τὴν Νότιον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν. Οἱ διεσπαρμένοι Ἕλληνες ἀνά τὸν κόσμον πλησιάζουν τὸ ἓν καὶ ἡμῖς ἐκατομμύριον. Αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ παροικίαι ἔχουν πλοῦτον καὶ δύναμιν, φέρουν παντοῦ τὸν πολιτισμὸν καὶ εἶναι πάντοτε πρόθυμοι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος.

Μέγα δὲ δεῖγμα τῆς φιλοπατρίας τῶν Ἑλλήνων εἶναι αἱ μεγάλαι δωρεαὶ τῶν πλουσίων, τὰ λαμπρὰ κτίρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισαν τὰς πόλεις τῆς πατρίδος. Πολλοὶ ὁμογενεῖς ἔκαμαν μεγάλας δωρεάς, ἰδίως δὲ ἴδρυσαν διάφορα ἐθνωφελῆ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Θαυμάσια μέγαρα στολίζουν τὰς Ἀθήνας, ὅπως τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἡ Ἀκαδημία, τὸ Στάδιον τοῦ Ἀβέρωφ, τὰ ὁποῖα προξενοῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων.

Ὁ ἐθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος.—Τὸ σπουδαιότερον τὸ ὁποῖον κατώρθωσε τὸ Κράτος μὲ τὰ ὀλίγα χρήματά του, ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία ἐθνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἡττης τοῦ 1897 ἤρχισεν ἡ ἐργασία τῆς δημιουργίας αὐτῶν. Εἰς τοὺς πολέμους τῶν ἐτῶν ἐμορφώθησαν οἱ ἀξιωματικοί. Ἐσχάτως ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπαθε δεινὸν ἀτύχημα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔχασε πολλὰ κέρδη τῶν μεγάλων ἀγώνων αὐτῆς. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἔθνος εἰς τὸν κόσμον, ὅσον μέγα καὶ ἂν ἦτο, τὸ ὁποῖον κατώρθωσε νὰ μὴ νικηθῇ ποτέ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία διδάσκει ὅτι πάντοτε ἡ Ἑλλὰς ἀνηγέρθη ἀπὸ μεγαλυτέρας ἀτυχίας. Ὁ δὲ ἐθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος διοργανοῦνται, ὥστε νὰ εἶναι ἕτοιμοι νὰ υπερασπισθοῦν τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος. Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ Κράτος

κάννει συμφωνίας με τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης. Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἤδη ἄρκετὰ μεγάλη, πρέπει νὰ ἔχη εἰρήνην διὰ νὰ ἐργασθῆ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὰς προόδους αὐτῆς.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα, ἣ ὁποία ἐκτείνεται εἰς τὰ Νότια μέρη τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου μὲ τὰς ἐκατέρωθεν μεγάλας καὶ μικρὰς νήσους. Ἀπὸ τὸ 1500 π. Χ. ἕως σήμερον, ἐπὶ 3.500 ἔτη, κατοικεῖ εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ὁ ἴδιος λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς λαός. Αἱ διάφοροι τύχαι τῶν Ἑλλήνων καθ' ὄλον τοῦτο τὸ μακρὸν διάστημα ἀποτελοῦν τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Εἶναι δὲ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ πλέον μακρὰ καὶ ἡ πλέον ἔνδοξος ἀπὸ τὴν ἱστορίαν παντὸς ἄλλου λαοῦ.

1. *Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἱστορία.* — Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἐδημιουργήθησαν πολλὰ μικρὰ κράτη, ὅπως τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης, τῆς Κορίνθου, τῶν Θηβῶν κλπ. Εἰς ἰσχυρὸς λαὸς ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, οἱ Πέρσαι, ἠθέλησαν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔκαμαν πολλὰς ἐκστρατείας ἐναντίον αὐτῆς. Τότε οἱ Ἕλληνες ἠνώθησαν καὶ κατετρόπωσαν τοὺς Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὴν Σαλαμίνα, εἰς τὰς Πλαταιάς. Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Ἐθυσίασαν δι' αὐτὴν καὶ τὴν ζωὴν των ἀκόμη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρῶτοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐδίδαξαν εἰς τὸν κόσμον πόσον πολύτιμον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πατρις.

Μετὰ τὰς μεγάλας νίκας ἐναντίον τῶν Περσῶν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἔφθασαν εἰς ὕψιστον σημεῖον πολιτισμοῦ (κατὰ τὸ 450 π. Χ.). Ἐγραψαν ὠραῖα βιβλία, ἔκτισαν λαμπροὺς ναοὺς, κατεσκεύασαν ὠραῖα ἀγάλματα καὶ ζωγραφίας, ἐδημιούργησαν τὰς ἐπιστήμας. Κατόπιν μὲ τὰς νίκας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου διεδόθη ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἀνατολὴν (κατὰ τὸ 300 π. Χ.). Ἐκτοτε ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἦτο τὸ μόνον πολιτισμένον μέρος τοῦ κόσμου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ κατέκτησε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς εἰς μέγας λαός, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατακτήσει καὶ τὴν Δύσιν. Οἱ Ρωμαῖοι ἴδρυσαν μίαν ἀπέραντον Αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία περιελάμβανεν ὅλας τὰς χώρας αἱ ὁποῖαι κεῖνται γύρω ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ὄταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώρισαν τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς καὶ τὸν διέδωκαν εἰς ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον κατακτήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔγινε πολιτισμὸς παγκόσμιος καὶ διεδόθη εἰς ὅλον τὸν γνωστὸν κόσμον.

2. **Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.** — Ὄταν ἐθριάμβευσεν ὁ Χριστιανισμὸς, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἴδρυσεν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν μία μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία λέγεται Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία (τὸ 325 μ. Χ.).

Τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους καὶ ἡ Δύσις ἔπεσεν εἰς τὴν βαρβαρότητα. Τὸ μόνον πεπολιτισμένον μέρος τοῦ κόσμου ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, δηλαδὴ αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ Κωνσταντινούπολις

ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πρωτεύουσα τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανεν ὅλη ἡ ἀνθρωπότης τὸ φῶς τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Μεσαίωonos ἐπὶ 1.100 ἔτη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία διετήρησε τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν πολιτισμόν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ 1.100 ἔτη δὲν ἔπαυσαν οἱ βάρβαροι λαοὶ ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς διὰ νὰ καταστρέψουν αὐτήν. Οἱ Βυζαντινοί, δηλαδὴ οἱ Χριστιανοὶ Ἑλληνες τοῦ Μεσαίωonos, ἀπέκρουον ὅλας τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἠμπόδισαν τοὺς βαρβάρους λαοὺς νὰ καταστρέψουν τὴν Εὐρώπην. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα εὐεργέτημα, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν οἱ πρόγονοι ἡμῶν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι ἔσωσαν χάριν αὐτῆς τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Ἐπὶ τέλος οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἔγιναν πολὺ ἰσχυροὶ καὶ ἐπέφεραν τὴν παρακμὴν αὐτῆς. Τότε εἰς βάρβαρος λαὸς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, οἱ Τούρκοι, ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (1453) καὶ κατέστρεψαν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ἀλλὰ καὶ τότε, ὅταν κατεστράφη ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, πάλιν ἔκαμε μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Οἱ Ἑλληνες σοφοὶ ἐπήγαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ διέδωκαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἀπὸ τότε προῆλθεν ἡ μεγάλη Ἀναγέννησις καὶ ὁ πολιτισμὸς διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Κατὰ τὴν Μεσαιωνικὴν ἐποχὴν οἱ Ἑλληνες, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰ κράτη ἀπετέλεσαν μίαν μεγάλην Αὐτοκρατορίαν. Ἡ βαθεῖα πίστις εἰς τὸν Χριστιανισμόν καὶ ὁ κοινὸς πολιτισμὸς αὐτῶν τοὺς ἔκαμαν ὥστε ν' ἀποτελέσουν ἕνα λαόν,

ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ἀποτελεῖ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

3. **Οἱ νεώτεροι χρόνοι.** — Ἐπὶ 400 ἔτη σχεδὸν οἱ Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Ποτὲ ὅμως δὲν ἐλησμόνησαν τὴν ἔνδοξον Αὐτοκρατορίαν των καὶ ἔζησαν πάντοτε μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐγίνοντο πάλιν μεγάλοι. Εἰς τὰς δυστυχίας των τοὺς ἐστήριζεν ἡ μεγάλη πίστις εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα των.

Καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς δουλείας των, ἐν μέσῳ δυστυχιῶν, οἱ δοῦλοι Ἕλληνες εἰργάζοντο ἀδιακόπως διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ἐξηγέρθησαν ὅλοι μαζὶ ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ οὕτως ἤρχισεν ὁ μέγας καὶ ἱερός Ἀγὼν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος.

Κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα ὀλίγοι καὶ ἀπαρασκευάστοι Ἕλληνες ἐπολέμησαν ἐπὶ ἑννέα ἔτη ἐναντίον μεγάλων στρατῶν, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν ἐναντίον των ἡ Τουρκία. Ὅλη ἡ Ἑλλὰς κατεστράφη τότε ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν μεγάλα δυστυχήματα καὶ βάσανα. Ἀλλ' ὁ Ἀγὼν ἦτο ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ὅλος ὁ κόσμος ἐθαύμασε τὰς θυσίας καὶ τὴν καρτερίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐγιναν τότε μεγάλοι ἡρωϊσμοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐνθυμίζουσιν τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων προγόνων.

Ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος ἐθαύμασε τὰς θυσίας καὶ τὸν ἡρωϊσμόν τῶν Ἑλλήνων, ἐβοήθησε τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἐγινεν ἐπὶ τέλος ἐλευθέρη (1830). Ἀπὸ τότε ἐπέρασαν

100 ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες εἰργάσθησαν καὶ ἔκαμαν πολλὰς προόδους.

Ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἕως σήμερον βλέπομεν ὅτι εἰς καὶ ὁ ἴδιος λαὸς κατώκησε πάντοτε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἦλθον καὶ ἔμειναν διάφοροι βάρβαροι λαοί. Οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς ξένους λαοὺς ἢ νὰ τοὺς κάμουν νὰ ἐξελληνισθοῦν. Ὁ Ἑλληνικὸς λοιπὸν λαὸς ἔχει ἀδιάκοπον ἱστορικὴν ἐνότητα ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἕως σήμερον (ἐπὶ 3.500 ἔτη.— Ἀπὸ τὸ 1.500 π. Χ. ἕως σήμερον).

Ἡ σπουδαιότερα ἐπιθυμία τοῦ Ἕλληνοσ ἦτο πάντοτε νὰ διατηρῆ τὸν ἐθνισμὸν αὐτοῦ καὶ νὰ προσδεύῃ εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν. Διὰ τοῦτο ἔκαμνε πάντοτε μὲ ἡρωϊσμὸν τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Συγχρόνως εἰργάζετο χωρὶς ἀνάπαυσιν διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πρόοδόν του. Εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας βλέπομεν ὅτι ὁ Ἕλληνας εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος καὶ ἐργάζεται πάντοτε διὰ τοὺς ἰδίους ὑψηλοὺς σκοποὺς. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι, νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ κράτους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή.—Ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία.

Κ. Α'.—Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὰ τέλη τοῦ Με- σαίωνος	σελ.	10
Β'.—Ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία	»	15
Γ'.—Αἱ Συμφοραὶ τῶν Ἑλλήνων	»	20
Δ'.—Αἱ πρόοδοι τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων	»	24
Ε'.—Οἱ κλέφται καὶ οἱ ἄρματωλοί. Οἱ Ἑλ- ληνες ναυτικοί	»	34
ΣΤ'.—Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν	»	41
Ζ'.—Αἱ παραμοναὶ τῆς μεγάλης Ἐπα- ναστάσεως	»	54
» Η'.—Τὸ α' ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1821)	»	61
» Θ'.—Ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Τούρκων	»	82
» Ι'.—Τὰ κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου	»	92
» Α'.—Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως	»	102
» Β'.—Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰβραήμ	»	106
» Γ'.—Ὁ Καραϊσκάκης. Τὸ Ναβαρίνον	»	118
» Δ'.—Ἡ ἐλευθέρια Ἑλλάς (1830—1930)	»	128
» Ε'.—Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι. Ὁ μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος	»	142
Γενικὴ ἐπισκόπησις	»	158

100 ἔ
 ἕκαμα
 Ἄ
 ἱστορί
 κατόκ
 ἡμῶν
 Ἑλλη
 ἦ νὰ
 λοιπόν
 παναρ
 Ἄπὸ τ
 Ἡ
 τότε νὰ
 εἰς τὰ
 ἕκαμνε
 ἔλευθε
 διὰ τῆ
 ἐποχὰς
 εἶναι π
 ἰδίους
 τῆς Ἑ
 ζώμεθ
 σμοῦ ἴ

Αριθ. Πρωτ. 51231, 51232

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῃ Αὐγούστου 1934

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Πρὸς

τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Καθηγ. Πανεπιστημίου

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταυταρίθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1ην πράξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον **Ἡ Τουρκοκρατία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις** βιβλίον σας, διὰ μίαν τετραετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1934, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Τμηματάρχης
Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

Ἄρθρον 6ον τοῦ Π. Διατάγματος

«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθεῖσης ἄνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

Αριθ. ἀδείας Κυκλοφ. 63994
13-9-35

ΔΕΛΕΜΕΝΟΝ ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΔΡ. 3